

Miljø og rettferdighet

Programkomiteens forslag til
arbeidsprogram 2025-2029

Innholdsfortegnelse

Innledning	5
Del 1: Hovedsatsinger for perioden 2025-2029.....	7
1.1 Rettferdig fordeling	7
1.2 Grønn omstilling	7
1.3 Flere folk i arbeid	8
1.4 Redd velferdsstaten	9
1.5 Alle skal ha et trygt hjem	10
1.6 Tenner hele livet	11
1.7 Kraft på folkets og miljøets premisser	11
1.8 Ta havet tilbake og jorda i bruk	12
1.9A Et løft for ungdommen	14
1.9B Bygg landet med jernbane og bruksveier	15
1.10A Rettferdig global klimaomstilling.....	16
1.10B Fred og internasjonal solidaritet.....	16
Del 2.....	18
2.1 Økonomisk politikk	18
Ulikheten skal ned, og folk skal få bedre råd.....	18
Økonomien som verktøy for grønn omstilling.....	19
2.2 Arbeid og sosial.....	19
Et rettferdig arbeidsliv som beholder flere i jobb.....	20
Rett til arbeid.....	21
Velferdsytelser og inntektssikring mot fattigdom.....	21
2.3 Helse og omsorg.....	22
Forebygging, folkehelse og helsetilbud i hele landet.....	22
Helsepersonell og bemanning	23
Sykehus	24
Ruspolitikk	25
Psykisk helse	26
Kvinnehelse.....	26
2.4 Familie.....	27
Familiepolitikk for trygghet	27

Barnevern	28
2.5 Likestilling	29
Likestilling mellom kjønnene	29
Funksjonsvariasjon	30
Skeiv politikk	30
Sannhet og forsoning	30
Etnisk likestilling og antirasisme	32
2.6 En rettferdig og human flyktning- og asylpolitikk.....	32
Norge må ta sin del av dugnaden.....	33
Rettssikkerhet	33
Barnas beste	34
Integrering og inkludering.....	34
2.7 Oppvekst og utdanning	35
Flere ansatte i skole og barnehage	35
En praktisk og variert skole for alle	35
Profittfri oppvekst.....	36
2.8 Forskning og høyere utdanning	37
Forskning	37
Studenter	37
Styrke den yrkesfaglige utdanningen	38
2.9 Kommunal	38
Bolig	39
Levende lokalsamfunn.....	40
Areal.....	40
2.10 Miljø	41
Kutte klimagassutslipp	42
Ta vare på naturmangfoldet	43
En helhetlig energipolitikk.....	43
En ny strømprismodell	45
2.11 Transport	45
Kutte utslipp og verne natur	46
Trygg og rimelig transport i hverdagen.....	46
Jernbaneløft	47
2.12 Næring	48

Grønn omstilling	48
Grønn matomstilling	50
Rent hav og levende kystsamfunn	51
Sirkulærøkonomi	52
2.13 Kultur	53
Styrke den kulturelle grunnmuren.....	53
Idrett og frivillighet	54
Fri kunst og kultur	55
2.14 Demokrati	55
Utvide demokratiet	55
Offentlighet.....	56
Antifascistisk beredskap	57
Fellesskapets digitale makt.....	57
2.15 Utenriks og utvikling	58
En fredelig verden med respekt for folkeretten	59
Redusert global ulikhet.....	60
Norge skal bidra i den globale kriedugnaden	61
2.16 Forsvar og beredskap.....	61
Lavspenning i nord og allianser bygd på felles interesser	62
Samfunnssikkerhet og beredskap.....	62
En styrket nasjonal forsvarsevne.....	63
2.17 Justispolitikk og rettssikkerhet	64
Kampen mot vold i nære relasjoner	65
Styrke rettssikkerheten.....	65
Økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet	66

1 Innledning

- 2 Folk merker at de økonomiske forskjellene vokser. For samtidig som noen få nyter godt av
3 stadig økende formuer og inntekter, har folk flest merket dyrtiden på kroppen.
- 4 Vi er et rikt land, men rikdommen fordeles stadig mindre rettferdig. De rikeste bidrar mindre til
5 fellesskapet, samtidig som de sitter igjen med stadig mer av verdiene.
- 6 Høyresiden ønsker denne utviklingen velkommen. SV vil snu den.
- 7 Driverne for økte forskjeller ser vi flere steder i samfunnet.
- 8 Skattene er slik at folk som lever på vanlige lønnsinntekter betaler en langt større andel av
9 inntekten i skatt enn de rikeste.
- 10 Boligmarkedet favoriserer dem som har mye penger og eiendom. Det rammer unge folk, og
11 folk med vanlige jobber som trenger et sted å bo.
- 12 Velferdstjenestene begynner å bli mer todelt, hvor de som har penger kan kjøpe seg forbi
13 køer eller til bedre kvalitet – på bekostning av resten.
- 14 Tennene holdes fortsatt utenfor helsetjenestene. Det er ikke et stort problem for dem med
15 nok midler til å betale uforutsette regninger, men det er et kjempeproblem for resten av oss,
16 og det øker forskjellene ytterligere.
- 17 Mange slitne kropper presses ut av arbeidslivet alt for tidlig, mens andre blir stående utenfor
18 og får ikke en sjanse til å vise hva de kan bidra med. I mange kvinnedominerte yrker tilbys det
19 fortsatt små deltidsstillinger, samtidig som storsamfunnet skriker etter mer helse- og
20 omsorgspersonell. Det menneskelige ressursregnskapet går ikke opp. Vi klarer ikke ta godt
21 nok vare på de menneskene som får samfunnet til å gå rundt.
- 22 Dette er ikke bare problemer for den enkelte, det er samfunnsproblemer som det er
23 uansvarlig å se bort fra.
- 24 Folk merker også at klimaet er i endring. Vi står overfor en klimakrise som truer selve
25 fundamentet for fremtidens samfunn. Norsk økonomi er i dag for avhengig av olje og gass,
26 utslippene er altfor høye og omstillingen går for sakte. Samtidig ødelegges viktige
27 naturverdier. Å fortsette som før er ikke bare ansvarsløst, det er også farlig – for klima, natur
28 og arbeidsplasser.
- 29 Rettferdighet og miljø er to sider av samme sak.
- 30 Det er disse problemene SV har kjempet for å gjøre noe med de siste årene. Og vi har fått til
31 mye. Vi har økt barnetrygdene med mange tusen kroner, sikret gratis SFO, gitt flere grupper
32 rimelig tannhelse, redusert klimautslipp og satt fart på grønn omstilling.
- 33 Det er en god start. Vi har vist at SV får ting gjort. Og vi har gjort det tydelig hvem vi er til for.
- 34 SV er et parti for vanlige folk. Vi tror at styrken i det norske samfunnet ligger i at vi ikke gjør
35 forskjell på folk, at vi løser problemer i fellesskap og at verdiene er noenlunde rettferdig
36 fordelt.
- 37 Disse verdiene holder vi hellig når vi gyver løs på problemene i vår tid, og kjemper for miljø
38 og rettferdighet. Når det kommer til stykket, er vi alle i samme båt. Vi må løse problemene i
39 fellesskap.

40 Disse verdiene skal heller ikke stanse stanser ikke ved våre grenser. Vi er et rikt land, men vi
41 er ikke alene i verden. Altfor lenge har Norge inntatt en tilskuerrolle til verdens begivenheter.
42 Vi kan gjøre en forskjell ved å bringe vårt engasjement for rettferdighet og miljø ut i verden. I
43 en urolig verden på randen av miljøødeleggelser, kan Norge bli en sterk stemme for mer
44 solidaritet. Ja visst er vi et lite land, men små land må også tørre å gå foran.

45 De store gjennomslagene SV har fått til de senere årene gir tro og optimisme. Klart det er
46 mulig å gjøre verdenssamfunnet mer rettferdig! Klart det er mulig å vinne kampen for klima og
47 natur!

48 Vi har vist hva SV kan få til når vi får muligheten til det. Om vi lykkes med å skape et
49 grønnere og mer rettferdig samfunn, vil avhenge av vår evne til å få flest mulig folk med på
50 laget. Vi mobiliserer til kamp for fellesskapet som våre forfedre har bygget opp. Vi mobiliserer
51 til kamp for naturen som vi har bygget våre samfunn på.

52 **Del 1: Hovedsatsinger for perioden 2025-2029**

53 Forandring er nødvendig, men ikke alt kan gjøres over én stortingsperiode. SV vil derfor
54 prioritere følgende saker i stortingsperioden 2025-2029:

55 **1.1 Rettferdig fordeling**

56 Folk merker dyrtid og de økonomiske forskjellene på kroppen. De økonomiske ulikhetene i
57 Norge har lenge vært økende, og velferden er under press. Det er ikke fordi det er for lite
58 penger i Norge, snarere tvert om: det er fordi de rikeste menneskene i Norge bidrar stadig
59 mindre til fellesskapet. Fortsetter denne utviklingen, vil dette øke forskjellene i Norge til
60 amerikanske tilstander og undergrave vår felles velferd. Vi ser allerede fremveksten av et
61 todelt velferdssystem, der de rikeste kan kjøpe seg bedre tjenester.

62 Vi vil ha et mer rettferdig Norge, med gode velferdstjenester for alle. Personlig økonomi skal
63 ikke avgjøre tilgang og kvalitet på helsehjelp og opplæring, eller om du kan få deg et trygt
64 hjem.

65 Vi må prioritere folk og velferd for alle, ikke rikdom for de få. Skal vi klare dette, må vi føre en
66 aktiv omfordelingspolitikk. SV vil derfor øke skatten på store formuer, arv, eiendom og høye
67 inntekter. Vi vil tette skattehull og bekjempe skatteflukt til skatteparadis. Dette er helt
68 nødvendig, skal vi redde velferdsstaten, redusere forskjeller og bekjempe fattigdom. Skal vi
69 igjen ha et samfunn med god velferd for alle, med små forskjeller, har vi ikke råd til å fortsette
70 som i dag.

71 **SV vil**

- 72 • **skape et samfunn med velferd for alle og mindre forskjeller.** Vi vil legge om
73 skattesystemet i en mer rettferdig retning med lavere skatt på vanlige og lave
74 arbeidsinntekter, og økt skatt på større formuer, arv, utbytte, og eiendom. Vi må ha et
75 skattenivå som sørger for at felles velferd fortsatt betales av fellesskapet.
- 76 • **tette skattehull og bekjempe skatteflukt.** Vi vil gjøre det vanskeligere for de rikeste
77 å flytte til utlandet for å unngå å betale skatt og bidra til felles velferd.
- 78 • **at superprofitt skal komme folket til gode.** Vi vil at stor profitt med utgangspunkt i
79 fellesskapets ressurser, persondata eller folks innskudd i banker skal beskattes
80 høyere.

81 **1.2 Grønn omstilling**

82 Norsk økonomi er ikke bærekraftig. Det er altfor store klimagassutslipp og ødeleggelse av
83 naturverdier. I tillegg er en for stor del av økonomien avhengig av petroleumssektoren, som
84 produserer olje og gass, og som våre viktigste handelspartnere jobber intenst med å fase ut.
85 Å fortsette som før er uansvarlig for klimaet, naturen, arbeidsplasser, næring og
86 eksportinntekter. Trygg økonomisk styring i årene som kommer er derfor avhengig av grønn
87 omstilling.

88 SVs strategi for et rettferdig grønt skifte handler om å bygge videre på vår eksisterende
89 næringsstruktur for å skape morgendagens arbeidsplasser. Vi vil avkarbonisere og
90 videreutvikle eksisterende industri for å nå klimamål, styrke konkurransekraften og trygge

91 arbeidsplasser. For å demme opp for konsekvensene av nedgangen i petroleumssektoren,
 92 må vi bygge en ny eksportrettet industri som er utslippsfri og produserer klimateknologi for
 93 fremtiden. Sentralt for strategien er å vri skatter og avgifter, reguleringer og krav, subsidier og
 94 støtteordninger og statlige selskaper vekk fra det fossile og over til det grønne.

95 Samtidig som vi omstiller samfunnet, skal vi redusere forskjellene. Et rettferdig grønt skifte
 96 handler om å sikre arbeidstakerne gjennom den nødvendige omstillingen, og sørge for at
 97 økte kostnader ikke fører til økt ulikhet.

98 Skal vi få til dette, må vi gjøre følgende grep:

- 99 1) Etablere en nasjonal strategi for klimakutt, en grønn bok, som er styrende for all
 100 budsjettering og regulering
- 101 2) iverksette en nasjonal omstillingsplan for oljevirkosomheten i samarbeid med partene i
 102 arbeidslivet
- 103 3) bruke statens økonomiske virkemidler til å bygge nye grønne industrier og
 104 næringskjeder i hele landet

105 Alle ressursene vi trenger til å omstille norsk økonomi er knappe. Vi må derfor prioritere vår
 106 kraft, arealer, kapital og menneskelige ressurser til det beste for folk og miljø.

107 SV vil

- 108 • **ha offensive klimakutt.** Kutte utslipp av klimagasser i tråd med faglige anbefalinger
 109 slik at vi bidrar til å nå de globale målene i Parisavtalen. Omstille norsk økonomi slik
 110 at vi oppfyller Klimalovens mål om å kutte norske utslipp med 90-95% innen 2050.
 111 Innføre et styringssystem, med karbonbudsjetter for ulike sektorer, for å sikre
 112 åpenhet og forutsigbarhet om hvordan myndigheter og selskaper følger opp målet.
- 113 • **omstille samfunnet fra olje til fornybart.** Vi må begrense norsk olje- og
 114 gassvirkosomhet gjennom å stanse letevirkosomhet, ikke åpne for nye
 115 petroleumstillatelser og fase ut de mest forurensende og minst lønnsomme
 116 oljefeltene. Vi vil at Norge tar en lederrolle internasjonalt for å begrense videre
 117 utbygging av olje og gass.
- 118 • **utvikle en nasjonal omstillingsplan.** Vi vil øke og vri alle statlige kapitalvirkemidler
 119 i grønn retning. Vi vil vekte miljø 50 % i offentlige anskaffelser. Vi vil etablere
 120 nasjonale sektorsatsinger innen havvind, karbonfangst og lagring, hydrogen,
 121 batteriproduksjon, grønn skipsfart og bioindustri. Vi vil styrke norsk eierskap i
 122 nøkkelnæringene og sørge for at det grønne skiftet styrker organiseringen i
 123 arbeidslivet. Vi vil særskilt sikre en Nord-Norgeplan, der grønn næringsssatsing blir et
 124 ledd i å snu befolkningsnedgang.

125 1.3 Flere folk i arbeid

126 Samtidig som både næringsliv og offentlig sektor skriker etter folk, så fortsetter arbeidslivet å
 127 støte folk ut og bruker opp folks krefter. Det fører til at altfor mange blir stående på utsiden.
 128 Enten fordi de er utslitte, eller fordi de ikke kan bidra så mye som arbeidsgiverne krever.
 129 Dette er et stort tap for samfunnet og den enkelte.

130 Våre menneskelige ressurser er det viktigste vi har. At flest mulig kan arbeide etter evne er
 131 avgjørende om vi skal lykkes som samfunn i tiden fremover. For samfunnet som helhet vil det

132 alltid lønne seg at alle bidrar med det de kan. Problemet er at det ikke "lønner seg" for hver
 133 enkelt bedrift eller arbeidsplass å ansette folk med arbeidsbegrensninger. Dette vil SV snu
 134 på. Det skal lønne seg å ansette folk som står utenfor arbeidslivet.

135 Alle som kan jobbe bør sikres anstendig arbeid, og full sysselsetting må derfor være et
 136 hovedmål for den økonomiske politikken.

137 **SV vil**

- 138 • **at det skal lønne seg å ansette folk som står utenfor arbeidslivet.** Vi vil styrke
 139 ordningen som gir lønnstilskudd til bedrifter som ansetter arbeidssøkende via NAV,
 140 særlig for grupper med nedsatt arbeidsevne. Ordningen må legge vekt på
 141 kompetanseheving, og tillitsvalgte må spille en rolle ved iverksetting, blant annet for
 142 å hindre misbruk. Målet må være faste, hele stillinger.
- 143 • **skape flere arbeidsplasser.** Samfunnet har en lang rekke uløste oppgaver, samtidig
 144 som folk står uten en jobb. Arbeidsløshet er sløsing med ressurser. NAV må få
 145 utvidet verktøykassen sin, ikke bare til å hjelpe folk inn i jobb, men også til å faktisk
 146 sikre jobber. Kommuner og organisasjoner med uløste oppgaver må få mulighet til å
 147 ansette arbeidssøkende fra NAV, og det må opprettes en statlig søknadsbasert
 148 tilskuddsordning som dekker lønnskostnader til slike tiltak. Arbeidsplasser må ha
 149 tariffavtale og garantere at ikke-faglært arbeidskraft ikke erstatter faglært
 150 arbeidskraft. På sikt er målet å utvide dette til en nasjonal jobbgaranti.
- 151 • **sikre at ungdom ikke er arbeidsløse.** Vi vil utvide og styrke jobbgaranti for
 152 ungdom. Gjennom økte ressurser, oppsøkende virksomhet og nye arbeidsplasser vil
 153 vi komme arbeidsløshet for ungdom til livs.
- 154 • **bygge ned barrierer mot deltakelse.** Diskriminering og manglende tilrettelegging er
 155 viktige årsaker til at mennesker med ulike minoritetsbakgrunner ikke får deltatt i
 156 arbeidslivet selv om de ønsker det. Det må gis mer veiledning fra NAV i hvordan
 157 tilrettelegge for personer med nedsatt funksjonsevne, ordninger for hjelpemidler og
 158 assistanse i arbeidslivet må styrkes, og diskriminering må sanksjoneres sterkere.

159 **1.4 Redd velferdsstaten**

160 Velferdsstaten er under press. Til tross for at behovet for flere ansatte i oppvekst, utdanning
 161 og helse øker, svekkes kommunene og sykehusene. De ansatte som er igjen må løpe fortere,
 162 noe som gjør utslag i høyt sykefravær, ufrivillig deltid og at folk slutter. Det har blitt en negativ
 163 spiral, der kostnadskutt gir mangel på folk, noe som igjen sliter ut folk og gjør det enda
 164 vanskeligere å holde på de folkene man har. Samtidig ser vi fremveksten av vikarbyråer og
 165 kommersielle aktører som går med store overskudd. Får denne utviklingen fortsette, går vi
 166 mot en todelt velferd der de rikeste kan kjøpe seg bedre tjenester.

167 Denne utviklingen vil SV snu. Velferdsstaten er et av de viktigste verktøyene vi har for
 168 verdiskaping og utjevning av forskjeller i samfunnet. En god oppvekst, gode støtteordninger
 169 underveis i livet og en omsorg som tar vare på folk skaper gode samfunn. Det er de
 170 kvinnedominerte yrkene i offentlig sektor som holder oppe velferdsstaten. De er gull verdt, og
 171 må få en lønn å leve av, arbeidsforhold som ikke går på helsa løs, med nok folk på jobb. Slik
 172 blir både velferden bedre, og flere vil velge og være i stand til å utføre de viktige jobbene.

173 I offentlig sektor er det spesielt innen helse og oppvekst behovet er stort. Dette fører til at det
174 svært mange steder er ansatt folk uten ønsket kompetanse, eller er for få på jobb. Dette kan
175 både være farlig for pasientene og svekke opplæringen av barn og unge.

176 SV vil øke antall ansatte i oppvekst og helse. Vi vil avvikle bruken av vikarbyråer og fase ut
177 kommersielle aktører. Vi vil også stramme inn på midlertidighet, kraftig redusere deltid og
178 være pådriver for 6-timers arbeidsdag. Det er ved å ta bedre vare på folk at sikrer vi nok
179 ansatte i velferdsstaten.

180 **SV vil**

- 181 • **sørge for at det er nok folk på jobb i velferden.** Gjennom økonomisk fordeling vil
182 vi øke bemanningen innen oppvekst og helse i kommunesektoren.
- 183 • **prioritere velferd, ikke privat profitt.** Vi vil avvikle bruken av vikarbyrå, og heller
184 bruke pengene på å øke bemanningen. Vi vil fase ut kommersielle aktører. SV vil
185 begynne dette arbeidet innen sektorene barnevern, barnehage og eldreomsorg.
- 186 • **skape gode arbeidsforhold.** Vi vil tilby hele, faste stillinger og tilstrekkelig
187 bemanning. SV vil legge til rette for gradvis arbeidstidsreduksjon med full
188 lønnskompensasjon i offentlig sektor.

189 1.5 Alle skal ha et trygt hjem

190 Det er et mål for SV at flest mulig skal eie sin egen bolig. Men en forfeilet eierlinje i norsk
191 politikk har økt forskjellen mellom de som er innenfor og de som er utenfor boligmarkedet.
192 Bolig har blitt et spekulasjonsobjekt, og subsidieringen av norske boligeiere har bidratt til den
193 sterke prisveksten som igjen stenger nye generasjoner ute. Resten av boligpolitikken har
194 vært overlatt til markedet, med svak regulering av leiemarkedet. For å få seg en
195 inngangsbillett til boligmarkedet må unge ta opp rekordstor gjeld og er avhengige av
196 foreldrebanken. Dermed blir stadig flere stående utenfor, i et dyrt og dårlig leiemarked.

197 Boligmarkedet, slik det er i dag, er ødeleggende for både by og bygd. I byene er prisene
198 skyhøye, mens på bygda er verdien av boligene så lave at bankene ikke innvilger lån til de
199 som vil etablere seg. På denne måten forsterker sentraliseringen seg.

200 Vi kan ikke lenger la markedskreftene styre boligmarkedet alene. Boligprisene må være på et
201 overkommelig nivå, og vi må skattlegge de dyreste boligene mer. Norge trenger flere ikke-
202 kommersielle utleieboliger som sikrer stabilitet og trygghet for dem som er på leiemarkedet.
203 Dette vil også bidra til å redusere boligspekulasjon, ettersom det blir mindre lønnsomt med
204 privat utleie. Norge trenger også flere boliger der prisene ikke styres av ren markedslogikk. Vi
205 vil bygge allmenne boliger etter inspirasjon fra Danmark. Vi vil gjenreise Husbanken som
206 motor i sosial boligpolitikk, med utvidede lånerammer. Kombinert med en kjempesatsing på
207 studentboliger, vil dette sikre et jevnere tempo i boligbyggingen og mindre press på
208 boligprisene. I tillegg vil flere få seg et trygt og stabilt sted å bo.

209 **SV vil**

- 210 • **bygge opp en tredje boligsektor.** Vi vil bygge flere ikke-kommersielle utleieboliger
211 og prisregulerte selveier- og studentboliger.
- 212 • **innføre en nasjonal boligplan.** Denne planen skal ivareta de ulike boligbehovene i
213 bygd og by, og drive fram boligutbygging med en sosial profil, både i statlig og

- 214 kommunal regi. Vi ønsker at Husbanken skal ha en sentral rolle i dette og at
 215 Husbanken styrkes.
- 216 • **begrense boligspekulasjon og prioritere unge.** Vi vil skjerpe beskatning av
 217 sekundærbolig og fritidsbolig, og redusere netto skattefordeler til eiendom, særlig de
 218 dyreste boligene. Vi vil regulere bankenes utlån, slik at spekulasjonen reduseres og
 219 førstegangskjøpernes prioriteres.
 - 220 • **styrke bostøtteordningen.** Vi vil at flere skal få tilgang til bostøtte, og at en større
 221 del av bostøttene dekkes.
 - 222 • **innføre en generasjonsskatt.** Vi vil innføre skatt på arv, med bunnfradrag på 10
 223 millioner og nye trinn for ekstra stor arv. Inntektene skal gå direkte til å hjelpe unge
 224 mennesker til å få seg et trygt hjem.

225 1.6 Tenner hele livet

226 Den store sosiale og geografiske ulikheten i tannhelse hos voksne er et stort problem. Denne
 227 svært urettferdige fordelingen skyldes at tannbehandling ikke er en del av det offentlige
 228 helsevesenet. Dermed er personlig økonomi utslagsgivende for tannhelse. Omfanget av
 229 privatisert tannhelse har også ført til store geografiske forskjeller, hvor distrikts-Norge
 230 mangler tilbud, mens de sentrale områdene har for mange. Videre har mangel på kontroll
 231 med behandling og pris hos private tilbydere ført til store problemer med unødvendig
 232 overbehandling og overprising.

233 For barn og unge etablerte vi derimot et godt organisert offentlig tannhelsetilbud på 60- og
 234 70-tallet. Dette førte til en rask reduksjon i den sosiale og geografiske ulikheten i tannhelse
 235 blant barn og ungdom. Denne organiseringen skapte null hull-generasjonen, og er den
 236 største suksessen for helseforebygging i moderne tid. Når det offentlige tar ansvar for
 237 tannhelse på primær- og spesialistnivå, blir prisene rimelige for alle, den geografiske
 238 tilgangen mer rettferdig og kontrollen med overbehandling sikres.

239 SV har den siste stortingsperioden utvidet ungdomsordningen til stadig flere. Vi mener det er
 240 på tide at vi innlemmer hele befolkningen, slik at tennene blir en del av den offentlige
 241 helsetjenesten.

242 SV vil

- 243 • **fortsette tannhelsereformen.** Vi vil likestille nødvendig tannbehandling med andre
 244 helsetjenester. Sentralt i reformen er å bygge ut den offentlige tannhelsetjenesten,
 245 og vurdere hvilket forvaltningsnivå som er best egnet for å gi et best mulig organisert
 246 offentlig tannhelsetilbud. Vi vil også at det sikres kontroll av etablering, behandling og
 247 pris i den private delen av tjenestene.

248 1.7 Kraft på folkets og miljøets premisser

249 Alle trenger strøm. I Norge er det kaldt, og vi må ha varme og lys i husene. Kraftproduksjon
 250 skal komme fellesskapet til gode. Tilstrekkelige mengder fornybar kraft er en forutsetning for
 251 at Norge kan være en industrinasjon. Kraftressursene våre skal brukes som et strategisk
 252 fortrinn for å videreutvikle industri, teknologi og høyproduktive arbeidsplasser i Norge.

253 De siste årene har vi oppdaget baksidene ved å være koblet så tett på det europeiske
 254 strømmarkedet, særlig når krig og utrygghet dominerer. Sterkt varierende strømpriser har
 255 skapt usikkerhet, dyrtid og bidratt til renteøkninger. Det går utover norske husholdninger og
 256 arbeidsplasser.

257 Fremover blir det derfor avgjørende å prioritere hvem krafta skal komme til gode. SV vil
 258 prioritere folk og miljø.

259 Vi må spare strøm, vi må få mer stabile og rimeligere priser og vi må bygge ut mer fornybar
 260 energi. Dette må skje innenfor naturens tålegrenser. Det er en utfordring at veldig lave priser
 261 gjør at vi bruker mer strøm, og energieffektivisering blir mindre attraktivt. Et av
 262 hovedproblemene med dagens strømmarked er at det ikke legger til rette for investeringer i
 263 ny grønn energi. Prisen varierer så kraftig at risikoen ved å investere blir for stor. Private
 264 aktører priser inn risiko med økte avkastningskrav, og dermed blir det dyrt å bygge ut.
 265 Resultatet er at kun den mest lønnsomme fornybare energien bygges ut, og dette har per i
 266 dag vist seg å være vindkraft i urørt natur. En slik type utbygging er SV imot, men vi ønsker
 267 velkommen andre investeringer, som havvind, vindkraft på industrialiserte arealer og
 268 solenergi. For å få til dette trenger vi å stabilisere strømmarkedet.

269 Om vi skal løse disse utfordringene, må vi ta kontroll over kraftmarkedet. Vi vil bygge videre
 270 på det som fungerer og skrote det som ikke fungerer. SV vil opprette et statlig selskap som
 271 skal forhandle langsiktige priskontrakter med ny fornybar energi, og samtidig tilby langsiktige
 272 fastprisavtaler. Slik vil vi få ned de enorme prisvariasjonene i markedet, og sikre utbygging av
 273 den fornybare energien som ikke har store naturinngrep. Målet er rimeligere og mer
 274 forutsigbare strømpriser til folk og næringsliv.

275 SVs nye kraftpolitikk sørger for at det er hensynet til folk, natur og klima som bestemmer
 276 hvilken teknologi og hvor mye kraft vi trenger – ikke betalingsvilje hos kapitalkreftene.

277 SV vil

- 278 • **opprette et statlig strømselskap.** Dette selskapet skal utkonkurrere de
- 279 eksisterende strømsalgsselskapene med bedre og mer forutsigbare avtaler.
- 280 • **innføre langsiktige prisavtaler** og andre finansieringsmetoder for å sikre fornybar
- 281 energiproduksjon med mindre naturpåvirkning
- 282 • **avkoble forbrukerens pris fra det daglige spotmarkedet**
- 283 • **reforhandle kabelavtalene** med utgangspunkt i at Norges fleksible kraftproduksjon
- 284 er mer verdifull enn den ikke fleksible produksjonen til Europa
- 285 • **styrke støtteordninger for energieffektivisering**, slik at hele befolkningen kan få
- 286 støtte til tiltak
- 287 • **prioritere kraft til landbasert industri** og næringene som gir flest faste,
- 288 høyproduktive arbeidsplasser, som gir minst mulig tap av natur og som bidrar mest til
- 289 å kutte klimagassutslipp

290 1.8 Ta havet tilbake og jorda i bruk

291 Gårdsbruk legges daglig ned, beiteområder står ubrukte, matjord ødelegges av utbygging og
 292 jorda utarmes av kortsiktig bruk. Havets ressurser ødelegges av forurensing, bestandene
 293 svekkes av overfiske og oppdrett, og havbunnen utfordres av mineralutvinning. Det er de
 294 kortsiktige profitthensynene som dominerer, ikke langsiktig bruk av felles ressurser.

295 Nedbyggingen og ødeleggelsen av fellesskapets ressurser undergraver kystsamfunn og
296 distriktssamfunn. Dette er samfunn som i århundrer har bygd kunnskap og infrastruktur for å
297 høste bærekraftig av våre felles ressurser.

298 Konsentrasjonen av rettigheter til å høste og bruke ressursene på hav og jord driver frem
299 store forskjeller, både innad i næringene og i samfunnet. Kystsamfunn og distriktsjordbruket
300 svekkes, og stadig færre vinner på utviklingen.

301 Norges hav- og jordressurser er våre viktigste fornybare ressurser. For et samfunn som skal
302 utvikles til å bli et sirkulært samfunn hvor alle ikke-fornybare innsatsfaktorer må erstattes av
303 fornybare, er bærekraftig bruk av hav og jord nøkkelen for Norge i et evighetsperspektiv.

304 For SV er det derfor av nasjonal betydning at hav og jord sikres og brukes til å skape mat på
305 mest mulig bærekraftig måte. Skal dette være mulig må det bo folk spredt, der de store
306 ressursene befinner seg.

307 **SV vil**

- 308 • **føre en ny fiskeripolitikk på kystfolkets premisser.** Vi vil styrke kystfolkets rett til
309 fiske. For å hindre forurensing vil vi gi skånsomme fangstredskap og fartøy med lave
310 utslipp økte kvoter og forrang i havdeling. Vi ønsker å utvikle pliktordningen i
311 torskefiskeriene og omfordele fiskekvotene fra torsketral til tradisjonelle kystfartøy, og
312 stille krav om at alle fartøyeiere faktisk skal være aktive fiskere. Vi vil etablere en
313 større ungdoms- og kvinnesatsing.
- 314 • **føre en ny jordbrukspolitikk der jorda tas tilbake i bruk.** Vi vil stanse avviklinga
315 av gårdsbruk og øke selvforsyningen til minst 50 %, korrigert for fôrimport. Vi vil øke
316 tilskuddene til arealbruk, ikke produksjonsvolum. Vi vil styrke økonomien i å utnytte
317 spredte ressurser og beiteressurser. Vi vil sikre et nytt tallgrunnlag for
318 jordbruksoppgjørene med ærlige tall for drift og investering. Målet vårt er flere
319 bønder.
- 320 • **innføre strengere krav til ren kyst og fjord.** Oppdrettsnæringen må fases over mot
321 null forurensing og full utnyttelse av avfall. Vi ønsker ingen nye konsesjoner til
322 torskeoppdrett før risikoen for villtorsk er eliminert. Vi ønsker at fisketurisme skal
323 reguleres strengere og at cruisenæringen må reduseres i omfang og over til
324 nullutslipp nær kyst og fjord.
- 325 • **stanse nedbygging av matjord.** Vi mener at utbygging kan kun finne sted dersom
326 matjorda erstattes med tilsvarende eller dersom vesentlig samfunnsverdier må
327 sikres.
- 328 • **at føre-vår-prinsippet skal gjelde til havs.** Prosjekter eller næringer kan kun tillates
329 dersom det er vitenskapelig dokumentert at de ikke har vesentlig negativ effekt på
330 naturmangfoldet. Vi vil stanse gruvedrift på havbunnen.

331 Flertallet (6) i komiteen bestående av Snyen, El Morabit, Lind-Jæger, Øvstegård,
332 Skaugvoll Foss og Dale foreslår følgende hovedsatsing:

333 1.9A Et løft for ungdommen

334 Et godt samfunn er et samfunn der de unge har det bra. I dag peker altfor mange piler i feil
335 retning – dårligere psykisk helse, stress, skolevegring, ensomhet, økende
336 ungdomskriminalitet og mindre tro på fremtiden. Det er på tide at vi setter ungdommen først.
337 Skolen har blitt for teoritung, og det er for mange elever per lærer. Ingen elever er like. Derfor
338 må det finnes flere veier til å fullføre utdanningen sin. Vi vil prioritere å gi skolemat til elever
339 på ungdomsskole og videregående, for vi vet at det gir bedre trivsel, bedre skolemiljø og
340 bedre læring. Læreren kan ikke gjøre alt alene, derfor haster det å få flere yrkesgrupper inn i
341 skolen.

342 Et bredt idretts-, fritids- og kulturtilbud gir unge et sted å høre til, et fellesskap og en mulighet
343 til å teste ut sine ideer og tanker. Økende priser på fritids- og kulturtilbud gjør at mange ikke
344 har mulighet til å delta. Vi må derfor satse på flere ungdomsdrevne fritidsklubber med høy
345 kvalitet og øke støtten til idretten for å bygge ned barrierer mot deltakelse. Alle unge må få
346 mulighet til å ha kulturopplevelser, uavhengig av størrelsen på lommeboka.

347 For mange unge står utenfor arbeidslivet, samtidig som vi har mange oppgaver som skal
348 løses. Å ha mulighet til å få arbeidserfaring og tjene egne penger er viktig for inkludering og
349 stopper rekruttering til ungdomskriminalitet. For mange unge må gi opp sine fremtidsdrømmer
350 fordi lommeboken ikke strekker til. Det skal være mulig for unge å etablere seg som fiskere
351 og bønder, og alle skal ha råd til å studere uten å være avhengig av penger hjemmefra.

352 SV vil

- 353 • **skape en skole med muligheter for alle.** Vi vil innføre gratis måltid hver dag på
354 ungdomsskole og videregående skole. Vi vil jobbe for senere start på dagen for
355 elever på ungdomstrinnet og videregående skole. Vi vil opprette flere alternativer til
356 det tradisjonelle skoleløpet for elever med høyt skolefravær, eller som står i fare for å
357 ikke fullføre utdanningsløpet, både i ungdomsskolen og på videregående. Vi vil
358 opprette flere produksjonsskoler og ulike alternativer for å gi elever et frivillig,
359 alternativt 11. skoleår. Vi ønsker å utvikle alternative former for yrkesfag, slik at vi
360 kan øke andelen som fullfører yrkesfaglig utdanning.
- 361 • **sikre tilpasset opplæring og møte hver enkelt elev sine behov.** Vi vil ha flere
362 lærere, spesialpedagoger, miljøterapeuter, sosiallærere og helsesykepleiere inn i
363 skolen.
- 364 • **at alle skal ha lik mulighet til meningsfull fritid.** Vi vil lovfeste retten til fritidsklubb.
365 Målet er minst én fritidsklubb per ungdomsskolekrets, hvor klubbene kan gi gratis
366 tilbud som konserter, utflukter og aktiviteter i ferier.
- 367 • **øke antall ungdom som driver med organisert idrett.** Vi vil innføre målrettede
368 tiltak i barne- og ungdomsidretten, med mål om å sikre økt deltagelse og lavere
369 kostnader, samt stille krav til idretten om at de skal ta sin del av ansvaret.
- 370 • **at alle unge skal ha mulighet til å delta i kulturlivet.** Vi vil etablere et
371 ungdomspass med rabatter på konserter og andre kulturopplevelser, og styrke
372 kulturskolen.

- 373 • **sikre ungdoms bevegelsesfrihet.** Vi vil innføre et nasjonalt månedskort for
 374 passasjerer under 20 år som kan reise rimelig med buss, tog, ferge og hurtigbåt i
 375 hele landet. Vi vil se på muligheten for å gi rett til førerkort for bil for 16-åringer i
 376 distriktene.
- 377 • **gi ungdom muligheter i arbeidslivet.** Vi vil lage et nasjonalt program med mål om
 378 å skape 50 000 ungdomsjobber. Vi vil sikre at unge som ønsker det har råd til å
 379 etablere seg som fiskere og bønder.
- 380 • **øke studiestøtta.** Vi vil sikre at alle har mulighet til å studere, uavhengig av
 381 foreldrenes inntekt.

382 **DISSENS 1 – Et mindretall (5) i komiteen bestående av Fylkesnes, El-noush, Bell, Boye**
 383 **og Vinje ønsker følgende hovedsatsing:**

384 **1.9B Bygg landet med jernbane og bruksveier**

385 Utslipp fra kjøretøy, fly og fartøy utgjør samlet de største utslippene i Norge. Vi kommer aldri i
 386 mål med klimamålene uten at vi legger om transportinfrastrukturen til nullutslipp og
 387 energieffektiv transport. Å *erstatte* fossilt drivstoff i kjøretøy, fly og fartøy med elektrisitet og
 388 biodrivstoff vil på sikt være uansvarlig og legge utilbørlig press på kraft- og økosystemer. Skal
 389 vi unngå det, må vi redusere og *flytte* transporten over til både nullutslipps- og energieffektive
 390 alternativer. Noe annet er uansvarlig. Planleggingen må starte nå, skal vi rekke omstillingen i
 391 tide.

392 Det er ikke nok å bare bytte drivstoffet på person- og tungtransport på de lange strekningene.
 393 Når vi skal reise langt, eller frakte gods over store avstander, må vi velge jernbane.
 394 Utslippene og strømbroken fra elektrisk jernbane er nær null. Jernbane er dessuten svært
 395 arealeffektivt.

396 De delene av landet som ikke blir omfattet av omstillingen, kommer ubønnhørlig til å forvitre.
 397 CO₂-prisene kommer til å måtte øke, da energi er allerede en begrenset ressurs. Hele Norge
 398 må derfor bli en del av omleggingen til fremtidens transportløsninger. Transport uten utslipp
 399 og som er energieffektiv er eneste vei for fremtidens transport.

400 **SV vil**

- 401 • **ruste opp dagens jernbane og starte planleggingen av lyntogtraseer.** Vi vil få
 402 fortgang i elektrifisering av gjenstående jernbanestrekninger, øke kapasiteten på
 403 store godslinjer, og planlegge bygging av lyntog med konkrete etapper i Sør-Norge
 404 og Nord-Norge.
- 405 • **ruste opp fylkes- og bruksveier i hele landet.** Vi vil ta igjen vedlikeholdsetterslepet
 406 på fylkesveiene, sikre rasutsatte områder og bygge ut ladeinfrastrukturen i
 407 distriktene gjennom statlige virkemidler. Vi vil etablere støtteprogram for nullutslipps
 408 nærtransport av tunggods. Vi vil prioritere trygge hverdagsveier heller enn
 409 miljøfiendtlige firefelts motorveier.
- 410 • **øke støtte til gang- og sykkelveier og kollektivtransport.** Vi vil spare areal, miljø
 411 og få bedre bomiljøer med mindre biltrafikk i byene.

- 412 • **etablere et nasjonalt program for maritime næringer.** Målet må være at alt gods
 413 som kan transporteres på kjøøl blir transportert på kjøøl. For sjøfartsnasjonen Norge,
 414 med lang maritim historie med folk, skip og verft, vil dette dessuten kunne gi store
 415 jobb- og næringsmuligheter langs kysten.

416 **Flertallet (6) i komiteen bestående av Fylkesnes, Skaugvoll Foss, Øvstegård, Dale,**
 417 **Boye og Vinje foreslår følgende hovedsatsing:**

418 **1.10A Rettferdig global klimaomstilling**

419 Den globale klimakrise rammer de fattigste i de fattige landene hardest. Historisk mange
 420 mennesker er på flukt fra krig, tørke og flom, og de humanitære behovene er store og
 421 økende. Men selv om behovene øker, så reduseres global bistand. Manglende handling fra
 422 den rike delen av verden kan derfor føre til en global humanitær krise.

423 Global klimakrise må møtes med omstilling fra fossil til fornybar energi i hele verden. Det
 424 grønne skiftet på folkets premisser er avgjørende for å redusere konflikt og skape en fredelig
 425 verden. Det krever investeringer i infrastruktur, teknologi, kraft- og industribygging med sterkt
 426 lokalt eierskap.

427 Norge skal ta en lederrolle i denne globale utfordringen. Skal vi vinne kampen mot
 428 klimaendringer og humanitær krise, må rike land som Norge ta en langt større rolle og bidra
 429 med økonomiske muskler. Vi foreslår derfor at Norge trapper opp innsatsen og anvender en
 430 del av overskuddet fra oljefondet til klimafinansiering internasjonalt. Penger til global
 431 klimafinansiering, tap og skade skal ikke gå på bekostning av langsiktig utviklingsbistand og
 432 nødhjelp, og ikke telle med i bistandsprosenten. Grunnleggende for denne opptrappinga er at
 433 den globale, grønne omstillingen skal være rettferdig. Det skal bidra til reduserte sosiale
 434 forskjeller og skal styrke demokrati og folkestyre.

435 **SV vil**

- 436 • **innføre en ny handlingsregel** på 0,25 % av Oljefondet til klimafinansiering,
 437 samtidig som minst 1 % av Norges BNI går til utviklingsfinansiering
- 438 • **trekke Oljefondet ut av fossil energi** og slå fast en regel om at investeringene skal
 439 være i tråd med Parisavtalens mål om maks 1,5 graders oppvarming.
- 440 • **styre Klimainvesteringsfondet** etter politisk vedtatte etiske retningslinjer, og
 441 etablere et faglig råd som skal kontrollere at investeringene er i tråd med
 442 retningslinjene. Kraftutbygging i regi av fondet skal komme lokalbefolkning til gode

443 **DISSENS 2 – Et mindretall (5) i komiteen bestående av El-noush, Snyen, Lind-Jæger,**
 444 **Bell og El Morabit foreslår følgende hovedsatsing:**

445 **1.10B Fred og internasjonal solidaritet**

446 Vi lever i en stadig mer urolig verden. Autoritære krefter er på fremmarsj, den globale
 447 ulikheten øker, flere mennesker er på flukt og de humanitære behovene er større enn

448 noensinne. Væpnet konflikt truer stadig flere steder i verden, og de internasjonale reglene for
449 å hindre krig og krigsforbrytelser er under sterkt press, ettersom stormakter tar seg til rette.

450 SV mener at Norge skal styrke sitt fredsarbeid og være pådriver for fred, nedrustning,
451 lavspenning og folkerett. Vi vil jobbe for at terskelen for å gå til krig og utøve krigsforbrytelser
452 blir høyere og motvirke årsakene til krig og konflikt.

453 Fred er mer enn fravær av krig. For å skape en tryggere og bedre verden, må vi gjøre noe
454 med årsakene bak krig, konflikt og humanitære kriser. Som et av verdens rikeste land, har vi
455 en plikt til å bidra til mindre globale forskjeller. Vi vil bruke minst 1 % på bistand for å motvirke
456 de maktforholdene som skaper fattigdom, krig og miljødeleggelse. Det er særlig viktig å
457 støtte sivilsamfunn, demokrati- og fagbevegelse, slik at flere kan delta i politisk kamp.

458 **SV vil**

- 459 • **at minst 1 % av BNI går til bistand.** Vi ønsker at mottak av flyktninger i Norge og
460 globale fellesgoder ikke skal regnes som en del av bistandsbudsjettet. Vi vil innføre
461 en ny handlingsregel på 0,25 % av Oljefondet til klimafinansiering. Vi vil øke
462 satsingen på lokalt sivilsamfunn, demokratibevegelser og støtte til
463 menneskerettighetsforsvarere.
- 464 • **stoppe global kapitalflukt.** Vi mener at Norge må tilbake i førersetet for
465 skatterettferdighet og gjeldssletting. Vi vil jobbe for en sterk skattekonvensjon i FN,
466 retningslinjer for ansvarlig långivning og global selskapsskatt på minst 25 %.
- 467 • **trekke oljefondet ut av våpenselskap og okkupasjon.** Vi vil at Oljefondet trekker
468 seg ut av all våpenindustri. Oljefondet skal ikke bidra til brudd på folkeretten.
- 469 • **styrke FN som fredsaktør.** Vi vil øke kjernestøtten og støtte opp under FNs arbeid
470 med fredsbevarende styrker for å stoppe krig og konflikt. Generalforsamlingen må få
471 større makt, og veto i Sikkerhetsrådet må kunne overprøves. Vi vil ta imot det
472 antallet flyktninger som FNs høykommissær for flyktninger ber oss om.

473 Del 2

474 Denne delen inneholder viktige, sentrale standpunkt for hele partiet, samt prioriteringene for
475 arbeidet i SVs stortingsgruppe.

476 2.1 Økonomisk politikk

477 Den norske samfunnsmodellen med små forskjeller slår sprekker. Stadig flere blir
478 milliardærer i Norge, og de store bedriftene går med rekordhøye overskudd. Likevel har
479 vanlige folk fått dårligere råd, og antall mennesker som lever i fattigdom har økt. Når 10 % av
480 befolkningen lever i fattigdom, samtidig som de rike får stadig større formuer, øker ulikheten.
481 Å ha lite penger er uløselig knyttet til dårlig helse, mindre livskvalitet og kortere levetid.

482 Kloden kokes, og alle er enige om viktigheten av det grønne skiftet, men de store
483 pengestrømmene går fortsatt til den fossile industrien. Norge risikerer å sakke akterut når
484 andre lands investeringer blir grønne, mens vi fortsetter den samme fossile linja. Den
485 oljeavhengige norske økonomien medfører risiko for både klima, inntekter og arbeidsplasser.

486 SV vil snu de store pengestrømmene og virkemidlene til å jobbe for klimamålene og mot
487 ulikhet. Vi trenger mer penger til sykehus, eldreomsorg, barnehager og annen velferd
488 framover. For å få til det, må de som har mest bidra mest. Den økonomiske politikken skal
489 være en drivkraft for at vi når klimamålene og reduserer ulikheten i samfunnet.

490 Ulikheten skal ned, og folk skal få bedre råd

491 En av hovedårsakene til de økende økonomiske ulikhetene, er at de rike har blitt rikere og
492 omfordelingen til vanlige folk har blitt mindre. De rikeste i Norge betaler en mindre andel skatt
493 enn lærere og sykepleiere.

494 For å bekjempe ulikheten må vi omfordele fra de aller rikeste, bygge ut velferden for alle og gi
495 folk bedre råd. Også små og mellomstore bedrifter taper i møte med multinasjonale selskaper
496 som kan unngå skatt. Skatteunndragelse og utnyttning av skattehull svekker ikke bare
497 inntektene til sykehus, skoler og barnehager, det undergraver også tilliten til skattesystemet.
498 SVs skattepolitikk skal sikre at folk betaler etter evne, og at pengene brukes til å bygge en
499 trygg velferdsstat med små egenandeler. Dette er økonomisk omfordeling for de mange, ikke
500 for de få.

501 SV vil

- 502 • øke skatten på høye inntekter, utbytte, formue, eiendom og bankenes overskudd, og
503 dermed kunne senke skatten på lave inntekter og holde skatten på vanlige inntekter
504 på dagens nivå
- 505 • tette hullene i grunnrenteskatten på oppdrettsnæringen og vurdere grunnrenteskatt
506 på andre naturressurser med superprofitt
- 507 • tette skattehull og gjøre det vanskeligere for de rikeste å flytte til utlandet for å unngå
508 å betale skatt
- 509 • innføre skatt på arv med et høyt bunnfradrag og høyere trinn for ekstra stor arv

- 510 • forhindre skatteunngåelse og skatteparadis ved å innføre åpne og løpende registre
- 511 over rettighetshavere, aksjonærer og formuer, samt strengere regulering av
- 512 skatteadvokater
- 513 • trekke statlige og statseide selskaper ut av skatteparadis. Selskaper basert i
- 514 skatteparadis må ekskluderes fra offentlige innkjøp og oppdrag i Norge
- 515 • innføre en fordelsbeskatning på bolig og redusere subsidiene til eiendom gjennom
- 516 skattesystemet, men sikre et romslig bunnfradrag, samt skjerpe skattene på
- 517 fritidsboliger
- 518 • innføre et rentetak på forbrukslån og hindre bankene i å selge forfalte forbrukslån
- 519 • bedre konkurransen i bankmarkedet og regulere bankene til forbrukernes beste

520 Økonomien som verktøy for grønn omstilling

521 Den norske økonomien er i altfor stor grad avhengig av utvinning av olje- og gass. Vi binder
522 opp for mye kapital og arbeidskraft i gårsdagens næringer når vi trenger omstilling.

523 SV mener staten må regulere høye klimagassutslipp og nedbygging av natur gjennom både
524 økonomiske virkemidler og lovverk. Det er ikke olje- og gassektoren som trenger økonomisk
525 støtte i årene fremover, men nye grønne arbeidsplasser. Vi trenger en økonomisk politikk
526 som gjør det lett å leve miljøvennlig. Skatte- og avgiftssystemet må stimulere til gjenbruk og
527 resirkulering.

528 SV vil

- 529 • øke miljøavgiftene og fjerne miljøskadelige subsidier nok til at vi når klimamålene
- 530 • øke avgiften på fossile biler nok til å nå målet om et utslippsfritt nybilsalg før avgiften
- 531 på elbiler økes. Det trengs betydelig grep for å framskynde omstillingen for varebiler
- 532 og lastebiler.
- 533 • vurdere differensierte tilskudd og støtteordninger på basert på geografi
- 534 • endre rammevilkårene og reguleringen av finansbransjen, slik at det tas hensyn til
- 535 klima og klimarisiko i kredittprosessen
- 536 • jobbe for at klimaomstilling inngår i formålet til Norges Bank, for å hindre at
- 537 pengepolitikken bidrar til å hindre nødvendig omstilling
- 538 • etablere en grønn folkebonus, hvor økte klimaavgifter fører til tilsvarende økte
- 539 inntekter for innbyggere med lave og vanlige inntekter

540 2.2 Arbeid og sosial

541 Å være i et godt arbeidsliv gir verdighet, respekt og trygghet. Arbeidslivet og kampen om
542 velferdssamfunnet preges av interessemotsetninger. Kapitalinteressene utfordrer det
543 organiserte arbeidslivet, og markedskreftene har fått ramme velferden. Å endre
544 maktforholdene i arbeidsfolks favør gir mennesker mer frihet, og er grunnlaget for et samfunn
545 med små forskjeller og sterke felleskap. SVs mål er et trygt og organisert arbeidsliv, der
546 arbeidsfolk har innflytelse og får sin rettmessige del av verdiskapingen. Et velferdssamfunn
547 med universelle rettigheter, god inntektssikring og ytelser som forhindrer fattigdom. Der
548 samfunnet tar ansvaret for å innfri alles rett til å ha et meningsfylt og trygt arbeid. De som blir
549 syke eller uføre skal kunne leve gode og frie liv.

550 Et rettferdig arbeidsliv som beholder flere i jobb

551 Alt for mange blir utslitt av jobben. I flere yrker blir de fleste uføre før de rekker å nå
 552 pensjonsalder. Markedskrefter, høyrepolitikk og eieres interesser utfordrer et trygt og
 553 organisert arbeidsliv med innflytelse for arbeidsfolk. Et organisert arbeidsliv med sterke
 554 fagforeninger, faglige rettigheter og kollektive tariffavtaler er avgjørende for å utjevne
 555 maktforholdene i arbeidslivet og hindre utnyttelse av arbeidsfolk. Politikken må støtte opp om
 556 det.

557 SVs mål er sterkere rettigheter til arbeidsfolk, små lønnsforskjeller og at folk selv har stor
 558 innflytelse på arbeidshverdagen sin. Økt produktivitet og velstand må fordeles rettferdig, både
 559 til folks lommebøker og til mer velferd og fritid.

560 SV vil

- 561 • legge til rette for gradvis arbeidstidsreduksjon, med 30-timersuke/6-timersdag med
 562 full lønnskompensasjon som mål. Det må etableres et trepartsutvalg som samler
 563 erfaringer og bidrar med målrettet finansiering.
- 564 • lovfeste normaluke på 37,5 time
- 565 • sikre lovfestet og reell rett til heltid. Det offentlige skal fremme heltidskultur som
 566 arbeidsgiver. Kollektiv søksmålsrett skal utvides til å gjelde ulovlig deltid.
- 567 • forsvare og forsterke arbeidstidsregulering, normalarbeidsdagen og vern mot
 568 ubekvem arbeidstid
- 569 • at reguleringen av søndagsåpne butikker overholdes og opprettholdes, og at
 570 unntaksloven for turistkommuner må strammes inn
- 571 • gi arbeidsgivere sterkere plikter til tilrettelegging og redusere belastning for å
 572 beholde ansatte, med sanksjoner ved brudd. Tillitsvalgte må få sterkere verktøy til å
 573 kreve og medvirke til tilrettelegging sammen med de ansatte.
- 574 • avvikle bemanningsbransjen og gjøre arbeidsformidling til et offentlig ansvar. Flere
 575 utsatte bransjer må skjermes totalt inntil dette, utvidet innleie skal kun foregå mellom
 576 reelle produksjonsbedrifter etter avtale med tillitsvalgte i fagforening med
 577 innstillingsrett. Brudd på bestemmelsene må straffes.
- 578 • forsterke seriøsitetskrav ved offentlige anbud, og sikre at private bedrifter som
 579 utfører arbeid for det offentlige skal ha tariffavtale, være arbeiderstyrt eller et
 580 samvirkelag. Sikre norske kommuner og fylkeskommuner retten til å utforme egne
 581 regelverk for anbud og anskaffelser utover nasjonale regelverk som minste nivå.
- 582 • styrke arbeidet mot arbeidslivskriminalitet, gjennom økte ressurser, sterkere verktøy
 583 og sanksjonsmuligheter til Arbeidstilsynet og andre offentlige etater.
- 584 • at myndighetene skal ta initiativ til et trepartsarbeid med arbeidslivets organisasjoner
 585 for å fremme heltid, likelønn og tiltak mot et kjønnsdelt arbeidsliv
- 586 • legge til rette for arbeidereide bedrifter og utrede en form for lønnskakerfond. En
 587 andel av overskuddet i bedriftene settes av i et fond eid av de ansatte i fellesskap,
 588 for demokratisering og oppkjøp av andeler i bedriftene.

589 **Rett til arbeid**

590 Vi har et felles ansvar for å sikre at alle har en jobb å gå til. I stedet for å bruke straff for å
591 presse folk ut i jobb, må politikken gjøre det mulig for flere å arbeide. Det innebærer sterkere
592 krav mot arbeidsgiverne. Nav må rustes opp til å sikre folk arbeid, møte innbyggerne med tillit
593 og få utøvd sitt sosialfaglige formål. Bedre arbeidsforhold er nødvendig for at det er et trygt og
594 helsebringende arbeidsliv å søke seg til for de som ikke er i arbeid. En ekstra oppfølging, og
595 tilbud tilpasset unge er nødvendig for å sikre en god inngang i arbeidslivet.

596 **SV vil**

- 597 • gjennomføre tillitsreformen i Nav, gjennom sterk involvering nedenfra for å gi de
- 598 ansatte mer tillit, tid og nok kollegaer. Vi vil flytte makt til møtet mellom ansatt og
- 599 bruker og styrke Navs tilgjengelighet for innbyggerne. Navs lokalkontor må ha
- 600 tilstrekkelige ressurser og nok ansatte for å sikre individuell oppfølging og bistand til
- 601 å komme i jobb.
- 602 • at det skal lønne seg å ansette folk, gjennom utvidet bruk av lønnstilskudd
- 603 • opprette en statlig tilskuddsordning for kommuner og organisasjoner som vil ansette
- 604 arbeidssøkende fra Nav. Arbeidsplassene må være organisert og ikke utfordre
- 605 faglært arbeid. Målet er på sikt å utvide dette til en nasjonal jobbgaranti.
- 606 • ruste opp Navs arbeidsmarkedstiltak gjennom mer bruk av egenregi, samt erstatte
- 607 anbudsregimet med langsiktig samarbeid med ideelle og kommunale aktører
- 608 • stille strengere krav om tilrettelegging i arbeidslivet, for å redusere skader og slitasje.
- 609 Verneombudsrollen må styrkes.
- 610 • hjelpe folk inn i arbeidslivet med kompetanse og kunnskap. Vi vil satse på ulike
- 611 former for kvalifiseringstiltak og kompetanseheving som er mer tilpasset og
- 612 tilrettelagt de som har falt utenfor, inkludert å gi folk opplæring og fagbrev på jobb.

613 **Velferdsytelser og inntektssikring mot fattigdom**

614 Enkelte av velferdsytelsene i Norge er for lave til at brukere av ytelsene kan leve gode liv.
615 Tildelings- og avklaringsprosessen for ytelsene er preget av lav tillit til de som søker og de
616 som jobber i førstelinja, og et tungt byråkrati med lange søkeprosesser og ventetider.

617 Universelle velferdsrettigheter og god inntektssikring gir arbeidsfolk frihet. Inntektssikring og
618 andre velferdsytelser skal sikre alle et rimelig og anstendig livsopphold, der ingen blir henvist
619 til fattigdom. Alle skal ha en verdig og økonomisk trygg alderdom ved pensjonsalder. Det er
620 nødvendig med en grundig evaluering av pensjonsreformen og endring av
621 levealdersjusteringen så den blir rettferdig for kommende generasjoner.

622 **SV vil**

- 623 • at minsteytelsene i folketrygden økes, slik at folketrygden sikrer et anstendig
- 624 livsopphold for alle
- 625 • innføre en statlig, forpliktende normering av økonomisk sosialhjelp som sikrer at alle
- 626 kan leve på et akseptabelt forbruksnivå i tråd med referansebudsjettet. Økonomisk
- 627 sosialhjelp og utmålingen av denne skal gjøres vesentlig mindre byråkratisk og

- 628 krevende for innbyggerne enn i dag, gjennom å redusere kravene om å
629 dokumentere utgifter.
- 630 • sikre studenter rett til tilsvarende inntektssikring som dagpenger
 - 631 • at samlet pensjon ved normert pensjonsalder skal gi en inntektsdekning på minst to
632 tredeler av lønn. Det gjelder også uføre og de som på grunn av slitasje eller
633 sikkerhetsmessige årsaker må gå av før normert pensjonsalder. Lovfeste obligatorisk
634 tjenstepensjon på 4 %.
 - 635 • sikre at ingen pensjonister befinner seg under fattigdomsgrensen
 - 636 • styrke boligtiltakene for eldre som ikke har nedbetalt boliglån
 - 637 • sikre at trygdeoppgjøret gjennomføres som forhandlinger mellom
638 pensjonistorganisasjonene og staten
 - 639 • videreføre særaldersgrenser i offentlig sektor for grupper som av belastnings- eller
640 sikkerhetsmessige hensyn fortsatt må ha det. Vi vil sikre ansatte med
641 særaldersgrense en livsvarig pensjon på nivå med ansatte med ordinær
642 aldersgrense.
 - 643 • lovfeste pensjonsrettigheter sektorvis i offentlig sektor slik at yrkesgrupper som
644 utsettes for pensjonsdumping gjennom konkurranseutsetting sikres retten til
645 tjenstepensjon, og dermed slipper å bli pensjonstapere når arbeidsplassen deres
646 privatiseres
 - 647 • at uføretrygdede igjen kan tjene opp til 1 G uten avkortning av ytelser

648 2.3 Helse og omsorg

649 I Norge har vi et av verdens beste offentlige helsevesen. Det må vi forsvare og utvikle videre.
650 De største truslene er underfinansiering og underbemanning, stadig dårligere arbeidsvilkår,
651 for tøffe effektiviseringskrav, økende konkurranse fra kommersielle, private tilbydere og
652 økende bruk av helseforsikringer. Resultatet er et dårligere offentlig helsetilbud og en høyere
653 kostnad for pasientene på sikt. SV vil motvirke den økende privatiseringen og reversere
654 todelingen av helsetjenesten, og vi vil jobbe for at helsetjenestene ikke skal styres etter
655 markedsprinsipper som stykkprisfinansiering.

656 Bemanningen ved de offentlige sykehusene må styrkes, slik at vi reduserer ventetidene,
657 sikrer raskere behandling og øker helseberedskapen i hele landet. Vi må ta vare på
658 fagfolkene i helsetjenesten og gi dem gode rammebetingelser. Vi må fornye tillitsreformen der
659 ansatte får større ansvar, opplæring og utdanning, og kan arbeide under forutsigbare
660 arbeidstidsordninger basert på hele, faste stillinger.

661 For en pasient er det viktig å bli møtt raskt av ansatte med tid, ressurser og kompetanse til å
662 hjelpe. Kommunene må gis rammevilkår som gjør det mulig for dem å oppfylle sitt ansvar.
663 Samtidig vil vi jobbe for å bedre folkehelsen gjennom å redusere de sosiale ulikhetene i
664 helse.

665 Forebygging, folkehelse og helsetilbud i hele landet

666 Det er store sosiale helseforskjeller i befolkningen. Økonomi, så vel som hvor du bor i landet,
667 spiller en stadig større rolle for hva slags helsehjelp du har tilgang til. Prinsippet om et felles

668 helsevesen som skal nå ut til alle, utfordres av privatisering og økt bruk av private
 669 helseforsikringer. Kommersielle helseaktører leverer i for stor grad tjenester som ikke er
 670 målrettet for å løse helseproblemer til de som trenger det mest, men heller til de som er
 671 betalingsdyktige.

672 Høye kostnader til tannhelsetjenester forsterker sosial ulikhet i helse, som også kan forsterke
 673 andre helseproblemer. Flere møteplasser og aktivitetstilbud rettet mot eldre vil øke livskvalitet
 674 og motvirke psykiske og fysiske lidelser. De viktigste tiltakene for folkehelsen og for å utjevne
 675 sosiale helseforskjeller får vi gjennom god fordelingspolitikk og familie- og arbeidspolitikk. Vi
 676 må styrke kommuneøkonomien slik at alle kommuner kan tilby gode, pasientnære
 677 helsetjenester.

678 **SV vil**

- 679 • redusere egenandelene og gjennomføre en helhetlig gjennomgang av
 680 egenandelsordningene. Vi vil forby bruk av privat pengeinnkreving i den offentlige
 681 helsetjenesten.
- 682 • styrke helsestasjonene og skolehelsetjenesten, spesielt i videregående skole
- 683 • gjennomføre en tannhelsereform, der nødvendig tannbehandling og tannregulering
 684 er likestilt med andre helsetjenester og gratis for barn og unge under 20 år, samt øke
 685 kapasiteten i de offentlige tjenestene
- 686 • fremme tiltak som øker livskvaliteten for eldre og reduserer behovet for tjenester i
 687 den eldste delen av befolkningen. Vi vil blant annet å øke antallet samlokaliserte
 688 rimelige boliger, og i større grad understøtte frivillighet og pårørende. Vil vil etablere
 689 brukervennlige digitale oppfølgingstjenester og ta i bruk ulike typer velferdsteknologi.
- 690 • lansere en opptrappingsplan for habilitering- og rehabiliteringstjenestene i
 691 kommunene
- 692 • videreutvikle fastlegeordningen for å sikre rekruttering og at fastlegene vil bli
 693 værende, blant annet gjennom å øke andelen kommunalt ansatte fastleger
- 694 • styrke legevaksordningen gjennom økte bevilgninger og realistiske rammer for
 695 legevaktarbeid
- 696 • at alle kommuner skal være tilknyttet et frisklivstilbud og utvikle lavterskeltilbud for
 697 psykisk helse
- 698 • innføre moms på privat helseforsikring og sette begrensninger på bruk av
 699 helseforsikring i statlige bedrifter
- 700 • fjerne moms fritaket på private helsetjenester
- 701 • legge til rette for at ideelle aktører fortsatt skal kunne ha en plass i våre helse- og
 702 omsorgstjenester

703 **Helsepersonell og bemanning**

704 Helsesektoren er under press, og helsepersonell rapporterer om uholdbare arbeidsforhold. De
 705 ansatte er helsevesenets viktigste ressurs, og vi trenger et helsevesen det er godt å jobbe i
 706 og der de ansatte har tillit.

707 Det er mangel på helsepersonell, både på sykehus og i kommunehelsetjenesten. Vi må
 708 anerkjenne at det vil bli et økt behov for ansatte i helse- og omsorgstjenesten i årene som

709 kommer, og legge til rette for dette. Rett bemanning er avgjørende for at pasienten får et
710 tilbud av god kvalitet.

711 **SV vil**

- 712 • sørge for at arbeidshverdagen i alle deler av helsevesenet gir mulighet for mestring,
713 kompetanseheving og hvile, slik at målet om hele faste stillinger blir realistisk
- 714 • øke grunnbemanningen og gjøre hele og faste ansettelser til den klare hovedregelen
715 i helsetjenestene
- 716 • etablere langsiktige planer for å utdanne, rekruttere og beholde ansatte i offentlig
717 helsevesen, og etablere flere praksisplasser for sykepleiere, helsefagarbeidere og
718 annet helsepersonell, samt stillinger for leger i spesialisering.
- 719 • sikre en faglig begrunnet oppgavedeling, slik at vi får rett kompetanse til å løse
720 oppgavene
- 721 • at innleie fra bemanningsbyrå skal avvikles til fordel for fast ansatt helsepersonell
- 722 • Videreføre et fagarbeiderløft, med vekt på utdanning og samarbeid mellom
723 kommunene og staten
- 724 • likestille turnusordninger med skiftarbeid og legge til rette for tilpassede
725 turnusordninger for de ansatte
- 726 • sørge for reell involvering av helsepersonell ved utvikling og innføring av nye IKT-
727 løsninger, inkludert kunstig intelligens
- 728 • anerkjenne den viktige rollen til pårørende. Vi vil sørge for nasjonale satser på
729 omsorgsstønader og vurdere å innføre sorgmelding.

730 **Sykehus**

731 God styring, organisering og ledelse av helsetjenesten er avgjørende for et godt helsevesen.
732 Helseforetaksmodellen har et demokratisk underskudd og bidrar i tillegg til unødvendig
733 byråkrati, lange lederlinjer og stor avstand mellom folkevalgte, toppledelsen og underliggende
734 virksomheter.

735
736 Vi vil tilbake til en rammefinansiering av sykehusene og sikre ansattes medvirkning i alle ledd.
737 SV vil innføre krav om at beslutninger som omhandler sykehusstruktur, store investeringer og
738 vesentlige endringer i befolkningens helsetilbud blir gjenstand for politisk behandling. Målet
739 på sikt er å erstatte helseforetaksmodellen med en demokratisk styringsmodell.

740
741 Helsetjenesten må være tilgjengelig for hele befolkningen over hele landet. Velfungerende
742 lokalsykehus er nødvendige i den akuttmedisinske behandlingsskjeden. Reisetid, geografi og
743 værforhold er tungtveiende faktorer som krever lokalsykehus med full akuttberedskap.

744 **SV vil**

- 745 • øke grunnfinansieringen av sykehusene i tråd med kostnadsvekst og
746 investeringsbehov
- 747 • at nye sykehusbygg finansieres med øremerkede midler og avvikle dagens system
748 der helseforetakene må gå med overskudd for å dekke kostnader til investeringer i
749 bygg og materiell
- 750 • arbeide for å tette investeringsetterløpet i sykehusene

- 751 • bygge sykehus som er store og fleksible nok, med rom for god pasientbehandling,
- 752 godt arbeidsmiljø og kriseberedskap
- 753 • sikre befolkningen gode akuttmedisinske tjenester, uavhengig av bosted
- 754 • videreutvikle avtalespesialistordningen for å avlaste sykehusene, og gi bedre tilgang
- 755 på spesialisthelsetjenester

756 Ruspolitikk

757 Dagens ruspolitikk er feilslått. Forebyggingen rettet mot barn og unge er ikke
 758 forskningsbasert, og basert på skremsel og straff. SV vil at forebyggingen skal følge FNs
 759 standarder og være i tråd med kunnskapen på feltet, slik at færrest mulig utvikler et skadelig
 760 forhold til rus. Rusomsorgen er underfinansiert, og behandlingsinstitusjoner legges ned. Dette
 761 må snus. Behandlingen må i større grad ta tak i årsakene bak avhengigheten for å hindre
 762 tilbakefall, og må være tilpasset hver enkelt sitt behov. Derfor må både somatisk helse,
 763 psykisk helse og ettervern være en integrert del av rusomsorgen.

764 **DISSENS 3 – Et mindretall (4) i komiteen bestående av Boye, Snyen, Bell og Øvstegård**
 765 **foreslår å legge til følgende avsnitt:**

766 *Kunnskap må bli styrende for ruspolitikken, derfor vil SV utrede konsekvensene av*
 767 *legalisering og regulering av cannabis. Det ulovlige markedet skaper såpass store*
 768 *problemer at man må vurdere om samfunnet som helhet heller vil være tjent med en*
 769 *strengt regulert, statlig omsetning. Særlig er konsekvensene store fordi det gir høye*
 770 *inntekter til organisert kriminalitet og fordi mangel på regulering gjør at man ikke kan*
 771 *sette høy aldersgrense og regulere styrkegraden i det som selges. Målet med*
 772 *utredningen er å lære av hvordan det har fungert i andre land som har gjennomført*
 773 *dette, og dermed få et kunnskapsgrunnlag for å vurdere dette i Norge.*

774 **SV vil**

- 775 • gjennomføre en rusreform der bruk og besittelse av ulovlige rusmidler
- 776 avkriminaliseres og rusmiddelavhengige møtes med hjelp
- 777 • øke antallet døgnplasser i tverrfaglig spesialisert rusbehandling i offentlig og ideell
- 778 regi
- 779 • styrke integrert ettervern etter rusbehandling i institusjon. Et sted å bo og stabilitet i
- 780 livet er avgjørende for å lykkes med behandling.
- 781 • jobbe med skadereduksjon av rusbruk, blant annet ved utdeling av brukerutstyr og
- 782 muligheter for å få testet rusmidler for skadelig innhold. Dagens sprøyterom må
- 783 utvides til å bli brukersteder.
- 784 • ha en gjennomgang av den legemiddelassisterte rehabiliteringen (LAR), for å sikre at
- 785 den sosialfaglige hjelpen blir sterkere, og for å gjøre programmet mer fleksibelt for
- 786 de som bruker det.
- 787 • sikre tilgang til samtidig rus- og psykiatrisk behandling i barne- og
- 788 ungdomspsykiatrien, og opprette flere akutt plasser i psykisk helsevern og
- 789 rusbehandling for barn og unge
- 790 • gjøre det enklere for voksne med rusavhengighet å få psykisk helsehjelp.

791 **DISSENS 3 – Et mindretall (4) i komiteen bestående av Boye, Snyen, Bell og Øvstegård**
792 **foreslår å legge til følgende kulepunkt:**

793

- *Utrede en ordning med statlig monopol på regulert omsetning av cannabis*

794 **Psykisk helse**

795 I dag drives psykisk helsevern etter stoppeklokker. For de ansatte betyr det tidsklemme og
796 mindre tillit til å utøve sitt fag. Når det blir stadig færre døgnplasser innenfor psykisk
797 helsevern, skrives pasienter ut for tidlig og mennesker som trenger innleggelse får det ikke. Vi
798 vil styrke tilbudet med flere sengeplasser, mer ressurser til lavterskeltiltak, lokale botilbud og
799 å øke antallet spesialister. Vi vil særlig styrke tilbudet rettet mot barn og unge.

800 De viktigste tiltakene vi gjør for å forebygge psykisk uhelse er å sørge for at alle får mulighet
801 til å kjenne på mening, mestring og tilhørighet.

802 **SV vil**

- 803
 - stanse og reversere nedbyggingen av døgnplasser i psykisk helsevern og etablere
- 804
 - flere brukerstyrte senger og langtidsplasser i spesialisthelsetjenestene
- 805
 - gjøre poliklinisk behandling i spesialisthelsetjenesten gratis for ungdom. Vi vil
- 806
 - reducere bruk av tvang gjennom opplæring, økt bemanning og kompetanseheving.
- 807
 - styrke de kommunale psykiske helsetjenestene der variasjonen er uakseptabelt stor
- 808
 - mellom ulike kommuner
- 809
 - styrke Individuell jobbstøtte (IPS) og jobbfokusert psykologisk behandling, slik at
- 810
 - flere unge med psykiske helseplager får delta i arbeidslivet
- 811
 - jobbe målrettet for å redusere antallet selvmord
- 812
 - sikre barn og unge med komplekse behov bedre helsehjelp ved å sikre samarbeid
- 813
 - mellom skoler, helsetjenester og barnevern. Tjenestene må tilstrebe å møte barn der
- 814
 - de er.
- 815
 - gi bedre behandling og lavterskel psykisk helsehjelp til de som sliter med
- 816
 - rusavhengighet, spilleavhengighet, selvmordstanker, ensomhet og andre lidelser der
- 817
 - menn er overrepresentert

818 **Kvinnehelse**

819 Helsevesenet er bygget opp rundt mannskroppen som norm, og kvinnehelse og
820 kvinnesykdommer er underprioritert og underfinansiert. Dette gjelder også føde og barsel, der
821 det tas lite hensyn til kvinners behov for kontinuitet, oppfølging og trygghet. Belastningene
822 mange kvinner opplever gjennom overgrep, trakassering og vold, blir for sjelden oppdaget
823 eller møtt av helsevesenet. Konsekvensen er et høyt forbruk av helsetjenester, høy grad av
824 sykefravær og at kvinners sykdommer oppdages sent og får utilstrekkelig behandling.

825 SV mener at forskning på kvinnehelse må prioriteres, og vil sørge for at kvinners spesifikke
826 helseproblemer tas på alvor i helsevesenet.

827 **SV vil**

- 828 • sørge for at kvinner får en-til-en-omsorg i aktiv fødsel, og nok tid til å kunne etablere
- 829 amming før hjemreise. Følgetjenesten for gravide som har lang reisevei må styrkes,
- 830 og der kvinners sikkerhet og følgetjeneste ikke kan garanteres, må alternative
- 831 løsninger finnes, som langsiktig rett til fødselspermisjon og opphold.
- 832 • innføre målrettet finansiering av kjønnspektivet i helse
- 833 • styrke kompetansen på forebygging og oppdaging av vold mot kvinner, og bidra til
- 834 helhetlig oppfølging for å hindre volden i å få langsiktige helsekonsekvenser
- 835 • sikre fødetilbudene i sykehusfinansieringen
- 836 • sikre jenter og kvinner tilgang på riktig og gratis prevensjon
- 837 • avskaffe abortnemndene og sikre kvinners rett til å bestemme over egen kropp
- 838 • sikre tilbud om helsehjelp, veiledning og oppfølging av kvinner som opplever
- 839 spontanabort, abort og senabort
- 840 • sørge for at kvinners arbeidshelse likestilles med menns i yrkesskaderegelverket

841 **2.4 Familie**

842 For at alle skal kunne vokse opp i en trygg familie, må vi sikre at alle barnefamilier har en
 843 grunnleggende økonomisk trygghet og at hjelp og støtte er tilgjengelig. Fellesskapet og staten
 844 må stille opp for de som trenger det mest, og det hviler et særlig ansvar når det er barn som
 845 lever i fattige familier eller dårlige forhold har behov for hjelp.

846 **Familiepolitikk for trygghet**

847 Alle barn har rett på en trygg oppvekst med gode muligheter. Den økonomiske støtten til
 848 barnefamilier må støttes for å redusere andelen barn som vokser opp i fattige familier og gi
 849 en god start på livet til flere.

850 **SV vil**

- 851 • styrke foreldrepengeordningen, gjennom å gi far/medmor rett på tre uker lønnet
- 852 permisjon etter fødsel. Vi vil øke ventestønaden og vurdere å erstatte ventestønad
- 853 med en utvidet foreldrepermisjon frem til de som har søkt om barnehageplass får
- 854 innvilget det. Finansieringen bør skje i fellesskap mellom stat og kommune som
- 855 incentiv for å sikre barnehageplass.
- 856 • innføre våropptak i barnehagen
- 857 • erstatte engangsstønaden med et grunnbeløp for foreldrepenge på minimum to
- 858 ganger folketrygdens grunnbeløp
- 859 • sikre nødvendig oppfølging av foreldre de første leveårene, gjennom å etablere
- 860 ordninger som gir oppsøkende tilbud til nye familier og lavterskeltilbud i
- 861 barselperioden
- 862 • sikre selvstendig opptjeningsrett for partner
- 863 • utvide meklingsplikten ved samlivsbrudd og foreldretvister til seks timer før det kan
- 864 reises sak for domstolene

- 865 • Trappe opp barnetrygden per barn til 30 000 kroner utbetalt årlig for å bedre den
 866 økonomiske situasjonen blant barnefamilier og redusere barnefattigdom.
 867 Barnetrygden skal prisjusteres årlig, ha særlige ordninger for utsatte familier og
 868 ellers være en universell ordning. Det åpnes for at en del av finansieringen skjer ved
 869 at barnetrygden regnes som skattbar inntekt. Da vil alle få mer i barnetrygd
 870 sammenlignet med i dag, men de med lave og vanlige inntekter vil sitte igjen med
 871 vesentlig mer enn de med de høyeste inntektene.

872 **DISSENS 4 – Et mindretall (5) i komiteen bestående av Boye, Skaugvoll Foss, El-noush,**
 873 **Bell og El Morabit ønsker å stryke:** *“Det åpnes for at en del av finansieringen skjer ved at*
 874 *barnetrygden regnes som skattbar inntekt. Da vil alle få mer i barnetrygd sammenlignet med i*
 875 *dag, men de med lave og vanlige inntekter vil sitte igjen med vesentlig mer enn de med de*
 876 *høyeste inntektene”* fra avsnittet over.

877 Barnevern

878 Å beskytte utsatte barn er et av fellesskapets viktigste oppdrag. Derfor skal pengene
 879 fellesskapet bruker på barnevern gå til å hjelpe barn, ikke til å bygge private formuer. SV vil
 880 ruste opp barnevernet for å bedre ta vare på barn og familier.

881 Barn skal få medvirke i barnevernet på individnivå, tjenestenivå og systemnivå, i tillegg til at
 882 barns andre grunnleggende prosessrettigheter skal respekteres. Barn sin stemme skal bli
 883 hørt og vektlagt i saker som angår dem.

884 SV vil

- 885 • gi alle skreddersydd hjelp, gjennom å øke bemanningen i det kommunale
 886 barnevernet
- 887 • at profitt og anbud skal erstattes av institusjoner og tilbud drevet av det offentlige og
 888 ideelle aktører
- 889 • styrke barnevernets oppfølging av fosterhjem og rekruttere flere fosterhjem, særlig
 890 flere mangfoldige hjem
- 891 • styrke samarbeidet mellom helsevesenet og barnevernet. Vi vil ha et eget helseteam
 892 på alle barnevernsinstitusjoner.
- 893 • innføre en ny nasjonal godkjenningsordning for alle barnevernsinstitusjoner
- 894 • hindre at barn flyttes mye mellom institusjoner. Økt samarbeid og flere fagmiljøer for
 895 å sikre god oppfølging
- 896 • styrke barnevernsvakta i hele landet, og særlig i Oslo, siden de fungerer som
 897 barnevernsvakt for barn fra hele landet
- 898 • gi barn og unge i barnevernsinstitusjon rett til å fullføre skoleåret der de går, selv om
 899 de flyttes til en annen skolekrets
- 900 • øke mangfoldskompetansen i barnevernet

901 **2.5 Likestilling**

902 SV er et feministisk parti. Det er fordi vi mener det er nødvendig med politiske tiltak for å sikre
903 at alle kan leve frie liv, og fordi vi fortsatt har strukturer som gjør at kvinner i snitt tjener
904 mindre enn menn og har en mindre andel av samfunnets maktposisjoner. Vold mot kvinner er
905 fortsatt et samfunnsproblem i Norge.

906 Mange av oss tilhører en eller flere undertrykte grupper. Det krever et særlig vern, spesielt
907 når dette fører til press fra flere kanter samtidig. Målet er et samfunn der kjønn, seksualitet,
908 etnisitet og funksjonsvariasjon ikke begrenser folks frihet.

909 SVs likestillingskamp handler om å sikre alle mennesker frihet til å være den de er. Derfor
910 kjemper vi mot undertrykkende og diskriminerende strukturer. Et likestilt samfunn innebærer
911 større frihet for alle.

912 **Likestilling mellom kjønnene**

913 En utvidet velferdsstat, med barnehager, eldreomsorg og foreldrepermisjon har gitt norske
914 kvinner stor grad av frihet til å styre sitt eget liv, med muligheter for arbeid og inntekt.
915 Tilstrekkelig bemanning i velferden er en feministisk kampsak, både for familier og de som
916 jobber der. Familievennlige rettigheter, som foreldrepermisjon og rett til fridager ved lønn ved
917 syke barn, er deler av velferdsstaten som gjør det mulig å stå i jobb samtidig som man
918 oppdrar en familie. Foreldrepermisjon og fedrekvote legger til rette for at fedre kan få være
919 mer sammen med barna sine. Dette er bra for menn, og det er bra for likestillingen. Samtidig
920 er det vanskelig å få hverdagen til å gå opp når begge foreldre er i full jobb. Det neste steget
921 mot et reelt likestilt samfunn er redusert arbeidstid for alle.

922 Likestilling kommer ikke av seg selv, og krever at vi fjerner kvinneundertrykkende strukturer.
923 Kvinnefrigjøringen vi kjemper for i Norge er også en del av en internasjonal kamp for kvinners
924 frihet. Kvinners reproduktive rettigheter er under angrep i store deler av verden.

925 De viktigste feministiske kampene i denne perioden er flere heltidsstillinger kombinert med
926 arbeidstidsreduksjon for alle, økt innsats mot vold mot kvinner, kvinnehelse og økonomisk
927 trygghet for nybakte foreldre.

928 SV grep for å nå disse målene omtales i kapitlene om arbeidsliv, helse, justis og familie.

929 I dag er klasseforskjellene blant menn for store. Samtidig som noen menn har mye makt, høy
930 status og godt betalte jobber, så finner man også menn overrepresentert i flere dystre
931 statistikker som ensomhet, rus, arbeidsledighet og frafall fra videregående opplæring.
932 Likestilling er ikke et nullsumspill. Løsningene som er bra for menns utfordringer, er også
933 positivt for hele samfunnet.

934 SV vil prioritere å øke fødselspermisjon med lønn for far og medmor til tre uker, innføre en
935 mer praktisk skolehverdag, rett til arbeid og lavterskeltilbud for psykisk helse.

936 Detaljene ligger i kapitlene om utdanning, arbeid, justis og familie.

937 Funksjonsvariasjon

938 Det er på høy tid at Norge blir et land der alle har mulighet til å delta på lik linje. FN-
 939 konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) må inn i
 940 den norske menneskerettighetsloven, og vi trenger langsiktige handlingsplaner for å sikre at
 941 alle kan delta, uavhengig av funksjonsnivå.

942 SV vil

- 943 • at personer som har rett på brukerstyrt personlig assistanse (BPA) skal få dekket det
 944 gjennom folketrygden og ikke være avhengig av kommunens økonomi. Helsehjelp
 945 må inngå i BPA-ordningen.
- 946 • styrke hjelpemiddelformidlingen og opprettholde den som en del av folketrygden for
 947 å sørge for at alle har likeverdig tilgang til hjelpemidler
- 948 • at elever som trenger å bruke punktskrift, tegn som støtte eller alternativ og
 949 supplerende kommunikasjon, må ha fullgod rett på opplæring,
 950 undervisningsmateriell og mulighet til å kommunisere med sitt språk i skolen
- 951 • sikre en reell tilgang på tolk for personer som er avhengig av det, enten det er
 952 tegnspråktolk eller fra annet språk
- 953 • innføre full regelstyrt tilskuddsordning for aktivitetshjelpemidler til voksne med
 954 funksjonsnedsettelse

955 Skeiv politikk

956 Ingen skal føle seg truet eller utsatt på grunn av sin legning eller kjønnsidentitet. SV skal føre
 957 en aktiv politikk for å sørge for at alle kan leve frie liv og være trygge i egen identitet og
 958 legning.

959 SV vil

- 960 • innføre en tredje juridisk kjønnskategori
- 961 • gi transpersoner et verdig helsetilbud, hvor ikke-spesialiserte tjenester
 962 desentraliseres og avmonopoliseres
- 963 • gjøre helsestasjonen for kjønn og seksualitet i Oslo til et nasjonalt kompetansesenter
- 964 • styrke organisasjoner som jobber med rettigheter knyttet til kjønns- og
 965 seksualitetsmangfold og finansiere holdningskampanjer og lignende som gjør det
 966 enklere for unge å stå trygt i egen identitet
- 967 • gjøre pater-est regelen kjønnsnøytral, slik at når noen føder et barn, blir personens
 968 ektefelle registrert som medforelder, uansett om det er som far eller som medmor
- 969 • Utrede muligheten for at barn kan ha flere juridiske foreldre

970 Sannhet og forsoning

971 Samene er urfolk i Norge, med sine egne språk, tradisjoner og næringer. Gjennom historien
 972 har staten ført en politikk for å viske ut samisk språk, identitet, kultur og næring, og deler av
 973 statlig politikk har videreført fornorskende politikk inn i vår tid. Også de nasjonale minoritetene
 974 kvener/norskfinner og skogfinner var utsatt for fornorsking. Dette ble gjennomgått i Sannhets-

975 og forsoningskommisjonens rapport om statens forsoningspolitikk mot samer,
976 kvener/norskfinner og skogfinner.

977 Fornorskningspolitikken av disse gruppene var altomfattende og langvarig, og det må også
978 politikken for å reparere skadene etter fornorskningen være. SV vil sikre en helhetlig og
979 systematisk oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, som også ser til
980 prosessene på finsk og svensk side. Nasjonale myndigheter, offentlige instanser og andre
981 som er skyld i urett må si unnskyld, og gå i gang med å rette opp i uretten. Stortinget må sette
982 i gang en gjennomgang av manglende implementering av regelverk og hvilke strukturelle
983 endringer som er nødvendig for å endre dette.

984 **SV vil**

- 985 • vurdere å opprette et frittstående, eksternt organ direkte under Stortinget som et
986 virkemiddel for å kontrollere regjeringens og forvaltningens oppfølging av Sannhets-
987 og forsoningskommisjonens rapport.
- 988 • styrke samiske, kvenske og skogfinske institusjoner slik at disse er rustet til å
989 oppfylle sine oppgaver, samt følge opp anbefalingene fra kommisjonens rapport.
- 990 • sørge for at kommuner, fylkeskommuner, direktorat og statlige forvaltning får
991 tilstrekkelig opplæring og overføringer slik at de vet hva som er deres forpliktelser
992 ovenfor Sametinget og andre samiske berørte parter er.
- 993 • utarbeide en handlingsplan for implementering av FNs erklæring om urfolks
994 rettigheter i norsk lov.
- 995 • etablere en opptrappingsplan for kvensk/norskfinsk og skogfinsk språk og kultur,
996 med særskilt satsing på språkopplæring i skolen og kulturliv.
- 997 • sette i gang en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for
998 samisk kultur slik Sannhets- og forsoningskommisjonen har foreslått.
- 999 • igangsette kartlegging og anerkjennelse av rettigheter til grunn og naturressurser
1000 utenfor Finnmark, og en ny forvaltningsordning for disse områdene.
- 1001 • lovfeste sjøsamenes rett til fiske
- 1002 • sikre at den samiske befolkningen har likeverdige og tilfredsstillende helsetjenester,
1003 slik at Norge oppfyller forpliktelsene sine etter ILO 169. Det psykiske helsetilbudet
1004 må styrkes og utvides til hele den samiske befolkningen, uavhengig av bosted.
- 1005 • etablere et samisk kompetansesenter som skal sørge for å øke
1006 majoritetssamfunnets kunnskap om fornorskningen, dens konsekvenser samt
1007 samiske perspektiver.
- 1008 • styrke den politiske og administrative kapasiteten til Sametinget
- 1009 • etablere en opptrappingsplan for hele bredden av samisk kunst og kultur, for å styrke
1010 språk, kultur, og utvikle kunst og kultur
- 1011 • opprette et eget samisk språkbud for å sikre at språk og opplæringsrettigheter blir
1012 oppfylt

1013 **Etnisk likestilling og antirasisme**

1014 Rasisme og diskriminering er samfunnsproblem som står i veien for et mangfoldig samfunn.
 1015 Det er et problem både på individ- og strukturnivå, og må bekjempes begge steder. Arbeidet
 1016 med rasisme og diskriminering må være pågående og systematisk, og handlingsplaner som
 1017 styrer arbeidet i kommuner og departementer må inneholde målbare målsettinger og omfatte
 1018 både forebyggende og oppfølgende tiltak.

1019 Ingen skal oppleve at deres muligheter blir innskrenket på grunnlag av etnisk bakgrunn.

1020 **SV vil**

- 1021 • styrke eksisterende lover og regler som beskytter mot rasisme og diskriminering og
- 1022 ivaretar rettssikkerheten
- 1023 • sikre antirasistiske aktører og frivillige organisasjoner som jobber med antirasisme
- 1024 og inkludering trygge og forutsigbare rammer, og øke tilskuddet deres
- 1025 • ha en særlig satsing på minoriteters deltagelse i arbeidslivet, der det stilles særlige
- 1026 krav til offentlige aktørers tiltak for rekruttering og lik behandling, især når det gjelder
- 1027 lønn, fremmelse og kompetanseheving
- 1028 • styrke det nasjonale kompetansemiljøet innen hatkriminalitet i politiet
- 1029 • videreføre egne handlingsplaner mot antisemittisme og islamofobi
- 1030 • bevare rasimeparagrafen
- 1031 • øke tilgangen på tolker og gjøre det enklere å få tolk
- 1032 • sikre at vi har nok og relevant kunnskap om minoriteters helse og sosiale forhold, og
- 1033 gjennomføre befolkningsundersøkelser i relevante områder
- 1034 • innføre en nasjonal kvitteringsordning i politiet for å hindre etnisk profilering
- 1035 • øke støtten til diskrimineringsnemnda for å sikre effektiv håndheving av
- 1036 diskrimineringslovverket, og sikre at det er et reelt lavterskeltilbud for personer som
- 1037 ønsker å få sin sak vurdert
- 1038 • styrke arbeid for språk og kultur for de fem folkegruppene som har status som
- 1039 nasjonale minoriteter i Norge: jøder, rom, kven, rom, romani og skogfinner

1040 **2.6 En rettferdig og human flyktning- og asylpolitikk**

1041 Historisk mange menneske har lagt på flukt fra sine hjem. Flyktingleire er overfylte, og
 1042 fattige naboland tar mesteparten av byrden. Fremveksten av autoritære regimer gjør
 1043 asylretten stadig viktigere. Iranske feminister, ugandiske homofile, russiske krigsmotstandere
 1044 og kinesiske uigurer er bare noen av eksemplene på mennesker som risikerer fengsel, tortur
 1045 eller drap i hjemlandet for den de er og hva de tror på.

1046 SV mener at Norge må ta sin del av ansvaret og gi mennesker på flukt en trygg havn på en
 1047 verdig måte. Norge skal føre en solidarisk, rettferdig og raus flyktning- og asylpolitikk som
 1048 følger FN's anbefalinger og flyktningkonvensjonen.

1049 Norge må ta sin del av dugnaden

1050 Tallet på flyktninger er historisk høyt, og stadig flere risikerer liv og helse for en trygg havn i
1051 Europa, men den nye asylpakten i EU bygger høyere murer rundt kontinentet, og stadig flere
1052 europeiske land åpner for å sende asylsøkere til tredjeland i strid med asylretten.

1053 Norge har historie og kultur for å ta imot folk i nød. SV mener at vi skal stille opp og ta vår del
1054 av dugnaden.

1055 SV vil

- 1056 • ta imot 5000 overføringsflyktninger, slik FN anbefaler
- 1057 • kjempe mot en stadig økende tendens til mer bruk av midlertidig opphold for
1058 flyktninger.
- 1059 • gjøre familiegjenforening enklere og rimeligere, og utvide den til å omfatte flere
1060 familiemedlemmer
- 1061 • innføre utvidede ordninger for familiegjenforeninger for borgere fra land der Norge
1062 har hatt et særlig internasjonalt engasjement og hvor det utspiller seg prekære
1063 humanitære- og fluktsituasjoner
- 1064 • relokalisere båtflyktninger fra Hellas, Italia og andre europeiske land med høye
1065 ankomster
- 1066 • at asylmottak skal være i offentlig og ideell regi. God bemanning, kvalifisert personell
1067 og godt aktivitetstilbud skal være normen
- 1068 • at asylsøknader skal behandles i Norge, og personene som søker asyl i Norge skal
1069 bo på norske mottak og ikke sendes til tredjeland mens søknaden blir behandlet
- 1070 • gi beskyttelse til regimekritikere fra Russland, Belarus og land som utvikler seg i
1071 tilsvarende diktatorisk retning, og opprettholde fluktmuligheter til Norge

1072 Rettssikkerhet

1073 Asylsøkere er blant dem med dårligst rettssikkerhet i Norge. Asylsøkere har rett til å klage på
1074 avslag, men sjelden rett til å bli hørt eller motsi utlendingsstyresmaktene. Resultatet er at
1075 viktig informasjon ikke kommer på bordet. De siste årene har UNE tapt mellom 35 og 45 % av
1076 sakene som har blitt tatt opp i en rettssal. Svært få har råd til å gå rettens vei. SV mener det
1077 er på høy tid med en reform av Utlendingsnemnda.

1078 SV vil

- 1079 • gjeninnføre rimelighetsvilkåret i internfluktvurderingen av asylsaker
- 1080 • innføre foreldelsesfrist på tilbakekall av statsborgerskap og oppholdstillatelse for
1081 personer som har bodd i landet i mer enn ti år
- 1082 • reformere Utlendingsnemnda ved å gi asylsøkere rett til kontradiksjon, to-
1083 partsprosess og mer muntlighet i klagesakene
- 1084 • styrke de frivillige rettshjelpstiltakene

1085 **Barnas beste**

1086 Vi har et særskilt ansvar for å gi trygghet til barn på flukt. Barn som søker vern alene, er en
1087 spesielt sårbar gruppe. Barns beste må veie tyngre enn innvandringsregulerende hensyn, og
1088 barn skal aldri bli stilt til ansvar for foreldrenes handlinger.

1089 **SV vil**

- 1090 • overføre omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere til barnevernet
- 1091 • lovfeste retten til barnehage og SFO for barn som bor på mottak
- 1092 • fjerne ordningen med midlertidig oppholdstillatelse for enslige mindreårige
1093 asylsøkere
- 1094 • forby internering av barn under EU-pakten
- 1095 • at barnevernet får plikt til å undersøke omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere
1096 som bor privat med følgeperson
- 1097 • at forsvinninger må etterforskes skikkelig
- 1098 • sikre barns rett til å bli hørt, for eksempel i saker ved utvisning av en forelder

1099 **Integrering og inkludering**

1100 Inkludering av innvandrere må starte fra dag én, med god norskopplæring og mulighet til
1101 deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Vi trenger folk for å trygge velferdsstaten vår. Det er
1102 derfor en stor utfordring at for mange innvandrere blir stående utenfor arbeidslivet.

1103 **SV vil**

- 1104 • sikre papirløse migranter rett og reell tilgang til nødvendig helsehjelp
- 1105 • gjeninnføre retten til norskopplæringen for asylsøkere – med eller uten opphold
- 1106 • at lengeværende og ureturnerbare asylsøkere må gis rett og tilgang til helsehjelp,
1107 arbeid, bolig og utdanning
- 1108 • styrke introduksjonsprogrammet. Vi må sikre at all grunnleggende kvalifisering kan
1109 tas og fullføres innenfor ordningen, og tilpasse regelverket slik at fleksibilitet med
1110 hensyn til lengde ivaretas
- 1111 • styrke arbeidet mot arbeidslivskriminalitet, blant annet for å hindre utnyttelse av
1112 arbeidstakere med lave norskferdigheter
- 1113 • tilrettelegge for intensiv, målrettet og tilpasset norsk- og fagopplæring for mindreårige
1114 flykninger (12-18 år, både enslige og med familier), understøttet av tospråklig
1115 opplæring
- 1116 • gi alle nyankomne ungdommer i aldersgruppen 12-18 gratis fritidsaktiviteter og tilbud
1117 om ungdomsjobb
- 1118 • at alle flykninger som søker opphold i Norge får like rettigheter, uavhengig av hvilket
1119 land de kommer fra

1120 2.7 Oppvekst og utdanning

1121 Noe av det viktigste vi gjør som samfunn, er å bidra til en god oppvekst og utdanning for våre
1122 barn og unge. Det er viktig at vi har barnehager og skoler som er i stand til å møte hver enkelt
1123 på deres premisser, og som kan sørge for læring, mestring og trivsel. Likevel er hverdagen til
1124 ansatte som skal omdanne målene til praksis svært krevende, med for få folk på jobb og
1125 ressurser som ikke strekker til.

1126 SV vil satse mer på de menneskene som tar vare på ungene våre. Med tilstrekkelig
1127 kompetente lærere, barnehageansatte og øvrig støttepersonell, vil vi gjøre dem i stand til å
1128 tilpasse og møte hvert enkelt barn og ungdom. Vi vil gjøre barnehager og skoler mer
1129 praktiske og fysiske, med større rom for trivsel, lek og mestring. Ingen skal drive butikk på
1130 våre barn, og vi skal jobbe for at alle økonomiske tilskudd til barnehager og skoler kommer
1131 barna til gode.

1132 Flere ansatte i skole og barnehage

1133 Norske barnehager og skoler er underbemannet. Ansatte arbeider under stort press,
1134 sykmeldinger er utbredt og vi har et stort rekrutteringsproblem.

1135 Vi trenger flere ansatte med riktig kompetanse. Forsøk har vist at økt bemanning gir gode
1136 resultater, mindre sykefravær og mer trivsel. SV vil avbyråkratisere lærerrollen og styrke laget
1137 rundt læreren, slik at de får utført sitt faktiske virke og at barn og unge får den helhetlige
1138 oppfølgingen de trenger.

1139 SV vil

- 1140 • ha flere ansatte i barnehagen. Det må settes inn vikarer ved fravær. Store private
1141 barnehageeiere og kommuner bør ha fast ansatte vikarer.
- 1142 • ha flere ansatte i skole og SFO, styrke skolehelsetjeneste og få flere sosiallærere,
1143 spesialpedagoger, barne- og ungdomsarbeidere og miljøterapeuter i skolen
- 1144 • styrke finansiering og retten til etter- og videreutdanning og arbeidsplassert
1145 utdanning for faggrupper knyttet til barnehage og skole
- 1146 • ha et gratis SFO-tilbud av høy kvalitet. SFO skal være åpen timene før og etter
1147 skoletid for 1.-4. trinn og for barn med særskilte behov på 1.-7.trinn.

1148 En praktisk og variert skole for alle

1149 Målstyringen i skolen har gått for langt. Standardiserte prøver og teoretisering har resultert i
1150 for mye pugging, og for lite praktisk læring og fysisk aktivitet. I ungdomsåra gir dette seg
1151 uttrykk gjennom et for høyt antall som ikke fullfører videregående opplæring. Men problemet
1152 oppstår ofte allerede i første klasse, fordi forutsetningen for seksårsreformen – læring
1153 gjennom lek – er ikke fulgt opp. Dette rammer spesielt mange gutter.

1154 SV vil ha en motiverende skole, hvor hver enkelt elev får nødvendig støtte og oppfølging til å
1155 fullføre sin utdanning. SV vil ha en inkluderende fellesskole med en praktisk og variert
1156 skoledag, der skolen dyrker fram et større mangfold av ferdigheter. Skolen må ivareta de
1157 minste barnas behov for fysisk aktivitet og fri lek. Lærerne må ha gode rammer og
1158 pedagogisk frihet.

1159 **SV vil**

- 1160 • erstatte hjemmelekser med skolelekser i grunnskolen
- 1161 • sørge for at alle elever har tilgang på tilpassede læremidler og universell utforming
- 1162 ved sine skoler
- 1163 • iverksette tiltak for barn og ungdom med ufrivillig skolefravær, eller som står i fare for
- 1164 å ikke fullføre utdanningsløpet, slik som produksjonsskolene. Gi elever mulighet til et
- 1165 frivillig, alternativt 11. skoleår.
- 1166 • sikre nynorsk i opplæringen og gi nynorskelever like gode vilkår i skolen som
- 1167 bokmåselever
- 1168 • sørge for at samiske elevers rett til opplæring i og på samiske språk blir overholdt.
- 1169 Det trengs mer læremidler. Vi vil fjerne kravet om master ved samisk undervisning
- 1170 for å skaffe flere samiske lærere.
- 1171 • la elever på ungdomsskolen velge to valgfag i året, uten å øke det totale timetallet på
- 1172 skolen
- 1173 • innføre gratis og sunn skolemat på ungdomsskole og videregående. Næring er viktig
- 1174 for læring.
- 1175 • legge til rette for senere skolestart på ungdomsskole og videregående
- 1176 • fjerne dagens fraværsgrense og sikre at elever med høyt fravær får den
- 1177 oppfølgingen og tilretteleggingen de trenger for å fullføre videregående
- 1178 • opprette en ordning som gjør det mulig å hoppe fra studieforberedende linje til
- 1179 yrkesfag uten å måtte ta et helt år om igjen
- 1180 • øke andelen som fullfører yrkesfaglig utdanning ved å ta i bruk alternative veier til
- 1181 fagbrev, slik som Steigen-modellen

1182 **Profittfri oppvekst**

- 1183 Dagens barnehagepolitikk reduserer foreldrenes valgfrihet. Ved synkende behov for
- 1184 barnehageplasser tvinges kommuner til å legge ned gode og populære kommunale
- 1185 barnehager fordi de ikke har myndighet til å planlegge det helhetlige barnehagetilbudet.
- 1186 Foreldre og barn risikerer dermed å miste gode og populære kommunale barnehager.
- 1187 Digitaliseringen i skolen har tilrettelagt for en økning i kommersielle aktørers tilstedeværelse i
- 1188 barns skolehverdag. Dette utfordrer barnas personvernrettigheter. Bedriftsmodellene til de
- 1189 digitale verktøyene som brukes i skolen i dag er grunnlagt på overvåkningsbasert reklame og
- 1190 algoritmer som kan ha negative effekter på barn og unges mentale helse.
- 1191 SVs mål er en profittfri barnehagesektor, hvor hver krone til barnehagene skal gi kvalitet til
- 1192 det pedagogiske tilbudet og gode arbeidsvilkår for de ansatte. Det er behov for en
- 1193 demokratisk styring av barnehage- og skolesektoren, slik at kommunene og
- 1194 fylkeskommunene kan planlegge for et helhetlig tilbud og antall private plasser reduseres.
- 1195 **SV vil**
- 1196 • gi kommunene mulighet til å prioritere ideelle framfor kommersielle aktører
 - 1197 • sørge for at kommunene har, og bruker, forkjøpsrett til private barnehager. SV vil
 - 1198 tidsbegrense tilskuddet til private barnehager.

- 1199 • at alle økonomiske tilskudd til barnehager og skoler kommer barna til gode. Eiere av
- 1200 private barnehager og skoler skal ikke kunne ta ut profitt.
- 1201 • forhindre at digitale tjenester utnytter barn og unge. Vi må sørge for strengere
- 1202 regulering og håndheving av kommersielle aktører som tilbyr digitale tjenester rettet
- 1203 mot barn og utdanning.
- 1204 • sikre at skolens digitale verktøy er reklamefrie og ivaretar barns
- 1205 personvernsopplysninger. Det må derfor utvikles egne ikke-kommersielle
- 1206 læringsressurser og læringsplattformer for skoleverket.

1207 2.8 Forskning og høyere utdanning

1208 Forskning bygger samfunn. Nysgjerrighetsdrevet forskning og høyere utdanning gir oss

1209 kunnskap om vår egen historie, innsikt om mennesket og naturen, trener oss i systemkritikk

1210 og er nødvendig for å løse utfordringer som klimakrisen og kreftgåten. Dessverre ser vi at

1211 målstyring og kommersialisering svekker den frie og åpne forskningen. I en verden der

1212 alternative fakta brer om seg, trenger vi mer enn noensinne fagskoler, høyskoler og

1213 universiteter for alle, uavhengig av inntekt, og fri og åpen forskning.

1214 Forskning

1215 Tilliten til forskning er under press, blant annet grunnet falske nyheter og press på

1216 ytringsfriheten. Vi er avhengige av en sterk kunnskapssektor vi kan stole på.

1217 Vi vil sikre fri, offentlig finansiert forskning for å utvikle ny kunnskap og finne de løsningene

1218 samfunnet faktisk trenger. Vi trenger en forskningssektor med sterke fagmiljø over hele landet

1219 – regionale bemanningsutfordringer løses best med en mangfoldig og desentralisert

1220 universitets- og høyskolesektor. Skal vi lykkes med grønn omstilling og redusere forskjellene,

1221 trenger vi fri forskning.

1222 SV vil

- 1223 • at en større andel av samfunnets ressurser brukes på forskning. SV vil sikre en høy
- 1224 grunnbevilgning til universitetene og høyskolene, øke basisbevilgningene til
- 1225 forskningsinstituttene og sikre flere frie og forskerinitierte prosjekt.
- 1226 • at den akademiske friheten styrkes og respekteres, både for forskere og institusjoner
- 1227 • få ned midlertidigheten blant vitenskapelige ansatte og redusere arbeidspresset,
- 1228 blant annet gjennom bedre administrativ støtte og færre rapporteringskrav
- 1229 • bruke mer av forskningsressursene til forskning på grønn og rettferdig omstilling
- 1230 • etablere et nasjonalt kompetansesenter for samisk innhold i lærerutdanningene

1231 Studenter

1232 Skal vi sikre kunnskap for en bærekraftig samfunnsutvikling, er vi helt avhengige av at det

1233 ikke er foreldres lommebok som avgjør hvem som kan ta seg råd til å studere. SV vil derfor

1234 sikre like muligheter for høyere utdanning for alle. Studiestøtta er for lav og forsterker

1235 klasseskillet innen høyere utdanning. All offentlig høyere utdanning skal være gratis.
 1236 Gratisprinsippet skal også gjelde for internasjonale studenter utenfor EU/EØS og Sveits.

1237 **SV vil**

- 1238 • øke studiestøtta til 2G. 40 % skal gis som stipend etter fullførte studiepoeng.
- 1239 • bygge flere studentboliger. SV vil bygge 6000 studentboliger i året, til målet om en
- 1240 nasjonal dekningsgrad på 30 % er nådd. Vi vil også innføre tilskudd til renovering av
- 1241 eldre studentboliger.
- 1242 • sikre tilstrekkelig og forutsigbar finansiering av studentenes helse- og
- 1243 mestringstjenester
- 1244 • gjøre det lettere å få barn som student. SV vil øke støtten for studenter med barn,
- 1245 samt styrke rettighetene for gravide og studenter med barn.
- 1246 • endre opptakssystemet til høyere utdanning, slik at relevante karakterer kan vektes
- 1247 høyere til hovedopptaket, og opprette en sidevei der blant annet relevant
- 1248 arbeidserfaring kan vektlegges
- 1249 • bruke kvotering og andre virkemidler for å få flere menn inn i helse- og
- 1250 oppvekstutdanninger, og for å få flere kvinner inn i realfag og teknologi, der det er
- 1251 skjev kjønnsbalanse

1252 **Styrke den yrkesfaglige utdanningen**

1253 Dersom fagarbeiderne fortsatt skal spille en viktig rolle for innovasjonen i norsk arbeidsliv og
 1254 det grønne skiftet, krever det videreutdanning og kompetanseheving. I dag mangler det gode
 1255 nok videreutdanningsmuligheter for fagarbeidere, og arbeidslivet får ikke den kompetansen
 1256 de trenger.

1257 SV vil bygge ut fagskoleutdanningene, både i bredden og dybden, for å styrke yrkesveien fra
 1258 videregående utdanning til høyere yrkesfaglig utdanning. Men det må skje på en slik måte at
 1259 det styrker egenarten og den erfaringsbaserte utdanningen som kjennetegner fagskolene.

1260 **SV vil**

- 1261 • øke antall studieplasser på fagskolene for å imøtekomme det grønne skiftet og
- 1262 arbeidsdeling i helsesektoren
- 1263 • styrke kvaliteten og sikre en mer rettferdig og forutsigbar finansiering av
- 1264 fagskoleutdanning
- 1265 • gi fagskolene mulighet til å bygge seg opp som en selvstendig utdanningsvei, på et
- 1266 høyere nivå enn i dag. Målet er å sikre at fagarbeidere får tilstrekkelig
- 1267 videreutdanning som svarer til arbeidslivets kompetansekrav.

1268 **2.9 Kommunal**

1269 Folk skal ha makt over lokalsamfunnene sine, også mellom valg. Det skal være mulig og godt
 1270 å bo i hele landet. SV jobber for at alle kommuner skal ha økonomi til gode velferdstjenester
 1271 til innbyggerne. Lokalpolitikere skal ha en stor verktøykasse for å sikre innbyggernes behov

1272 og kompetanse til å fatte vedtak som ivaretar sårbar natur. SVs boligpolitikk skal sørge for
1273 trygge boliger for alle.

1274 **Bolig**

1275 Bolig har blitt en av de største ulikhetsmaskinene i dagens samfunn, der arv, flaks og
1276 muligheten til å tåle en enorm gjeldsbelastning avgjør om man kommer inn på boligmarkedet.
1277 De færreste har råd til å kjøpe bolig i byene, noe som presser folk med vanlige lønninger ut
1278 av bykjernen.

1279 SV ønsker å gjenreise en sterk sosial boligpolitikk og ha tiltak som kan stoppe
1280 boligspekulasjon. Bolig skal være et hjem – ikke noe å spekulere i. Det haster med å få bygd
1281 flere boliger, men vi må samtidig sørge for at vi bygger de rette boligene. SV vil bygge gode,
1282 trygge og stabile alternativer for de som ikke eier egen bolig. Vi må ha en langsiktig politikk
1283 som sikrer en allmenn boligsektor (ikke-kommersiell utleie). Dagens utleiemarked er for
1284 sårbart, og leietakere har ofte dårlige og ustabile boforhold. Det må bygges flere regulerte
1285 utleieboliger som dekker de reelle boligbehovene, både i byer og i distriktene. Vi må styrke
1286 leietakeres rettigheter, slik at de som ikke eier egne boliger får gode og stabile boalternativ.
1287 Det er en menneskerett å ha et trygt og godt sted å bo, og det må politikken reflektere.

1288 **SV vil**

- 1289 • etablere og gi tilskudd til å bygge opp en ikke-kommersiell utleieboligsektor, med
1290 pris- og omsetningskontroll
- 1291 • gi Husbanken utvidede lånerammer og en tydeligere rolle i boligpolitikken.
1292 Husbanken skal kunne gi startlån til flere enn de gjør i dag.
- 1293 • etablere en sameieordning for førstegangskjøpere i Husbanken for låntakere som
1294 har betalingsevne, men mangler egenkapital. Ved salg tar Husbanken sin andel av
1295 tap eller gevinst.
- 1296 • bygge flere studentboliger, slik at studenter får tilgang til rimelige boliger utenfor det
1297 private leiemarkedet
- 1298 • at prisnivået på kommunal- og omsorgsboliger må reguleres på nivå med drifts- og
1299 vedlikeholdskostnader, og ikke etter gjengs leie
- 1300 • innføre høyere skattlegging og strengere regulering av dagsutleie i privateide boliger
- 1301 • ha en progressiv beskatning på bolig og annen eiendom, og fjerne grensa for
1302 maksimal eiendomsskatt. Kommunene skal ha mulighet til å sette høyere
1303 eiendomsskatt på sekundærboliger.
- 1304 • regulere bankenes kredittgivning, slik at førstegangskjøpere lettere får tilgang til
1305 kreditt og det blir mindre gunstig å ta opp lån til kjøp av sekundærbolig
- 1306 • ta i bruk flere virkemidler for å kontrollere leiemarkedet og styrke leietakeres
1307 rettigheter. I områder hvor prispresset er stort, bør kommunene kunne sette en
1308 makspris per kvadratmeter.
- 1309 • sikre alle retten til et sted å bo. Kommuner skal ikke ha anledning til å kriminalisere
1310 bostedsløshet.

1311 **Levende lokalsamfunn**

1312 En vedvarende sentraliseringsprosess presser de fleste kommuner i Norge. Mange
1313 distriktskommuner sliter med fraflytting, minkende befolkning og synkende skatteinntang, og
1314 må utvikle strategier for å skape arbeidsplasser, rekruttere fagfolk og opprettholde den
1315 offentlige tjenesteytingen. Sentrale kommuner må finne løsninger på alle de utfordringene
1316 tilflyttinga skaper, som stor etterspørsel etter boliger og byggeklare tomter, utbygging av
1317 kommunal infrastruktur, sosiale konflikter i nye bomiljø og press på arealene.

1318 For å sikre grunnlag for levende og attraktive lokalsamfunn over hele landet, vil SV
1319 motarbeide den sterke sentraliseringen. Et samfunn trenger stabil befolkningsutvikling for å
1320 utvikle fellesskap og godt fungerende lokalt demokrati – SV kaller det nærmakt – og
1321 kommunene trenger oversiktlige og stabile økonomiske rammer for egen drift.

1322 SV vil motvirke sentralisering gjennom tiltak på mange felt. Det er avgjørende for bosettingen
1323 at lokalsamfunnene får mulighet til økt verdiskaping på grunnlag av sine egne ressurser, og at
1324 kommunene i større grad, og innenfor nasjonale rammer, tar beslutninger som angår egne
1325 innbyggere.

1326 **SV vil**

- 1327 • styrke fylkes- og kommuneøkonomien, slik at lokale folkevalgte kan gjøre reelle valg,
1328 sikre gode velferdstjenester og sikre nok ressurser til å jobbe mer systematisk og
1329 helhetlig i møte med demografiutfordringene
- 1330 • at inntektssystemet til kommunene og fylkene blir utformet for å tilby likeverdige
1331 tjenester i hele landet
- 1332 • utvide og forsterke ordningene med områdeløft på steder med mye fattigdom og
1333 levekårsutfordringer
- 1334 • sørge for utbygging av digital infrastruktur i hele landet
- 1335 • gjøre det mer attraktivt for unge å flytte til distriktene. SV vil vurdere å gi flyttetilskudd
1336 til unge under 30 år som vil flytte til distriktskommuner.
- 1337 • legge til rette for at flere arbeidstakere kan jobbe desentralisert fra kontorplasser og
1338 kontorfellesskap i distriktene
- 1339 • bruke Kommunalbanken til å styrke kommunenes bærekraftsarbeid gjennom flere
1340 grønne lån. Kommunale og fylkeskommunale pensjonspenger og andre fondsmidler
1341 skal trekkes ut av fossil energi.
- 1342 • gi kommunene lov til å gjøre kommunale avgifter avhengig av inntekt og formue. I
1343 dag rammes husholdninger med lav skatteevne uforholdsmessig hardt av høye
1344 avgifter.
- 1345 • utrede muligheten for utvidet beskatningsrett for kommuner og fylkeskommuner, for
1346 å øke demokratisk medvirkning i den lokale økonomiske politikken

1347 **Areal**

1348 Naturen vi forvalter er en ressurs, ikke en vare. Likevel gjør svak kommuneøkonomi at mange
1349 lokalpolitikere opplever at de må si ja til utbygging. Natur med viktige kvaliteter, som skog,
1350 våtmark, beiter og dyrka mark, bygges ned. Det økologiske mangfoldet og matsikkerheten vår
1351 blir redusert.

1352 SV står for en arealpolitikk som verner naturmangfoldet og matjorda. Fordi det er kommunene
 1353 som forvalter det aller meste av arealene våre, er det avgjørende at lokalpolitikkerne har det
 1354 best mulige grunnlaget for å fatte vedtak. Kommuneadministrasjonen må ha tilstrekkelig
 1355 miljøfaglig kapasitet, og de folkevalgte må sikres god opplæring i relevante lovverk som plan-
 1356 og bygningsloven og naturmangfoldloven. Det må innføres et rammeverk for å ta i bruk
 1357 urfolkskunnskap og lokal tradisjonell kunnskap i naturforvaltning og planarbeid. SV vil føre en
 1358 arealpolitikk som reduserer transportbehovet og stimulerer til fortetting, ivaretar matjord og
 1359 naturmangfold, sikrer universell utforming og fremmer levende sentrum i byer og tettsteder.
 1360 SV er imot utbygging av nye hyttefelt.

1361 **SV vil**

- 1362 • lovfeste et nasjonalt mål om arealnøytralitet og innføre krav om arealregnskap
- 1363 nasjonalt, fylkesvis og for den enkelte kommune
- 1364 • skjerpe kravene til konsekvensutredninger for å sikre at de fungerer som uavhengige
- 1365 og faglig solide beslutningsgrunnlag
- 1366 • unngå nedbygging av natur så langt det går. I tilfeller hvor natur bygges ned, skal det
- 1367 alltid kompenseres ved at tilsvarende naturverdi restaureres. Dette skal finansieres
- 1368 av utbygger.
- 1369 • sikre at vernet naturen har faktisk opprettholdes i praksis. Det må bli vanskeligere å
- 1370 gi dispensasjon fra lover og planer som er ment å beskytte naturen. Innsigelsessaker
- 1371 må behandles raskt nok til å kunne påvirke beslutninger.
- 1372 • at samiske interesser som berøres i arealsaker og har rett til å bli konsultert, sikres
- 1373 tilstrekkelige ressurser og kapasitet i disse prosessene
- 1374 • at ansvaret for plan- og bygningsloven, og dermed myndighet i klagesaker, skal
- 1375 tilbake til Klima- og miljødepartementet
- 1376 • sikre bygg og infrastruktur mot konsekvensene av mer ekstremvær og havstigning.
- 1377 Vi vil sørge for at nye infrastrukturprosjekter er tilpasset framtidens klima.

1378 **2.10 Miljø**

1379 Den sammenhengende klima- og naturkrisa er en eksistensiell krise for menneskeheten.
 1380 Gjennom konsekvenser som mer ekstremvær, skogbrann og tørke, fører klimaendringene til
 1381 en rask nedbryting av økologisk mangfold. Dette vil bli mye verre hvis ikke verden klarer å
 1382 kutte klimautslippene raskt og betydelig. Ressursuttaket for å opprettholde den økonomiske
 1383 veksten bryter ned både natur, kultur og småsamfunn over hele kloden.

1384 SV mener naturkrisa og klimakrisa må løses i sammenheng. Vi må kutte klimagassutslipp,
 1385 samtidig som vi stanser nedbyggingen av natur. Det betyr at vi må forbruke mindre, og
 1386 verdens rikeste må ta sin del av utslippskuttene. Vi må få på plass løsninger som gir klimakutt
 1387 i industrien, fase ut petroleumsproduksjonen, og redusere utslippene fra transportsektoren. Vi
 1388 må prioritere hvor vi bygger i naturen, og ikke gi frislipp til nye hyttefelt og motorveier. Vi
 1389 trenger en helhetlig arealforvaltning, slik at ikke natur bygges ned stykkevis og delt. Vi trenger
 1390 å reparere mer ødelagt natur.

1391 **Kutte klimagassutslipp**

1392 Neste stortingsperiode vil være avgjørende for vår evne til å omstille norsk økonomi, slik at vi
 1393 når klimamålene og oppfyller våre internasjonale klimaforpliktelser. For å nå målene i
 1394 Parisavtalen, må verden omstille seg bort fra fossil energi. Norge må også ta konsekvensen
 1395 av dette, og omstille både produksjon og forbruk av energi fra fossilt til fornybart så fort som
 1396 mulig. Det haster også å redusere energibruken i alle deler av økonomien. Norge er i dag ett
 1397 av de tre landene i verden med høyest forbruk av energi per innbygger.

1398 SV ønsker at Norge følger anbefalingen fra Klimautvalget 2050 om ikke å bygge ut ny
 1399 petroleumsinfrastruktur, stanse leting etter olje og gass og lage en plan for utfasing av olje-
 1400 og gassproduksjonen. Norge må føre en aktiv politikk som iverksetter en grønn og rettferdig
 1401 omstilling for å kutte utslipp og sikre framtidige arbeidsplasser.

1402 **SV vil**

- 1403 • kutte utslipp av klimagasser i tråd med faglige anbefalinger slik at vi bidrar til å nå de
- 1404 globale målene i Parisavtalen. Omstille norsk økonomi slik at vi oppfyller
- 1405 Klimalovens mål om å kutte norske utslipp med 90-95% innen 2050. Innføre et
- 1406 styringssystem, med karbonbudsjetter for ulike sektorer, for å sikre åpenhet og
- 1407 forutsigbarhet om hvordan myndigheter og selskaper følger opp målet.
- 1408 • etablere et separat klimamål for utslippsreduksjoner fra skog- og arealbruk for å
- 1409 ivareta naturhensyn og gjøre det mer forutsigbart hvor store utslippsreduksjoner
- 1410 Norge skal gjennomføre innen 2035
- 1411 • at Norge skal være en pådriver for å fase ut all fossil energi og melde inn en plan for
- 1412 utfasing av norsk petroleumsvirksomhet i de internasjonale klimaforhandlingene
- 1413 • si nei til nye letelisenser, nye tillatelser til å sette i gang ny produksjon av olje og
- 1414 gass, fornyelse av eksisterende felt og ny petroleumsinfrastruktur i Barentshavet
- 1415 • at utvinningstillatelser ikke skal forlenges automatisk, men vurderes etter strenge
- 1416 krav til lønnsomhet og påvirkning på klima og miljø. Alle søknader om forlengelse av
- 1417 utvinningstillatelser som strider mot klimamålene skal avvises.
- 1418 • bruke regulering og avgifter for å fase ut de mest forurensende og minst lønnsomme
- 1419 oljefeltene som er på slutten av sin levetid
- 1420 • utvikle oljeskattepakka og erstatte med satsing på grønne næringer
- 1421 • innføre en omstillingsavgift på olje og gass for å sørge for at den minst lønnsomme
- 1422 oljen blir liggende i bakken
- 1423 • fjerne økonomiske insentiv til olje- og gassleting
- 1424 • innføre elavgift på sokkelen samtidig som CO₂-avgiften økes
- 1425 • ta ansvar for utslippene norsk forbruk skaper i andre land. Vi vil innføre et
- 1426 forbruksbasert klimaregnskap, i tillegg til det territoriale klimaregnskapet, og sette et
- 1427 eget klimamål for forbruket
- 1428 • forby reklame av grovt utslippsdrivende varer og tjenester
- 1429 • gi forbrukerne informasjon om miljøavtrykk og menneskerettigheter i
- 1430 leverandørkjedene bak varer og tjenester de benytter seg av. Åpenhetsloven må
- 1431 utvides med flere miljøindikatorer.

1432 Ta vare på naturmangfoldet

1433 SV vil stanse tapet av naturmangfold. Naturmangfoldet har en egenverdi ved at det
1434 opprettholder økologisk stabilitet over tid. Virkningene av at mangfoldet blir brutt ned er ofte
1435 uoversiktlige og kan gi uventa skader. Den største trusselen mot mangfoldet er fremdeles
1436 menneskelige inngrep, ofte motivert av kortsiktig profitt. For å motvirke dette, trenger vi en
1437 helhetlig politikk som setter naturverdier foran profittenssyn.

1438 SVs mål er å styrke naturmangfoldet og sørge for at samfunnsutviklinga spiller på lag med
1439 naturen. Vi må følge opp Norges internasjonale forpliktelse til å stanse tap av naturmangfold,
1440 og sikre at 30 % av arealet til lands og til havs bevares og forvaltes i samsvar med FNs
1441 naturavtale. Folk må ha tilgang til å bruke naturen nært der de bor. Vi må også tilpasse oss
1442 fremtidige klimaendringer og ekstremvær med naturbaserte løsninger, som flere
1443 grøntområder og åpne elveleier.

1444 Konkrete tiltak knyttet til veiutbygging, hyttebygging og energi er omtalt i andre kapitler.

1445 SV vil

- 1446 • beskytte sårbare arter og jobbe for at arter som er rødlistet i dag kommer ut av
- 1447 rødlista
- 1448 • verne naturtyper som bidrar spesielt til biomangfold og karbonlagring
- 1449 • ha samordnet arealforvaltning lokalt for å sikre at viktige naturområder bevares og
- 1450 ikke fragmenteres
- 1451 • opprette flere verneområder og utvide eksisterende. Vernet skal være representativt
- 1452 for norsk natur.
- 1453 • sikre levedyktige bestander av de fire store rovdyrene i Norge
- 1454 • si nei til gravedrift på havbunnen, og stanse tillatelser til leting og utvinning av
- 1455 mineraler på havbunnen
- 1456 • forby dumping av gruveavfall i norske fjorder, stille krav om gjenbruk av
- 1457 overskuddsmasser og sikre grundige og faglige konsesjonsprosesser
- 1458 • sørge for 30 % marint vern i norske havområder med utgangspunkt i særlige sårbare
- 1459 og verdifulle områder, og innføre arealplaner for kyst- og havområdene for å sikre
- 1460 samordnet planlegging
- 1461 • etablere marine grunnkart i kystsonen med mål om å ha dekket all kyst innenfor
- 1462 grunnlinja innen 2050
- 1463 • grunnlovsfeste allemannsretten og sørge for statlig sikring av eiendom der
- 1464 allemannsretten ikke er tilstrekkelig
- 1465 • at det ikke gis tillatelse til å starte en utbygging før gyldigheten til konsesjonen er
- 1466 endelig avgjort
- 1467 • prioritere naturrestaurering i tråd med målene i naturavtalen. Det innebærer konkrete
- 1468 restaureringer fra grå til grønne arealer, plastoppyrning og opprydning av miljøgifter,
- 1469 samt prosjekter som å få livet tilbake spesifikke områder.

1470 En helhetlig energipolitikk

1471 Norge trenger en ny energipolitikk der hensynet til fellesskap og miljø er styrende, ikke
1472 kortsiktige markedsinteresser. I dag er Norges energiforbruk per person blant de høyeste i

1473 verden. Vi må ikke bare fase ut produksjonen av fossil energi, men også redusere det
 1474 generelle energiforbruket. Det innebærer en omfattende energieffektivisering, samtidig som vi
 1475 øker produksjonen av fornybar energi, blant annet gjennom havvind, solkraft og oppgradering
 1476 av vannkraftverk. For SV er det et mål at omstillingen til fornybar energi ikke skal gå ut over
 1477 naturmangfold og reinbeiteområder. Vi vil prioritere kraftutbygging som gir mest mulig ren
 1478 energi med minst mulig inngrep.

1479 Energi er en knapp ressurs. Energisektoren må derfor styres politisk og underlegges sterkere
 1480 demokratisk kontroll. Fornybar kraft er en forutsetning for at Norge kan være en
 1481 industrinasjon, og skal brukes som et strategisk fortrinn for å videreutvikle industri, teknologi
 1482 og høyproduktive arbeidsplasser i Norge. Viktige deler av norsk industri bruker i dag fossil
 1483 energi, og de nye grønne næringene vi skal leve av etter olja vil også kreve mye kraft. I sum
 1484 vil vi derfor trenge mer kraft i denne stortingsperioden. Samtidig må vi prioritere bort en del
 1485 kraftkrevende prosjekter, for eksempel kan vi ikke elektrifisere sokkelen med kraft fra land.

1486 **SV vil**

- 1487 • at Norge lager en helhetlig klima- og energiplan. Planen må sikre at vi når
- 1488 klimamålene våre og bidrar til ny industriutvikling gjennom energieffektivisering og ny
- 1489 fornybar utbygging.
- 1490 • styrke støtteordninger for energieffektivisering, og spesielt gi ekstra støtte til
- 1491 husholdninger med lavinntekt
- 1492 • eksisterende vannkraftverk skal oppgraderes og utvides der det ikke gir betydelig
- 1493 negative konsekvenser for naturen i og rundt vassdraget. Vi vil verne flere vassdrag.
- 1494 • prioritere flytende havvind, solkraft, småskala vindkraft på industrialiserte områder og
- 1495 nye fornybarteknologier. Det eksisterer store områder med grå arealer som kan
- 1496 benyttes til kraftproduksjon uten at nye naturinngrep er nødvendig.
- 1497 • at fornybar energi ikke skal bygges ut i konflikt med samers rettigheter
- 1498 • opprette et statlig selskap for utbygging av solkraft på tak og vegger. SV vil etablere
- 1499 solcellepanel på alle større offentlige bygg.
- 1500 • prioritere kraft til landbasert industri og næringer som gir flest faste, høyproduktive
- 1501 arbeidsplasser med mest mulig verdiskapning. Det legges til grunn at dette skal gi
- 1502 minst mulig tap av natur og bidra mest til å kutte klimagassutslipp.
- 1503 • innføre hurtigspor for konsesjonsbehandling av ny fornybar kraft på nedbygd areal
- 1504 • etablere et konsesjonssystem for datasentre
- 1505 • stille de samme kravene om offentlig eierskap til eiere av vindkraft som for vannkraft.
- 1506 Konsesjonskrav må gjelde både for offentlige og private eiere.
- 1507 • reforhandle kabelavtalene med utgangspunkt i at Norges fleksible kraftproduksjon er
- 1508 mer verdifull enn den ikke-fleksible produksjonen til Europa
- 1509 • si nei til EUs 4. energimarkedspakke, og melde Norge ut av EUs energiunion og
- 1510 ACER
- 1511 • si nei til videre utbygging av storskala vindkraft på land og som bunnfaste anlegg
- 1512 nær kysten

1513 **DISSENS 5 – Et mindretall (4) i komiteen bestående av Snyen, Skaugvoll Foss, Boye og**
 1514 **Ei Morabit vil erstatte kulepunktet over med:**

- 1515 • *i hovedsak si nei til storskala utbygging av vindkraft på land, men vil vurdere fra sak*
 1516 *til sak der det er et lokalt ønske og stort behov for kraft til lokal industri*

1517 En ny strømprismodell

1518 Fordi Norge har blitt koblet på det europeiske strømmarkedet via kablene, får vi enorme
 1519 prissvingninger. I Europa er det kun i Norden og Spania at spotprisen videreføres til
 1520 husholdningene. En spotpris som varierer så kraftig, fører til konkurser i næringslivet og
 1521 bekymringer hos husholdninger. Det private sluttbrukermarkedet, der ulike strømselskaper
 1522 konkurrerer om å selge nøyaktig samme produkt, baserer inntjeningen på å lure kundene. De
 1523 store prissvingningene gir heller ikke intensiv for investeringer i fornybar energi, da risikoen
 1524 blir for stor. Resultatet er at kun den mest lønnsomme fornybare energien bygges ut, og dette
 1525 har per i dag vist seg å være vindkraft i urørt natur.

1526 Det er mulig å ta politisk kontroll over kraftmarkedet. Vi vil beholde et spotprismarked for å
 1527 sikre at tilbudet av kraft til enhver tid møter etterspørselen, men denne prisen skal ikke
 1528 overføres direkte til forbrukerne. Løsningen er et statlig selskap som kjøper strøm fra
 1529 produsenter med ulike prismodeller og selger videre til husholdningene til en
 1530 gjennomsnittspris. Det statlige selskapet skal tilby utbyggere av ny kraft langsiktige prisavtaler
 1531 for strømmen, slik at de får forutsigbarhet for investeringene sine.

1532 SV vil

- 1533 • opprette et statlig selskap som skal utkonkurrere de eksisterende
- 1534 strømsalgsselskapene med bedre og mer forutsigbare avtaler
- 1535 • avkoble forbrukerens pris fra det daglige spotmarkedet
- 1536 • bruke differansekontrakter og andre finansieringsmetoder for å sikre fornybar
- 1537 energiproduksjon med mindre naturpåvirkning
- 1538 • innføre et system hvor nettselskaper gir redusert nettleie mot at forbruker godtar
- 1539 fleksibelt forbruk

1540 2.11 Transport

1541 Transportsektoren er en kilde til store utslipp i Norge. I dag prioriteres store motorveier i
 1542 sentrale strøk over trygge hverdagsveier og tilgjengelig kollektivtransport. Togtilbudet mellom
 1543 de største byene er for mange ikke et godt nok alternativ til forurensende fly.

1544 Transportsektoren har de siste årene gjennomgått flere markedsnyliberale reformer, som
 1545 oppsplittingen av jernbanen og opprettelsen av selskapet Nye Veier.

1546 SV mener transportpolitikken må være grønn og rettferdig. Da må vi prioritere bort det som
 1547 forurenser og bygger ned sårbar natur, og prioritere transportformer og infrastruktur som får
 1548 folk og varer trygt fram over hele landet. Vi må satse på kollektivtransport og jernbane, og
 1549 flytte gods fra vei til sjø og bane. Vi må også sikre gode universelt uformede rutetilbud for
 1550 alle.

1551 **Kutte utslipp og verne natur**

1552 Når vi bygger framtidens transportsystem, må vi ta hensyn til både klima og natur.

1553 Prioriteringen av store miljøfiendtlige motorveiprosjekter de siste årene har ført til

1554 arealnedbygging og fragmenteringer av arters leveområder og folks friluftsområder.

1555 SV vil jobbe for nullutslippssløsninger både til lands, vanns og i luften. Alle kjøretøy på norske

1556 veier skal være nullutslipp senest innen 2040, samtidig som vi reduserer transportbehovet der

1557 vi kan, og flytter transporten over til både nullutslipp- og energieffektive alternativer.

1558 **SV vil**

1559 • innføre nullutslippskrav til fartøy i havbaserte næringer som olje, gass og oppdrett

1560 • stille krav til at cruisevirksomhet i norske fjorder skal ha nullutslipp

1561 • jobbe for nullutslipp på Kystruten innen 2030

1562 • innføre forbud mot store fossile yachter og fossile privatfly

1563 • sikre tilstrekkelig ladeinfrastruktur for hurtiglading over hele landet

1564 • sikre at alle nye personbiler som selges skal være utslippsfrie, alle nye varebiler skal

1565 være nullutslipp innen 2027 og i 2030 skal alle nye lastebiler være nullutslippsbiler

1566 eller gå på biogass

1567 • ikke bygge ut flykapasitet som langt overstiger behovet for flyreiser. Dette utelukker

1568 tredje rullebane på Gardermoen og andre rullebane på Flesland

1569 • utvikle Nye Veier AS og overføre påbegynte prosjekter til Statens Vegvesen

1570 • øke støtten til utvikling av el-baserte fly

1571 • jobbe for at bonusordninger i luftfarten forbyr

1572 • inkludere utslipp fra utenriks luftfart og sjøfart knyttet til Norge i de norske, territoriale

1573 klimamålene

1574 • utrede en progressiv flypassasjeravgift som øker desto flere flyvninger man tar i året.

1575 Nødvendige flyvninger på kortbanenettet og mellom Nord- og Sør-Norge skal

1576 skjermes. Inntektene skal øremerkes oppgradering av jernbanen.

1577 • stanse planene om nye miljøfiendtlige motorveier og nedskalere planlagte firefelts

1578 motorveier til to- og trefelts veier med midtdeler

1579 **Trygg og rimelig transport i hverdagen**

1580 Dårlige og rasutsatte veier utgjør en fare i manges hverdagsliv. Når vi ser på prioriteringene i

1581 sektoren de siste årene, kan det virke som det har vært viktigere at folk skal komme seg raskt

1582 til hytta enn å trygge folks hverdagsveier. I distriktene bygges mange kollektivtilbud ned, og

1583 inn til byene er billettene for dyre og avgangene for få.

1584 SV mener det er bedre å bygge langt og trygt enn bredt og dyrt. Vi trenger et godt

1585 kollektivtrafikktilbud, slik at vi alle kan komme seg dit vi skal på en enkel og miljøvennlig måte.

1586 Byer må planlegges slik at færre trenger bilen til jobb, barnehage og skole. Satsingen på

1587 kollektivtrafikk, sykkel og gange må trappes opp.

1588 **SV vil**

- 1589 • prioritere veivedlikehold og ta vare på veiene vi har
- 1590 • øke bevilgningene til rassikring betydelig og i tråd med anbefalingene fra Nasjonal rassikringsgruppe
- 1591
- 1592 • prioritere økt utbygging og vedlikehold av sammenhengende og adskilte gang- og sykkelveier, og belønne kommuner som satser på sykkel og gange.
- 1593
- 1594 • øke den statlige støtten til store kollektivprosjekter til 80 %, og gi støtte til kollektivtransport til flere byer, gjennom byvekstavtaler og tilskudd til mindre byområder
- 1595
- 1596
- 1597 • gjøre det lettere og rimeligere å reise kollektivt
- 1598 • innføre et rimelig nasjonalt ungdomskort for tog, buss og båt som gjelder for reiser i hele landet for alle under 20 år
- 1599
- 1600 • innføre universell utforming som krav i alle anbudsprosesser i transportsektoren og jobbe for en nasjonal ordning for tilrettelagt transport (TT)
- 1601
- 1602 • si nei til endringer i flyplasstrukturen som svekker kortbanenettet
- 1603 • innføre krav om at utenlandske flyselskap som opererer i Norge må følge norsk arbeidsregelverk
- 1604
- 1605 • fortsette arbeidet for å sikre en seriøs drosjenæring og hindre sosial dumping i næringen
- 1606

1607 **Jernbaneløft**

1608 Når vi skal reise langt eller frakte gods over store avstander, må vi velge jernbane. Utslippene og strømbruken fra elektrisk jernbane er nær null. Jernbane er dessuten svært arealeffektivt.

1609 Norsk jernbane har de siste årene vært preget av forsinkelser, signalfeil, og store vedlikeholdsetterslep. Oppsplittingen av jernbanen i mange ulike selskaper har gjort det

1610 vanskeligere å plassere ansvar og drive politisk kontroll. Høyresidas jernbanereform har

1611 overført kontroll til EU gjennom EUs jernbanepakke 4.

1612

1613

1614 SV mener viktig infrastruktur, slik som jernbanen, skal eies og driftes av det offentlige og at

1615 kontrollen forblir i Norge. Flere viktige jernbaneprosjekter må realiseres. Vi må ta vare på det

1616 eksisterende jernbanenettet og redusere forsinkelser på jernbanen.

1617 **SV vil**

- 1618 • redusere vedlikeholdsetterslepet på jernbane
- 1619 • forkorte Bergensbanen i begge ender, så man kan reise Oslo-Bergen på fire timer
- 1620 • bygge dobbeltspor mellom Oslo og Lillehammer, Halden og Skien
- 1621 • elektrifisere gjenstående dieselstrekninger på jernbanen
- 1622 • universelt utforme gjenstående jernbaneplattformer
- 1623 • forbedre togforbindelsene til utlandet
- 1624 • redusere billettprisene på tog
- 1625 • øke antall sovevogner og soveplasser i togene
- 1626 • renasjonalisere jernbanen og gjenetablere et enhetlig selskap med ansvar for tog, skinner og personell
- 1627

- 1628 • igangsette en uavhengig utredning med mål om å realisere lyntog mellom de største
- 1629 byene i Sør-Norge
- 1630 • innføre minstepris på flyruter der det finnes togalternativer, slik at det lønner seg å
- 1631 velge tog foran fly
- 1632 • innføre en flyavløsningsavgift på strekninger med togtilbud, der toginvesteringer kan
- 1633 erstatte fly fullstendig, etter modell fra ferjeavløsningsavgift
- 1634 • Øke kapasiteten på jernbane i nord og realisere Nord-Norgebanen. Prioritere
- 1635 etapper der jernbane er viktig for nasjonal beredskap, store godsmengder og hvor
- 1636 det bor flest folk.

1637 **DISSENS 6 – Et mindretall (1) i komiteen bestående av Skaugvoll Foss ønsker å stryke**
 1638 **kulepunktet over.**

1639 2.12 Næring

1640 Den største trusselen mot norsk næringsliv er klima- og naturkrise. Dersom vi ikke klarer å
 1641 bremse oppvarming og naturødeleggelse, vil det ramme grunnlaget for norsk næringsliv og
 1642 arbeidsplasser. Jobb nummer én i næringspolitikken de neste årene er derfor å legge til rette
 1643 for overgang fra fossilt til fornybart, fra nedbygging av natur til utnyttelse av de arealene vi
 1644 allerede har tatt i bruk. En bærekraftig næringspolitikk fordrer at naturen setter rammene for
 1645 all økonomisk aktivitet, slik at grunnlaget for fremtidig produksjon og levekår ikke ødelegges.

1646 Som i alle større hamskifter i nyere norsk historie, krever omstillingen en aktiv
 1647 næringspolitikk, en aktiv stat og omstilling av politikk og økonomi. SV vil gjøre skatter og
 1648 reguleringer grønne. Vi må utvikle nye løsninger, og ta i bruk dem som finnes allerede. Vi må
 1649 bygge ny industri, og sørge for at de store lokomotivene i økonomien er grønne. Det er
 1650 ansvarlig økonomisk næringspolitikk for vår tid.

1651 Vårt langsiktige mål er å frikoble den økonomiske utviklingen fra økt bruk av fossile, ikke-
 1652 fornybare ressurser. Da er våre store bioressurser i hav og jord nøkkelen. Dette er spredte
 1653 ressurser, som krever spredt bosetting for å kunne forvaltes og høstes bærekraftig.
 1654 Havnæringene og jordbruket bør derfor få en fornyet rolle i Norges langsiktige arbeid med
 1655 overgang til en bærekraftig sirkulær økonomi. I havnæringene handler dette om å sikre hav,
 1656 kyst og fjord fra ødeleggende aktivitet, prioritere de mest bærekraftige måtene å høste av
 1657 havet og sikre ungdom muligheter til et liv på havet. For jordbruket handler det om å stanse
 1658 avviklingen av gårdsbruk, stanse importen av innsatsfaktorer og styrke lønnsomheten og
 1659 attraktiviteten i det å være bonde.

1660 Grønn omstilling

1661 Innen 2050 må de fleste utslippene av klimagasser være fjernet for godt. Det betyr at vi må
 1662 legge om politikken i dag for å ha et norsk næringsliv som skaper verdier også i fremtiden.
 1663 SV strategi for et rettferdig grønt skifte handler om å bygge videre på vår eksisterende
 1664 næringsstruktur for å skape morgendagens arbeidsplasser. Vi vil avkarbonisere og
 1665 videreutvikle eksisterende industri for å nå klimamål, styrke konkurransekraften og trygge
 1666 arbeidsplasser. Samtidig vil vi bygge ny eksportrettet industri som er utslippsfri og produserer
 1667 klimateknologi for fremtiden.

1668 Sentralt for strategien er å vri skatter og avgifter, reguleringer og krav, anbudskonkurranser,
1669 subsidier og støtteordninger til statlige selskaper vekk fra det fossile og over til det grønne.

1670 Utvinning av olje og gass er den enkeltsektoren som slipper ut mest klimagasser i Norge. For
1671 å unngå en brå og lite rettferdig omstilling når markedet for fossil energi forsvinner, trenger vi
1672 en helhetlig omstillingsplan for norsk sokkel. Dette haster, da det allerede fra 2025 er ventet
1673 et brått fall i ordrene i leverandørindustrien. For å beholde aktivitet i industrien samtidig som vi
1674 unngår ny petroleumsvirksomhet, må vi sikre nok store grønne prosjekter til industrien.

1675 Den kraftintensive industrien på fastlandet står for en fjerdedel av Norges totale utslipp. Disse
1676 utslippene må kuttes for å nå klimamålene, og for å styrke konkurransekraften, slik at
1677 arbeidsplasser og lokalsamfunn trygges. I tillegg må en større andel av eksportinntektene
1678 komme fra fastlandsindustrien når petroleumseksporten avtar.

1679 SV vil føre en aktiv politikk for å kutte klimagassutslipp fra fastlandsindustrien gjennom å
1680 bygge grønn industri, med verdikjeder innen karbonfangst og lagring, hydrogen og biokarbon.
1681 Slik bruker vi innsatsen for klimakutt i Norge som et hjemmemarked for å utvikle nye næringer
1682 og omstille økonomien. Vi vil også videreutvikle vår kraftforedlende industri.

1683 Alle ressursene vi trenger til å omstille norsk økonomi er knappe. Det gjelder særlig areal.
1684 Bærekraftig bruk av areal kutter utslipp og tar vare på mer natur. Derfor må industri- og
1685 næringsvirksomhet bli mye mer arealeffektiv gjennom samlokalisering.

1686 **SV vil**

- 1687 • bygge strategiske industrisatsinger på flytende havvind, hydrogenproduksjon,
1688 karbonfangst og lagring, helhetlige verdikjede for batterier, grønn skipsfart og
1689 bioindustri, hvor det sikres at verdiskapingen skjer i Norge og kommer fellesskapet til
1690 gode
- 1691 • bruke elektrifiseringen av eksisterende felt på sokkelen til å bygge ut flytende
1692 havvind, og sørge for at oljeselskapene bidrar mer til finansieringen av hele
1693 havvindutbyggingen enn i dag
- 1694 • videreutvikle og finansiere punktutslippsprogrammet for fastlandsindustrien, for
1695 eksempel gjennom karbondifferansekontrakter
- 1696 • trappe opp klimakravet i CO₂-kompensasjonsordningen for industrien
- 1697 • innføre en nasjonal ordning med differansekontrakter for produksjon av grønt
1698 hydrogen
- 1699 • innføre krav- og kompensasjonsordning for nullutslipps fylkeskommunale ferger og
1700 hurtigbåter
- 1701 • styrke og oppkapitalisere de statlige kapitalvirkemidlene som Nysnø og Siva
- 1702 • opprettholde et kraftoverskudd gjennom en storstilt energieffektivisering og utbygging
1703 av fornybar energi – se kraftkapittelet for detaljer
- 1704 • opprette et nytt grønt statlig holdingselskap som skal forvalte de viktigste
1705 industriselskapene som staten eier, med mandat til å gjennomføre grønn omstilling
1706 gjennom aktivt eierskap i eksisterende og nye selskaper
- 1707 • styrke og videreutvikle låneordningen “Grønn industrifinansiering”, og sikre at det
1708 næringsrettede virkemiddelapparatet har tilstrekkelig med kapital og ordning for
1709 oppskalering av ny grønn industri

- 1710 • styrke etter- og videreutdanning for å øke kompetansen det er behov for i
- 1711 omstillingen og i et lavutslippssamfunn
- 1712 • innrette virkemidler, slik at investeringer vris fra nybygging til drift og vedlikehold av
- 1713 eksisterende bygg og infrastruktur
- 1714 • bruke det norske trepartssamarbeidet mer aktivt for å sikre en rettferdig omstilling av
- 1715 norsk næringsliv. Klimapartnerskapene må fylles med innhold.

1716 Grønn matomstilling

1717 Økende global befolkningsvekst og klimaendringer gjør det nødvendig at alle land bruker sine
 1718 ressurser til å produsere den maten som er mulig å produsere. Norges selvforsyningsgrad,
 1719 korrigert for fôrimport, er en av de laveste i verden. Lønnsomheten i jordbruket er veldig lav,
 1720 det legges ned bruk daglig og unge ønsker ikke å ta over gården. Det er for få gårder i drift til
 1721 at det er mulig å bruke arealressursene på en bærekraftig måte. Framover må vi øke
 1722 selvforsyningen i Norge for å brødfø egen befolkning. Vi må sikre beredskap, og ikke presse
 1723 opp prisen på det internasjonale markedet og kjøpe mat foran nesa på de som trenger det
 1724 mest.

1725 SV vil

- 1726 • sikre et tallgrunnlag til bruk i jordbruksoppgjørene med avkastning på all bokført
- 1727 egenkapital, et årsverk i jordbruket på 1700 timer og uten normeringsfaktor
- 1728 • sikre at inntektsgapet mellom bonden og gjennomsnittet i befolkningen er tettet i
- 1729 løpet av neste stortingsperiode
- 1730 • stoppe bruksavviklinga og legge til rette for at flere gårdsbruk kommer i drift
- 1731 • legge om jordbruksoppjøret, slik at det blir en prosess der partene i fellesskap
- 1732 utformer tiltak og virkemidler for å nå målene om økt sjølforsyning og flere bruk i drift
- 1733 over hele landet
- 1734 • vri tilskuddene og de statlige overføringene fra husdyrtilskudd over på areal og
- 1735 beiteressurser
- 1736 • redusere bruken av kraftfôr, fase ut import av kraftfôrråvare og erstatte det med
- 1737 norske ressurser
- 1738 • øke frukt- og grøntproduksjonen i tråd med anbefalingene til Grøntutvalget
- 1739 • sette i stand tidligere dyrka mark gjennom målrettet nydyrking og sikre bedre
- 1740 jordhelse på dyrkamarka gjennom grøfting, drenering og kalking
- 1741 • sikre at offentlig sektor kjøper inn mest mulig norsk og lokalprodusert mat
- 1742 • gå fra krone- til prosenttoll på alle landbruksprodukter der det gir best beskyttelse
- 1743 • innføre et forbud mot matsvinn for dagligvaresektoren
- 1744 • gjennomføre en rekanalisering av jordbrukspolitikken ved å innføre mer presise
- 1745 tilskudd, som for eksempel teigbasert tilskudd, slik at det blir en bedre
- 1746 produksjonsdeling mellom korn, husdyr, frukt og grønt
- 1747 • begrense utbredelsen av dagligvarekjedenes egne merkevarer for å forhindre
- 1748 vertikal integrasjon
- 1749 • forby usaklig prisdiskriminering mellom leverandør og grossist
- 1750 • innføre eierskapsbegrensninger innen dagligvaresektoren for både leverandør og
- 1751 kjeder

- 1752 • styrke dyrevelferden ved å gjennomgå forskriftene for hold av husdyr, forby burdrift
- 1753 av høner, kreve større plass og økt miljøberikelse i innendørs drift, sunnere raser, at
- 1754 flere griser og kyllinger skal ha tilgang på uteareal og sikre at tilsynsmyndighetene er
- 1755 godt nok finansiert og at veterinærdekningen er god nok
- 1756 • sikre vellykket klimaomstilling i landbruket ved å bedre klimatilpasning, legge til rette
- 1757 for bruk av ny teknologi, øke omstillingsmidler og tilskudd til dyrking av planter, frukt
- 1758 og grønt.

1759 Rent hav og levende kystsamfunn

1760 Havet gir liv og legger grunnlaget for verdiskaping langs kysten, slik det alltid har gjort i norsk
 1761 historie. Ressursene i havet kan vare evig dersom de forvaltes rett, og de må fordeles slik at
 1762 de kommer både lokalsamfunnet og landet som helhet til gode.

1763 To prinsipper har stått sentralt i norsk fiskeriforvaltning: Vi eier havet i fellesskap, og de som
 1764 bor nær havets ressurser gis rett til å høste av det. Dette har vært grunnlaget for norsk vekst
 1765 og velstand, men retten til å fiske samles på stadig færre hender, og kvotehandel har gjort det
 1766 for dyrt for vanlige folk å bli fiskere. Det skader fellesskapet, kystsamfunnene og kystkulturen,
 1767 inkludert den sjøsamiske. Norge trenger en kystbasert fiskeripolitikk, der det igjen slås fast at
 1768 havets ressurser er fellesskapets eiendom og skal bidra til sysselsetting og bosetting i
 1769 kystsamfunnene. Innenfor denne rammen kan ny teknologi og kunnskap brukes til å utvikle
 1770 næringen videre.

1771 Havbruk gir Norge stor verdiskapning. Det er store muligheter for videre industriell satsing,
 1772 men havet må holdes rent for å skape varige verdier. I dag truer forurensning fra
 1773 oppdrettsanlegg fjordene, og rømt laks og lakselus truer villaksstammene. SV vil stille krav
 1774 om null forurensning, beskytte villaksen og kraftig redusere andelen importert fôr.

1775 For lenge har betalingsevne avgjort hvem som skal kunne bruke våre hav, kyst og fjord. Dette
 1776 har ført til en uansvarlig svekkelse av våre potensielt evigvarende ressurser. SV vil
 1777 konsekvent prioritere bærekraft fremfor betalingsevne i arealkonflikter til havs.

1778 SV vil

- 1779 • grunnlovsfeste at de villlevende ressursene i havet tilhører folket og skal komme
- 1780 lokalbefolkningen til gode
- 1781 • innføre en avgift på fisk som ikke bearbeides i Norge. Inntekter skal gå uavkortet til
- 1782 utvikling av kystsamfunn.
- 1783 • prioritere den tradisjonelle kystflåten i fordeling av fiskekvoter, der bærekraft,
- 1784 energiforbruk og verdiskaping på land er størst. Vi vil skjerpe krav til fartøystørrelse
- 1785 som gis adgang til å fiske kystnært.
- 1786 • stramme inn aktivitetsplikten. Kun aktive fiskere kan eie fiskefartøy med
- 1787 fiskerettigheter. Aktivitetsplikten skal også gjelde for rederi. Vi vil avvikle ordningen
- 1788 der bestyrende reder på land gis fritak fra deltakerloven.
- 1789 • etablere industrielle næringsparker langs kysten, hvor den enes avfall er den nestes
- 1790 ressurs. All fisk og restråstoffer skal bringes til land og utnyttes. Staten må bidra til
- 1791 økt satsing på utvikling av ny småskalateknologi i hele næringskjeden.

- 1792 • gå til kamp mot fiskejuks ved å innføre ressursregnskap. Vi vil kreve revisjonsplikt for
- 1793 fanget og levert fangst målt opp mot bearbeidet produkt.
- 1794 • stans i alle nye tillatelser til fiskeoppdrett fram til næringen har blitt bærekraftig
- 1795 • bruke nye tillatelser og trafikklyssystem til å innføre null forurensing, null lus, null
- 1796 rømming og null ressurser på avveie i oppdrettsnæringen
- 1797 • spre eierkonsentrasjonen i norsk havbruk og styrke det lokale eierskapet
- 1798 • redusere bruken av medisiner og kjemikalier i oppdrettsnæringen til et bærekraftig
- 1799 nivå
- 1800 • øke forskningsinnsatsen på produksjon av mikroalger til fôr
- 1801 • innføre hjemfall for oppdrettstillatelser – at konsesjonene faller tilbake til fellesskapet
- 1802 etter et visst antall år, eller om de går ut av bruk
- 1803 • styrke kommunenes anledning til å si nei til oppdrettsanlegg og til å stille strengere
- 1804 miljøkrav i egen kommune, herunder å kunne stille krav om utslippsfri eller
- 1805 utslippsreducerende teknologi på havbruk

1806 Sirkulærøkonomi

1807 Bruk-og-kast-kulturen er utbredt i Norge. Både i hverdagslivene våre og i de store industrielle
 1808 strukturene våre, er engangsbruk utbredt, og varer som er lagd for å kunne brukes over
 1809 lengre tid taper stadig mot kortsiktige løsninger og ressursløseri. En mer sirkulær økonomi
 1810 er klimavennlig fordi den unngår utslipp knyttet til produksjon og transport av ting som
 1811 egentlig ikke trengs å produsere, og den bevarer natur fordi det ikke behøves like stort uttak
 1812 av mineraler og materialer som nå.

1813 Norge er blant de tregeste i klassen når det gjelder omstilling fra lineær økonomi med mye
 1814 engangsbruk til en sirkulær økonomi med mye gjenbruk. Det må arbeides på flere nivåer for å
 1815 snu dette. God sirkulærøkonomi stiller krav til planlegging, der alle livsfasene tas høyde for.
 1816 Det krever også at produkter er laget for å vare og kunne repareres, systemer med felles
 1817 reservedeler uansett produsent og en god produksjon hvor biprodukter ikke går til spille om
 1818 de kan tas i bruk. Til slutt må resirkulering og avfallshåndtering være i stand til å realisere det
 1819 siste potensialet for å holde på ressursene og redusere avfallsmengden.

1820 SV vil

- 1821 • stille krav om minst 10 % brukte byggematerialer i nye bygg. Denne prosentsatsen
- 1822 bør økes i takt med at flere ombruksmaterialer blir tilgjengeliggjort.
- 1823 • tilgjengeliggjøre brukte byggematerialer for markedet, blant annet gjennom å
- 1824 opprette arenaer for mellomlagring og videreformidling av disse
- 1825 • innføre en avgift på førstegangs bruk av materialer. Denne avgiften kan i starten
- 1826 omfatte plast og tekstil, for så å utvides til å gjelde flere materialgrupper.
- 1827 • legge aktivt til rette for tilbudene om å selge, gi bort og kjøpe brukte møbler
- 1828 • utløse det enorme potensialet som ligger i «urban mining», og i langt større grad
- 1829 hente fram mineraler som allerede er utvunnet, heller enn å gjøre naturinngrep for å
- 1830 hente nye
- 1831 • kutte moms på bruktsalg og reparasjoner av elektronikk, klær og sko og
- 1832 husholdnings- og fritidsvarer.

- 1833 • øke antallet skoleplasser som utdanner skreddere, skomakere og andre yrker som
- 1834 trengs for å bedre reparatørtilbudet
- 1835 • få bukt med klimagassutslippene og de andre miljøproblemene skapt av «fast
- 1836 fashion», for eksempel gjennom en produsentansvarsordning eller en utredning av
- 1837 en fast fashion-avgift etter modell fra Frankrike
- 1838 • innføre obligatorisk levetidsmerking med tilhørende garantitid som stiller krav til at
- 1839 alle produkter skal designes for lang levetid, mulighet for ombruk, reparasjon,
- 1840 vedlikehold, samt materialgjenvinning etter produktets levetid
- 1841 • opprette offentlige delingstjenester etter modell fra bibliotek og bysykkeltilbud, og
- 1842 stimulere til kommunale gjenbruksverksteder
- 1843 • stille krav til oppdrettsnæringen om oppsamling av avfall og spillfôr, slik at det kan
- 1844 utnyttes til energiproduksjon og innsatsfaktor i andre næringer
- 1845 • legge til rette for en mer sirkulær industri ved å sørge for at mer industri- og
- 1846 næringsvirksomhet blir samlokalisert, for eksempel gjennom industri- og
- 1847 næringsparker. Det bør stilles flere krav til ombruk av materialer og bruk av
- 1848 spillvarme i industriprosesser.

1849 2.13 Kultur

1850 Fri kunst og kultur er sentralt i et fritt, demokratisk samfunn. Samtidig ser vi at kunst og kultur
 1851 er under press fra økonomisk kuttpolitikk, som gjør det vanskelig å virke som kunstner og gjør
 1852 at det blir færre kulturtilbud tilgjengelig over hele landet. I flere land, også i Europa, er den frie
 1853 kunsten truet av autoritære krefter. Kunsten må sikres både yringsfrihet og økonomiske
 1854 rammer til å virke og skape. Kulturelt og språklig er Norge et lite samfunn, under sterkt press
 1855 fra den massive angloamerikanske konsumkulturen. SV ser det som en hovedoppgave å
 1856 styrke norsk språk og kultur.

1857 Idrett og frivillighet bidrar til fellesskap, mestring og folkehelse. Likevel er det mange som
 1858 utestenges fra å delta på grunn av økonomi, eller fordi de bor i områder uten egnede
 1859 idrettsanlegg og tilgang til friluftsområder. SV vil sørge for tiltak som reduserer ulikhet i
 1860 idretten og gjør at alle kan delta.

1861 Flere skal få oppleve og delta i kultur og idrett, uavhengig av økonomisk bakgrunn. SVs mål
 1862 er at minst 1 % av statsbudsjettet skal gå til kulturtiltak, og gode vilkår for både bredden og
 1863 mangfoldet i kulturfeltet.

1864 Styrke den kulturelle grunnmuren

1865 Grunnmuren i kulturlivet består av bibliotekene, kulturskolen, fritidsklubbene og det frivillige
 1866 kulturlivet. SV vil bygge opp disse tilbudene for å sikre at alle har tilgang på gode tilbud der de
 1867 bor.

1868 **SV vil**

- 1869 • fortsette utviklingen av folkebibliotekene gjennom nasjonal støtte til kompetanse, bemanning og medieinnkjøp
- 1870
- 1871 • gi flere tilgang på kulturskole gjennom å finansiere gratistilbud eller makspriser samt
- 1872 å støtte opp om utbredelse og kvalitetsløft av det faglige innholdet
- 1873 • at alle unge skal ha tilgang på en åpen og gratis møteplass gjennom lovfesting av
- 1874 fritidsklubber i alle kommuner. Ungdom skal selv medvirke i styringen av klubbene
- 1875 sammen med fagpersoner.
- 1876 • at flere skal kunne delta i korps, kor, teater og annet frivillig kulturliv gjennom å gi økt
- 1877 støtte til kulturarenaer, utstyr og å forskriftsfeste at tippemidlenes kulturdel
- 1878 utelukkende skal gå til den brede kulturfrivilligheten
- 1879 • sørge for gode vilkår for demokratisk deltakelse for brukere av begge målformer
- 1880 gjennom en aktiv politikk for nynorsk
- 1881 • sørge for at kunstneres opphavsrett anerkjennes og kompenseres der
- 1882 opphavsrettslig materiale utnyttes i trening av KI-modeller, og at det etableres
- 1883 systemer for vederlag ved kommersiell utnyttelse av slike modeller

1884 **Idrett og frivillighet**

1885 For at flere skal få delta og oppleve mestring i idretten og frivilligheten, må barrierer mot
 1886 deltakelse bygges ned. Frivilligheten må finansieres tryggere for å kunne bidra til å løse de
 1887 store samfunnsoppgavene.

1888 **SV vil**

- 1889 • oppgradere og bygge idrettsanlegg i hele landet, med særlig vekt på områder med
- 1890 lav dekning og i levekårsutsatte områder, og innføre fullt regelstyrt momsfristak ved
- 1891 bygging av idrettsanlegg
- 1892 • innføre målrettede tiltak i barne- og ungdomsidretten, med mål om å sikre økt
- 1893 deltagelse og lavere kostnader, og stille krav til idretten om at de skal ta sin del av
- 1894 ansvaret
- 1895 • gjøre det enklere å låne utstyr gjennom utlånssentraler og stille krav til kommunale
- 1896 tilbud, slik at ungdom kan delta i aktiviteter uten å måtte betale for dyrt utstyr
- 1897 • styrke frivilligheten og sikre økonomisk forutsigbarhet gjennom å vri støtte fra
- 1898 prosjekt til fri driftstøtte, og innføre fullt, regelstyrt momsfristak for frivillige
- 1899 organisasjoner
- 1900 • styrke friluftslivsorganisasjonenes arbeid med å gjøre friluftsliv tilgjengelig for flere,
- 1901 særlig satsinger rettet mot barn og unge
- 1902 • øke forskning og kartlegging av spiseforstyrrelser, rasisme, homofobi, transfobi og
- 1903 seksuell trakassering i idretten, slik at mest mulig treffsikre tiltak kan iverksettes
- 1904 • at idretten skal være bærekraftig og spille på lag med naturen. SV ønsker et forbud
- 1905 mot gummigranulat på kunstgressbaner velkommen og støtter norsk
- 1906 teknologiutvikling for å finne lokale alternativer til fyllmasse.

1907 **Fri kunst og kultur**

1908 Kunst og kultur er både frie ytringer som utvikler samfunnet, grunnleggende goder vi trenger i
 1909 våre liv og viktige næringer med arbeidsplasser for folk. Derfor trengs en demokratisk og
 1910 utjevne kulturpolitikk som gir flere tilgang, både som skapere, utøvere og som publikum.
 1911 SV vil at flere skal få tilgang på kunst og kulturopplevelser gjennom sterk offentlig
 1912 finansiering. Tildelinger skal styres kunstfaglig etter prinsippet om armlengdes avstand.

1913 **SV vil**

- 1914 • at det frie kunstfeltet utenom institusjonene skal få tryggere finansiering gjennom et
- 1915 sterkt og fritt Kulturfond
- 1916 • gi flere kulturarbeidere økonomisk trygghet gjennom flere ansettelse, opptrapping av
- 1917 kunstnerstipender og bedre sosiale rettigheter for selvstendig næringsdrivende,
- 1918 frilansere og de med kombinasjonsinntekter
- 1919 • styrke offentlige ordninger som er viktige for kulturnæringer, som festivalstøtte,
- 1920 innkjøpsordninger, vederlag- og utstillingsordninger og andre tilsvarende ordninger
- 1921 • styrke en desentral kunstinfrastruktur, blant annet gjennom støtte til kunstnerstyrte
- 1922 gallerier og visningsarenaer
- 1923 • bidra til bredt, norsk innhold i film, litteratur, scenekunst og musikk gjennom økt
- 1924 støtte, stipender og andre virkemidler, inkludert avgift på strømmeselskaper
- 1925 øremerket norsk film og serie
- 1926

1927 **2.14 Demokrati**

1928 Demokratiet og folkestyret er under press fra flere hold. Mange opplever at avstanden til
 1929 makta er stor, og følelsen av avmakt stiger. Når makt og rikdom samles på færre hender i takt
 1930 med økende ulikhet, så svekker det demokratiet.

1931 Autoritære krefter er på frammarsj mange steder i verden, og kommer til syne gjennom
 1932 militærkupp, proformvalg, kriminalisering av opposisjon, fengsling av journalister og storming
 1933 av kongresser. Ekstremisme, radikaliserings og autoritære regimers ønske om å ødelegge
 1934 demokratier gjennom påvirkningsoperasjoner, desinformasjon og valgpåvirkning, er trusler
 1935 mot demokratiet.

1936 I Norge har innbyggerne en høy tillit til demokratiet, men den minsker år for år. Derfor trenger
 1937 vi politikk for å styrke demokratiet og øke tilliten i samfunnet.

1938 **Utvide demokratiet**

1939 Teknologigiganter, multinasjonale selskaper og internasjonale handelsavtaler flytter makt til
 1940 lukkede styrerom. Overstatlige avtaler fører til sterke avgrensinger på folkevalgte parlamenter
 1941 og innskrenker det politiske handlingsrommet. Folkestyret er under angrep fra flere kanter,
 1942 noe som igjen fører til avmakt og minkende tillit til demokratiet som styreform.

1943 Den beste måten å forsvare demokratiet på er ved å utvide det. Folks opplevelse av avmakt
 1944 må møtes med å ta makt over egne liv, og samfunnet rundt seg gjennom mer folkestyre. De

1945 beste beslutningene treffes når flere deltar med sine meninger og perspektiver. SV vil at folk
 1946 skal få økt innflytelse over beslutninger i samfunnet. Enten det er i lokalsamfunnet, over den
 1947 nasjonale politikken eller globalt.

1948 **SV vil**

- 1949 • innføre innbyggerinitiativ på Stortinget, slik at en sak med nok underskrifter må
- 1950 reises til behandling. Øke bruken av folkeavstemninger, blant annet gjennom at krav
- 1951 om folkeavstemning kan reises som innbyggerinitiativ.
- 1952 • utvide lokalstyret gjennom å lage rammer, slik at lokalsamfunn som ønsker det kan
- 1953 innføre deltakende budsjettering og andre rådsdemokratiske selvstyre reformer i
- 1954 lokalpolitikken
- 1955 • flytte makt nærmere folk gjennom at beslutninger tas på lavest mulig nivå, og å
- 1956 utvide verktøykassa til lokaldemokratiet gjennom økte ressurser og større mandat til
- 1957 å drive samfunnsutvikling
- 1958 • demokratisere arbeidslivet gjennom å bedre lovverket knyttet til arbeidereie og
- 1959 samvirker
- 1960 • at 16-åringer skal få stemmerett
- 1961 • lage en stortingsmelding om hvordan overnasjonale organer påvirker og begrenser
- 1962 demokratiet i Norge
- 1963 • bruke den neste stortingsperioden på å utvide handlingsrommet i EØS-avtalen. SV
- 1964 er imot norsk EU-medlemskap.
- 1965 • bruke Norges internasjonale posisjon til å flytte makt fra WTO, IMF og
- 1966 Verdensbanken til FN og nasjonalstatene

1967 **Offentlighet**

1968 En åpen og opplyst offentlig samtale med innsyn i staten og dens maktbruk er avgjørende for
 1969 å forsvare demokratiet. I møte med autoritære krefter og andre tendenser som kan utfordre
 1970 demokratiet, blir en aktiv politikk for mediemangfold, offentlighet og deltakelse desto viktigere.
 1971 Dagens informasjonsvirkelighet preges av kaos. Påvirkning i ikke-redaktørstyrte, digitale
 1972 medier, desinformasjon og ekkokamre kan gjøre at hver og en av oss lever i vår egen
 1973 virkelighet. Hvis vi ikke har en felles virkelighet, så er det vanskelig å danne sterke fellesskap.

1974 Som samfunn er vi nødt til å ha demokratisk beredskap. Demokrati handler om å leve i et
 1975 samfunn der folk har ulike meninger. Vi må håndtere uenigheter gjennom diskusjon,
 1976 kunnskap og debatt, og samtidig sette en grense når debatten glir over i personangrep og
 1977 trusler. Samfunn med små forskjeller mellom folk skaper tillit, og er grunnlaget for at vi kan
 1978 leve fredfullt sammen. Derfor må sosiale medier reguleres og de redaktørstyrte mediene
 1979 styrkes.

1980 **SV vil**

- 1981 • sikre folks tilgang til informasjon. Vi vil styrke mediemangfoldet og styrke
- 1982 redaktørstyrte medier gjennom å øke mediestøtten.
- 1983 • innføre langt tøffere regulering av sosiale medier, støtte internasjonalt arbeid for
- 1984 oppsplitting av de store teknologiselskapene og utvikle av ikke-kommersielle
- 1985 plattformer basert på ideelt eller offentlig eierskap. Vi vil innføre en digital

- 1986 omsetningsavgift på de store teknologiselskapene og ha en fast instans_for klager,
 1987 kontakt med politi, presse og generell myndighetskontakt.
 1988 • opprette et organ, inspirert av arbeidet med såkalt psykologisk beredskap i Sverige,
 1989 som skal bidra til koordinert innsats mot desinformasjon og påvirkningsoperasjoner

1990 Antifascistisk beredskap

1991 Norge har de siste årene hatt flere terrorangrep. 22. juli, drapet på Johanne Ihle-Hansen og
 1992 angrepet på Al-Noor-moskeen i Bærum og angrepet på pride i Oslo i 2022. Det skjer fortsatt
 1993 rasistisk motivert vold og drap, og hatkriminalitet mot skeive og transpersoner. Ekstremisme
 1994 og fascisme er trusler mot vår trygghet og frihet. Historien har vist at når det er økonomiske
 1995 nedgangstider, så får oftere høyrepopulister eller fascister makt. Historien har også vist at det
 1996 er rike kapitaleiere som finansierer høyrepopulistiske eller ekstreme organisasjoner og
 1997 partier. Sosiale medier og teknologi skaper nye utfordringer. Ekstreme holdninger og
 1998 handlinger kan spres på tvers av landegrensene, og ekkokamre på nett kan øke risiko for
 1999 radikaliserings og voldelig ekstremisme.

2000 Det er en samfunnsutfordring at stadig yngre mennesker blir radikalisert. Politi og
 2001 sikkerhetstjenestene kan ikke alene løse det. Det krever mye bredere innsats. For å
 2002 bekjempe dette trenger vi sterke fellesskap. Det viktigste vi kan gjøre er å forebygge. Her er
 2003 både politi og sikkerhetstjenester viktige, men skolen og sivilsamfunn må ha nødvendige
 2004 verktøy og ressurser til å forebygge radikaliserings og til å ta tak i det når det skjer.

2005 SV vil

- 2006 • sørge for at de hemmelige tjenestene har tilstrekkelig fokus og ressurser til å
 2007 identifisere, overvåke og stoppe ekstreme trusler og miljøer. Vi vil styrke Stortingets
 2008 kontroll med de hemmelige tjenestene.
 2009 • at det opprettes et nasjonalt senter for innsats mot radikaliserings og voldelig
 2010 ekstremisme og regionale samarbeidsfora for forebygging
 2011 • At politi og PST etablerer faste møtepunkter for utveksling av informasjon med
 2012 trusselutsatte grupper og får bedre rutiner for kontakt med ofre for terror og voldelig
 2013 ekstremisme
 2014 • lage en nasjonal handlingsplan mot hatkriminalitet
 2015 • styrke demokratiopplæringen i skolen og øke tilskudd til skoleturer til steder som
 2016 Utøya og med Hvite Busser
 2017 • styrke internasjonalt arbeid med å forebygge og avdekke høyreekstremisme og
 2018 voldelige handlinger

2019 Fellesskapets digitale makt

2020 Den digitale teknologien får stadig flere bruksområder i samfunnet vårt. Det gjelder i
 2021 næringslivet, men også i skolen, helse, transport osv. Der bruk av digitale verktøy og
 2022 plattformer i skolen gir barn nye muligheter for læring, tar de også fra barn deres personvern
 2023 og gir dataene deres til internasjonale teknologiselskaper. Der flere får mulighet til å delta
 2024 raskere og enklere i den offentlige debatten, er det også noen store selskaper som bestemmer
 2025 hvordan denne debatten skal foregå og hvem som får delta. Digitaliseringen har i for lang tid

2026 skjedde på næringslivets premisser – det har ført makt og verdier vekk fra fellesskapet. SV vil
2027 hente dem tilbake.

2028 SV mener at grunnlaget for den videre teknologiutviklingen i samfunnet må være en
2029 demokratisk digitalisering, hvor det er plass til flere små aktører, heller enn noen få store.
2030 Data og digital infrastruktur må reguleres og utvikles ut fra en fellesskapsforståelse, ikke for
2031 masse-akkumulering av data til verdens største reklamebyråer.

2032 **SV vil**

- 2033 • få på plass en konsesjonsordning for innsamling, bruk, videreforedling og lagring av
- 2034 data som samles inn om norske borgere og offentlige institusjoner
- 2035 • ha et tydelig regelverk for anskaffelser av kommersielle digitale verktøy i offentlig
- 2036 sektor, hvor åpen kildekode er hovedregelen
- 2037 • innføre forbud mot kommersiell overvåking og atferdsrettet reklame på digitale
- 2038 plattformer
- 2039 • styrke Datatilsynet for å sikre trygg bruk og ny innføring av teknologier, som kunstig
- 2040 intelligens
- 2041 • stille krav til kunstig intelligens som må innfris før det tas i bruk i offentlig sektor.
- 2042 Herunder krav som tydeliggjør hva verktøyene kan, og ikke kan, brukes til, samt
- 2043 standarder for verifisering av data som tas inn i modellen for å unngå skjevheter i
- 2044 bruken av verktøyene
- 2045 • forby utvinning av kryptovaluta på norske datasentre
- 2046 • utvikle egne skyløsninger for offentlig sektor
- 2047 • at kritiske og samfunnsviktige IT-tjenester og IT-infrastruktur er plassert i Norge
- 2048 • styrke sivilsamfunnet og ikke-kommersielle aktører som jobber med og for
- 2049 demokratisk digitalisering
- 2050 • regulere teknologiselskapene til folks beste og forhindre at selskapene kan få enorm
- 2051 profitt på kjøp og salg av personopplysninger fra nordmenn
- 2052 • sørge for at det offentlige har egen nødvendig kunnskap for å kunne inngå gode
- 2053 avtaler og ivareta datasikkerheten

2054 **2.15 Utenriks og utvikling**

2055 Global markedsliberalisme og naiv tiltru til USA har preget norsk utenrikspolitikk i 80 år,
2056 uavhengig av statsministerens partilogo. Overstatlige avtaler legger sterke begrensinger på
2057 folkevalgte parlamenter og innskrenker det politiske handlingsrommet. Norske posisjoner i
2058 forhandlinger om handelsavtaler strider mot vår utviklingspolitikk, og Oljefondets investeringer
2059 står ikke i samsvar med Norge som en fredsnasjon. Norge er blant de landene i verden som
2060 bruker mest på bistand, men de siste årene har en stadig større del av utviklingsbudsjettet
2061 gått til globale felles goder, og ikke til tiltak som reduserer fattigdom og ulikhet.

2062 SV vil ha en ny kurs i utenrikspolitikken. Det gjør vi best ved å fortsatt holde oss utenfor EU.
2063 Norsk utenrikspolitikk kan og bør handle om andre ting enn gode vilkår for norske
2064 laksebaroner og å tekkes stormakten USA. SV vil bidra til en tryggere og mer rettferdig
2065 verden. Vi prioriterer derfor fredsarbeid og styrking av folkeretten. For å skape en tryggere
2066 verden må vi også gjøre noe med årsakene bak krig, konflikt og humanitære kriser. Vi vil

2067 bruke deler av Oljefondet til å finansiere klimatiltak globalt. Vi vil opprettholde det høye nivået
2068 av bistand og sette Norge i førersetet for skatterettferdighet og gjeldsslette igjen.

2069 Et sterkt og organisert sivilsamfunn er en forutsetning for demokrati, rettferdighet og fred.
2070 Utvikling er ikke noe som drypper ned fra bedriftseiere og autoritære krefter, men kjempes
2071 fram nedenfra. SVs utenrikspolitikk er tuftet på solidaritet, og ikke veldedighet. Vi tror på
2072 interessefelleskap mellom fagbevegelse, småbønder, urfolk, miljøbevegelse og
2073 kvinneorganisasjoner i Norge og andre steder i verden. Internasjonal solidaritet er mer enn et
2074 moralsk imperativ, det er tvingende nødvendig om vi skal lykkes med å skape en fredfull,
2075 demokratisk og rettferdig verden.

2076 En fredelig verden med respekt for folkeretten

2077 Krig truer menneskeslekten over hele verden. Fra en tid med internasjonal nedrustning, ser vi
2078 nå økende opprustning. Russland har gjort atomvåpentrustningen mer reell, og nye typer våpen
2079 gjør stor skade. De internasjonale reglene for å hindre krig og krigsforbrytelser er under sterkt
2080 press, ettersom stormakter tar seg til rette istedenfor å respektere folkeretten. Vestlige land
2081 medvirker gjennom våpendonasjoner og manglende sanksjoner til Israels mulige folkemord
2082 på Gaza.

2083 SV har grunnlaget vårt i fredsbevegelsen, og vil fortsette arbeidet vårt for fred, nedrustning,
2084 lavspenning og folkerett. Terskelen for å gå til krig og utøve krigsforbrytelser må bli høyere,
2085 samtidig som vi motvirker årsakene til krig og konflikt. SV vil arbeide for en prinsipiell norsk
2086 holdning til forsvar for FN pakten og krigens folkerett. Sentrale prinsipper for norsk
2087 fredsmekling og konfliktløsning skal være demokratisk og sivilt styresett, rettssikkerhet,
2088 menneskerettigheter og inkluderende økonomisk utvikling.

2089 SV vil

- 2090 • styrke støtten til demokrati-, menneskerettighets- og fredsbevegelser i land der krig
2091 og militærdiktatur truer, som Sudan
- 2092 • fortsette den militære og humanitære støtten til Ukrainas frihetskamp
- 2093 • at Norge signerer atomvåpenforbudet, at NATO går bort fra førstebruk av atomvåpen
2094 og at Norge forblir atomvåpenfri sone
- 2095 • at norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner må vurderes i hvert enkelt
2096 tilfelle, behandles av et åpent Storting og ha FN-mandat og ledelse som vilkår
- 2097 • arbeide aktivt for palestinsk rett til selvbestemmelse, mot den israelske
2098 apartheidstaten og for at internasjonale fredsbevarende styrker skal verne det
2099 palestinske folk
- 2100 • utrede forbud og sanksjoner for næringsliv og offentlige innkjøpere mot å handle
2101 med og investere i selskap som direkte eller indirekte grovt og systematisk bryter
2102 folkeretten
- 2103 • arbeide for internasjonal regulering av autonome våpen og jobbe for et internasjonalt
2104 forbud mot bruk av upresise eksplosive våpen i byer og tettbygde strøk
- 2105 • innføre krav om at våpen og våpendeler som eksporteres til NATO-land ikke selges
2106 videre til land i krig og stanse eksport av våpen og militært utstyr til stater som driver
2107 overgrep mot egne innbyggere
- 2108 • trekke Oljefondet ut av all våpenindustri. Oljefondet skal ikke bidra til okkupasjon
2109 eller andre brudd på folkeretten.

- 2110 • jobbe for kurdisk selvstyre i det østlige Tyrkia og nordlige Syria
- 2111 • øke tilskuddet til norske freds- og nedrustingsorganisasjoner
- 2112 • at generalforsamlingen i FN skal få større makt og veto i Sikkerhetsrådet skal kunne
- 2113 overprøves med 14 stemmer mot
- 2114 • støtte opp om Den internasjonale domstolen og Den internasjonale straffedomstolen

2115 Redusert global ulikhet

2116 Verdens fem rikeste menn har doblet sine formuer de siste årene, samtidig som 60 % av
 2117 menneskeheten har blitt fattigere. Gapet mellom fattig og rik, og mellom det globale sør og
 2118 nord, blir stadig større. Multinasjonale selskaper vinner penger og makt på bekostning av
 2119 småbønder, urfolk, kvinner og småbedrifter. Oljefondet investerer bredt i slike selskap, og er
 2120 ikke en spydspiss innen ansvarlig finans. Skatteparadis fører til kapitalflukt fra fattige til rike
 2121 land, og flere utviklingsland er rammet av en dyp gjeldskrise.

2122 SV vil bruke den internasjonale politikken til å regulere selskapsmakten, omfordele de
 2123 enorme rikdommene gjennom skattlegging, stoppe den store kapitalflukta fra sør til nord,
 2124 motvirke gjeldskriser og sikre alle land styringsrett og politisk handlefrihet til å verne
 2125 arbeidsliv, offentlige tjenester, miljø og naturressurser. For å oppnå dette, må makt og
 2126 ressurser flyttes fra udemokratiske organisasjoner til FN. SV vil sette Norge i førerretet for
 2127 rettferdighet og global omfordeling.

2128 SV vil

- 2129 • stå i fremste linje for en sterk skattekonvensjon i FN som hindrer skatteunndragelse
- 2130 og finansielt hemmelighold. Vi vil innføre utvidet land-for-land-rapportering i alle
- 2131 sektorer og stille krav om dette ved offentlige innkjøp
- 2132 • jobbe for å øke den globale minimumsskatten for selskaper til minst 25 %, innføre
- 2133 global formueskatt for dollarmilliardærer og internasjonal skatt på
- 2134 finanstransaksjoner, samt innføre enhetlig skattlegging der beskatning av overskudd
- 2135 i selskaper baseres på hvert lands andel av omsetningen
- 2136 • styrke "Skatt for utvikling"-programmet
- 2137 • arbeide for gjeldsslette, en permanent mekanisme under FN for reforhandling av
- 2138 ikke-bærekraftig statlig gjeld og globale retningslinjer for ansvarlig långivning og
- 2139 låneopptak
- 2140 • at handels- og investeringsavtaler og statlige selskaper sine investeringer i utlandet
- 2141 skal tuftes på rett til tollvern, teknologioverføring, lokalt innhold og hjemfallsrett.
- 2142 Avtaler skal konsekvensutredes med hensyn til klima, miljø og menneskerettigheter.
- 2143 • reforhandle TRIPS-avtalen om immaterielle rettigheter i Verdens
- 2144 handelsorganisasjon, slik at utviklingsland får reell tilgang på livsviktige vaksiner og
- 2145 medisiner
- 2146 • si opp investeringsavtaler med stat-investor-tvisteløsningsmekanisme og ikke inngå
- 2147 nye slike avtaler
- 2148 • sørge for at Oljefondet opptrer etisk ansvarlig. Alle selskap skal møte etiske,
- 2149 menneskerettslige og miljømessige minstekrav gjennom en forhåndsfiltrering.
- 2150 • inkludere skatteunndragelse og finansielt hemmelighold i de etiske retningslinjene til
- 2151 Oljefondet

2152 Norge skal bidra i den globale krisedugnaden

2153 De globale krisene står i kø, og de fattigste i de fattigste landene er de som lider mest.
 2154 Historisk mange mennesker har lagt på flukt fra ekstremvær, krig og konflikt, og de
 2155 humanitære behovene er store og økende. Likevel reduseres global bistand, og vi er langt fra
 2156 det nivået av klimafinansiering som er nødvendig. Norge er et av landene som stiller opp med
 2157 mest i de globale dugnadene, men de siste årene har stadig mer av utviklingsbudsjettet gått
 2158 til globale fellesgoder.

2159 SV mener at Norge, som et av verdens rikeste land, må bidra i den globale dugnaden og
 2160 hjelpe de som lider mest av klimaendringer, krig, pandemi, naturødeleggelser og den
 2161 groteske skjevfordelingen av ressurser. Som en rik oljenasjon har vi et historisk ansvar for å
 2162 bidra til klimafinansiering i utviklingsland. Penger til global klimafinansiering, tap og skade
 2163 skal ikke gå på bekostning av langsiktig utviklingsbistand og nødhjelp. SV foreslår derfor å
 2164 dele dagens handlingsregel i to deler, en handlingsregel innland som i dag, og en
 2165 handlingsregel utland. Sistnevnte skal være et årlig uttak på 0,25 % av Oljefondet og gå til
 2166 klimafinansiering internasjonalt.

2167 SV vil

- 2168 • at minst 1 % av BNI skal brukes til internasjonal utviklingsfinansiering.
 2169 Flyktningutgifter i Norge, og globale fellesgoder skal ikke føres på
 2170 utviklingsbudsjettet.
- 2171 • at 0,25 % av Oljefondet skal brukes på klimafinansiering og det globale tap- og
 2172 skadefondet, og dette kommer i tillegg til et utviklingsbudsjett
- 2173 • at garantiordningen for investeringer i fornybar energi i utviklingsland skal ivareta
 2174 hensyn til menneskerettighetene. Tapsavsettingen skal ikke tas fra
 2175 utviklingsbudsjettet, og Norge skal ikke kreve motpartsgarantier til land med høy
 2176 gjeldsbyrde.
- 2177 • styre Klimainvesteringsfondet etter politisk vedtatte etiske retningslinjer og etablere
 2178 et faglig råd som skal kontrollere at investeringene er i tråd med retningslinjene.
 2179 Kraftutbygging i regi av fondet skal komme lokalbefolkning til gode.
- 2180 • at Oljefondet trekkes ut av fossil energi og at investeringene skal være i tråd med
 2181 Parisavtalens mål om maks 1,5 graders oppvarming

2182 2.16 Forsvar og beredskap

2183 Stormaktrivaliseringen tiltar og gjør verden til et mindre trygt sted. Kina rustet opp, USA
 2184 utvider nettverket av militærbaser og forsøker å isolere rivalen i øst og Russland okkuperer
 2185 naboland med vyer om å gjenopprette et gammelt imperium. Ved å nedlegge veto i
 2186 sikkerhetsrådet, forhindrer de FN i å skape fred. Ytre høyre er på fremmarsj i Europa og truer
 2187 demokrati og trygghet. Trusler mot fred og sikkerhet kommer ikke bare fra faren for
 2188 tradisjonell krig mellom stater. Hybrid krigføring og digitale angrep, men også klimaendringer,
 2189 helsekriser og lav selvforsyning av mat, er reelle utfordringer for Norge.

2190 Norge må forhindre at nordområdene utvikler seg til en geopolitisk konfliktsone. Norsk
 2191 tilstedeværelse på Svalbard må opprettholdes og øygruppa må ikke militariseres. Vi må søke
 2192 samarbeid med de landene vi har sterkest grad av felles interesser med. De nordiske landene
 2193 har i stor grad felles sikkerhetspolitiske utfordringer, et sterkt politisk fellesskap og betydelig

2194 samlet militær kapasitet. Der høyresiden har fokusert ensidig på store materiell investeringer,
2195 satser SV på folk i forsvaret.

2196 **Lavspenning i nord og allianser bygd på felles interesser**

2197 Vi lever i en verden som preges av ustabilitet og stormaktsrivalisering. Rivaliseringen mellom
2198 Kina og USA kan komme til å prege verden i lang tid framover, og Norges forhold til Russland
2199 har nådd et bunnpunkt. Den internasjonale oppmerksomheten rundt nordområdene kommer
2200 til å øke i årene framover. Rivalisering om kontroll over ressurser kan føre til konflikter i
2201 nærområdene våre.

2202 Dette krever nytenking i norsk sikkerhet- og forsvarspolitik. Norge må arbeide for å holde
2203 spenningen så lav som mulig og motvirke global blokkdeling. Framfor å lene oss på
2204 stormakten USA, som har helt andre interesser enn oss, må Norge søke allianser med land
2205 med sammenfallende eller liknende interesser.

2206 **SV vil**

- 2207 • ha et aktivt diplomati basert på konsekvent forsvar for folkeretten
- 2208 • arbeide for internasjonal, gjensidig nedrusting
- 2209 • at Norge avstår fra å delta i militære operasjoner som øker spenningsnivået og i
2210 NATO-krigføring i andre deler av verden
- 2211 • sikre nasjonal og demokratisk kontroll over etterretningstjenesten og at Norge foretar
2212 selvstendige sikkerhetsvurderinger basert på norske interesser
- 2213 • ha full nasjonal råderett på norsk jord og avvikle USAs baser
- 2214 • ha et sterkere nordisk og nordeuropeisk forsvarssamarbeid, både i og utenfor NATO,
2215 med en gjensidig sikkerhetsgaranti
- 2216 • at NATO holder seg til å være en ren forsvarsallianse
- 2217 • at Norden skal være en atomvåpenfri sone
- 2218 • at Norge ikke blir enda sterkere knyttet til EUs "forsvarsunion" og oppbygging av en
2219 EU-hær
- 2220 • ha en internasjonal sikkerhetsarkitektur basert på prinsippet om delt sikkerhet

2221 **Samfunnssikkerhet og beredskap**

2222 Sikkerhet er langt mer enn forsvar. Som samfunn må vi være forberedt på ulike typer kriser,
2223 fra pandemi til ekstremvær og cyberangrep, til militære angrep. Koronapandemien viste oss
2224 hvor sårbare lange leveringskjeder kan gjøre oss. Norge er blant de landene som er minst
2225 selvforsynte på mat.

2226 SV mener at vi trenger produksjon og lagring av varer som er særskilt viktige i en
2227 kritesituasjon. Vi trenger også helsetjenester der folk bor. Et samfunn med korte avstander
2228 mellom innbyggere og styresmakter, og der folk er informerte og tar ansvar for seg selv og
2229 andre, har gode forutsetninger for å forebygge og takle ulike typer kriser. I tillegg til sivile og
2230 militære ressurser, gjør frivillige i ulike organisasjoner en viktig innsats i beredskapen. Dette
2231 er en viktig del av folks deltakelse i lokalsamfunn, og det gir oss en ekstra beredskapsressurs
2232 som engasjerer og bygger fellesskap og tillit.

2233 **SV vil**

- 2234 • gi kommunene økte ressurser for å oppfylle krav som stilles til forebygging og
- 2235 beredskap, herunder klimatilpasning, og sørge for at kommunene har en beredskap
- 2236 for de som ikke har mulighet og ressurser til egenberedskap
- 2237 • styrke og modernisere Sivilforsvaret for å forbedre samfunnets generelle beredskap
- 2238 og sikre god håndtering av krisesituasjoner, blant annet gjennom en sivil,
- 2239 beredskapsrettet førstegangstjeneste i tillegg til den militære
- 2240 • videreutvikle det nordiske beredskapssamarbeidet gjennom et nordisk
- 2241 totalforsvarskonsept som inkluderer avtaler om produksjon og leveranser av kritiske
- 2242 varer
- 2243 • styrke samarbeidet mellom sivil og militær beredskap for å ha lavere terskel for å
- 2244 bruke forsvarets kapasiteter for hjelp og støtte ved ulykker, redningsaksjoner og
- 2245 naturkatastrofer
- 2246 • lage en langtidsplan for sivil beredskap
- 2247 • legge til rette for å samle beredskapsaktører og nødetater i felles beredskapssentre,
- 2248 og at det i planleggingen av etaters nye bygg undersøkes muligheten for å
- 2249 samlokalisere tjenester for å styrke synergieffekter og redusere kostnader over tid
- 2250 • innføre lagerplikt for livsviktige medisiner og utvide lagerkapasiteten for medisiner,
- 2251 virkestoffer og smittevernutstyr
- 2252 • etablere statlig produksjon av legemidler (StatMed) og styrke forskningen og
- 2253 eksisterende produksjonsmiljøer i Norge
- 2254 • at Norge skal jobbe internasjonalt for å øke tilgangen på patentert medisin for lav- og
- 2255 mellominntektsland og et mer fleksibelt patentregime i WTO
- 2256 • opprettholde matproduksjon i hele landet, øke beredskapslagring på korn og sørge
- 2257 for at fisk blir ilandført

2258 **En styrket nasjonal forsvarsevne**

2259 I flere tiår har det norske forsvaret blitt bygget ned. Et ensidig fokus på innkjøp av dyre
 2260 kampfly og tiltro til at NATO-medlemskapet skal redde oss, har resultert i en kraftig
 2261 nedbemanning. Dårlige pensjons- og arbeidsvilkår og byråkratisering har også gjort Forsvaret
 2262 til en mindre attraktiv arbeidsplass. Mange slutter og rekrutteringen er lav. Det hjelper lite med
 2263 dyrt utstyr dersom vi verken har tilstrekkelig med personell til å drifte det eller holde det ved
 2264 like.

2265 Etter flere tiår med nedbygging av det norske forsvaret, er det et stort behov for å styrke den
 2266 nasjonale forsvarsevnen. Norge må bli bedre i stand til å ta vare på egen sikkerhet og
 2267 håndheve suverenitet selv. Å være mer til stede på land, på havet og i lufta, kombinert med
 2268 en trygg, miljømessig og forsvarlig forvaltning av ressursene og fast bosetting i nord, vil være
 2269 et viktig bidrag til å redusere spenning i nærområdene våre. Slik vil stormaktene ha færre
 2270 påskudd for å rivalisere og dominere i nærheten av oss. For å styrke forsvarsevnen, må vi ha
 2271 nok folk og bedre styring i Forsvaret, og en sterkere totalberedskap i hele samfunnet. Dette
 2272 må være vilkår for nye, større investeringer i materiell.

2273 SV vil

- 2274 • stoppe personellflukten i Forsvaret ved å bedre pensjons- og arbeidsvilkårene for de
- 2275 ansatte
- 2276 • innkalle flere av de vernepliktige til førstegangstjeneste i Forsvaret. Samtidig som
- 2277 man trapper opp antall vernepliktige, skal man utvikle en sivil beredskapsretning
- 2278 innenfor førstegangstjenesten som alternativ i et modernisert Sivilforsvar.
- 2279 Beredskapstjenesten skal inkludere opplæring i beredskap, en viss stående tjeneste
- 2280 for å håndtere kriser og faste øvelser.
- 2281 • øke utdanningskapasiteten i Forsvaret og rekruttere mer personell
- 2282 • øke antall lærlingplasser i Forsvaret
- 2283 • stoppe privatisering. Forsvaret skal ha tilstrekkelig egenkapasitet for å ivareta de
- 2284 løpende oppgavene i Forsvaret.
- 2285 • styrke Heimevernet, med flere soldater og befall, og mer trening og øving
- 2286 • gjenopprette Sjøheimevernet
- 2287 • styrke Kystvakta og Sjøforsvaret, med flere seglingsdøgn i nord
- 2288 • at all drift og vedlikehold av Forsvarets graderte og ugraderte system skal utføres av
- 2289 egne ansatte
- 2290 • at alle Forsvarets data skal lagres på servere som er under statlig kontroll
- 2291 • at oppstykingen og byråkratiseringen må ta slutt. Forsvarsmateriell og
- 2292 Forsvarsbygg skal legges under Forsvaret.
- 2293 • at tilliten i Forsvaret må gjenreises. Etatssjefer og driftssjefer skal få reell myndighet
- 2294 og tilhørende ansvar.
- 2295 • avslutte såkalte effektiviseringskrav som reelt sett er kutt i grunnleggende drift
- 2296 • at samisk kultur og næring hensyntas når Forsvaret utfører øvelser og bygger ut
- 2297 infrastruktur
- 2298 • etablere en forsvarsindustriell klynge i Nord-Norge for å styrke totalforsvaret

2299 **2.17 Justispolitikk og rettssikkerhet**

2300 Rettigheter på papiret betyr lite dersom man ikke får gjort krav på dem i praksis. Når

2301 rettssikkerheten ikke er tilstrekkelig sikret, rammer det enkeltindividet og dets tillit til samfunn

2302 og stat. Trygghet forutsetter at de ulike instansene i rettssystemet er robuste og har de

2303 ressursene de trenger – fra politi til påtale, domstolene og kriminalomsorgen. I dag utgjør

2304 høye kostnader til rettslige tjenester og lav tilgang til fri rettshjelp stadig hindre for

2305 menneskers mulighet til få sine rettigheter håndhevet. Disse hindrene vokser i dyrtiden, og

2306 går utover folks reelle tilgang til rettssystemet.

2307 Å forhindre kriminalitet handler om trygge og gode lokalmiljø og oppvekstvilkår. SV vil at

2308 politiet skal være der folk trenger dem og ha fokus på forebyggende arbeid, slik at de kan

2309 stoppe kriminaliteten før den finner sted. Det er særlig viktig med rask oppfølging i

2310 domstolene av ungdom som begår kriminalitet. Et ubevæpnet politi, med punktsikring med

2311 våpen på strategisk viktige steder og fremskutt lagring, er viktig for folks tillit til politiet. For å

2312 oppnå et samfunn der det begås få kriminelle handlinger, må vi særlig ha fokus på

2313 etterforskning, slik at risikoen for å bli tatt for kriminelle handlinger øker. Dette gjelder særlig

2314 organisert kriminalitet, arbeidslivskriminalitet og økonomisk kriminalitet. Samtidig skal vi ta

2315 vare på menneskene i systemet, og sørge for at personene som har utført kriminelle
2316 handlinger får den straffen de skal ha uten for lang ventetid og den oppfølging de har rett på.

2317 Et godt og likeverdig rettssystem forutsetter at folk kjenner sine rettigheter og kan gjøre krav
2318 på dem. SV vil prioritere at flere skal få fri rettshjelp og billigere advokattjenester. Slik kan vi
2319 få et samfunn der alle har rettssikkerhet, uavhengig av klasse.

2320 **Kampen mot vold i nære relasjoner**

2321 Det er et alvorlig samfunnsproblem at mange mennesker lever med ulike former for både
2322 fysisk og psykisk vold, som overgrep og trusler. Seksuelle overgrep, partnervold og vold og
2323 overgrep i nære relasjoner rammer kvinner i langt større grad enn menn. Menns vold mot
2324 kvinner er et samfunnsproblem. Overgrepsutsatte opplever å ikke bli trodd, derfor blir de
2325 færreste overgrepene anmeldt, og voldsutsatte oppsøker ikke hjelp i helsetjenesten. Videre
2326 vet vi også at de gangene voldtekter anmeldes, ender det oftest i henleggelse. Dette er et
2327 likestillingsproblem som må møtes med en politikk som både forhindrer at vold skjer, og
2328 samtidig handler når volden først er en realitet.

2329 **SV vil**

- 2330 • etablere et nytt statlig organ med tydelig tverrsektorielt ansvar for å sikre
- 2331 samordning, langsiktighet og helhetsforståelse i arbeidet mot vold og overgrep
- 2332 • sette i gang systematiske forebyggingsløft mot alle typer vold og ha
- 2333 voldscoordinatorer i alle landets kommuner
- 2334 • løfte krisesentrene og sørge for et likeverdig tilbud i hele landet
- 2335 • styrke innsatsen mot seksuelle overgrep, grov vold og vold i nære relasjoner
- 2336 gjennom økte og øremerkede bevilgninger til politi og påtale
- 2337 • sikre at alle politidistriktene har egne seksjoner for etterforskning og påtale av
- 2338 voldtektssaker
- 2339 • etablere en permanent voldtektsseksjon i Kripos
- 2340 • innføre en "ja betyr ja"-samtykkebasert voldtektslovgivning
- 2341 • styrke ordningen med omvendt voldsalarm
- 2342 • øke støtten til krisesentersekretariatet og andre organisasjoner som jobber mot vold
- 2343 mot kvinner

2344 **Styrke rettssikkerheten**

2345 Rettssikkerheten har historisk sett vært skeivt fordelt når det gjelder hvem som blir utsatte for
2346 kriminalitet, statlige overgrep og justismord, og hvem som har tilgang på rettshjelp. Store
2347 deler av rettsstatens institusjoner er underfinansiert, og hvor mye penger man har kan
2348 avgjøre om rettigheter blir ivaretatt eller skjøvet til side. Trange budsjetter for
2349 kriminalomsorgen har over tid svekket rehabiliteringen av innsatte og forverret
2350 arbeidsforholdene til ansatte.

2351 Rettsstaten skal beskytte og hjelpe alle, uavhengig av økonomisk bakgrunn. For å unngå mer
2352 innlåsing og isolasjon, vil vi styrke bemanningen, ruste opp fengsler og sikre flere innsatte et
2353 tilbud om rusmestring. Vi vil styrke budsjettene til hele straffesakskjeden – politi, påtale,
2354 domstoler og kriminalomsorgen – for å sikre at kriminalitet og rehabilitering håndteres raskt

2355 og med god kvalitet. Siden staten er blitt gitt mange fullmakter under tillit fra folket, er det
 2356 avgjørende at rettstryggheten er sterk. SV vil styrke Sivilombudets rolle som kontrollør av
 2357 offentlige myndigheter. I tillegg må det legges til rette for at organisasjoner og folk lettere kan
 2358 bringe saker mot staten inn for domstolene.

2359 **SV vil**

- 2360 • styrke tilgangen og omfanget av fri rettshjelp, ha gratis førstelinjetjeneste for
 2361 rettshjelp, styrke de frivillige rettshjelptiltakene og sikre video og lydopptak fra
 2362 rettssalene. Vi vil øke timetallet og salærsatsene for fri rettshjelp.
- 2363 • få ned prisene på rettslige tjenester. Det er nødvendig med et øvre tak for hvor mye
 2364 som kan kreves dekket av advokatkostnader fra motparten
- 2365 • endre regelverket knyttet til mennesker med gjeld og inkassosaker, slik at det blir
 2366 flere veier ut for dem som har betalingsproblemer. Vi vil også styrke Finanstilsynets
 2367 rolle som kontrollorgan for inkassobransjen.
- 2368 • ha en gjennomgang av det totale straffnivået, med mål om å senke det
- 2369 • styrke lavsikkerhetsfengslene og alternative soningsmåter. Målet vårt er minst mulig
 2370 kriminalitet, derfor vil vi bruke de soningsformene som til enhver tid fungerer best.
- 2371 • sikre gode soningsforhold for alle, særlig med blick på kvinner og de som tilhører en
 2372 eller flere minoriteter. Vi vil tallfeste et minimumsantall timer innsatte skal ha utenfor
 2373 cellen.
- 2374 • utvide bruken av soning med elektronisk kontroll. Rusbrukere må i økt grad få
 2375 gjennomføre straff i behandlingsinstitusjon.
- 2376 • knytte forenklete forelegg og bøter til folks inntekt og betalingsevne
- 2377 • styrke tiltak som gir ungdom utsatt for rekruttering til kriminelle miljø en vei ut, som
 2378 Utekontakten og avhopperprogrammer
- 2379 • styrke barnehusene og sikre at mistenkte barn opp til 18 år får tilrettelagte avhør og
 2380 mer helhetlig oppfølging og ivaretagelse
- 2381 • øke støtten til organisasjoner som sikrer rettshjelp eller på andre måter ivaretar
 2382 rettssikkerheten
- 2383 • håndheve sexkjøpsloven. Vi vil etablere exit-tiltak for mennesker som lever i
 2384 prostitusjon. Ofre for menneskehandel skal få lovlig opphold i Norge. Vi vil gi
 2385 mennesker som lever i prostitusjon offerstatus i sexkjøpssaker.

2386 **Økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet**

2387 Om økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet blir nedprioritert, er konsekvensen at
 2388 kriminelle kan slippe unna med grov utnyttelse av medmennesker, samfunnet vil tape
 2389 skatteinntekter og useriøse bedrifter kan utkonkurrere de seriøse aktørene. For mange
 2390 kriminelle miljøer er bedrageri og svindel den desidert største inntektskilden. Dermed bidrar
 2391 denne typen kriminalitet til å underminere hele den norske samfunnsmodellen. Det svekker
 2392 grunnmuren vi står på.

2393 Myndighetene har et ansvar for å forhindre klassejustis, ved å sørge for at politiet prioriterer
 2394 økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet mye høyere enn de har gjort hittil.

2395 **SV vil**

- 2396 • gi Arbeidstilsynet en viktigere og mer utvidet rolle i å følge opp arbeidslivskriminalitet
- 2397 • bevilge mer ressurser til innsatsen mot økonomisk kriminalitet, skatteunndragelse,
- 2398 hvitvasking og korrupsjon
- 2399 • styrke kompetanse og øke ressursene for bekjempelse av miljøkriminalitet i politiet
- 2400 og Økokrim
- 2401 • innføre krav om landsdekkende tariffavtale ved offentlige anbud
- 2402 • utvide sanksjonsmulighetene for økonomisk kriminalitet, herunder styrke omfanget
- 2403 av inndragingsteam